નમો તસ્સ ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ

સંયુત્તનિકાયે

ખન્ધવગ્ગ-અટ્ઠકથા

૧. ખન્ધસંયુત્તં

૧. નકુલપિતુવગ્ગો

૧. નકુલપિતુસુત્તવણ્ણના

૧. **ખન્ધિયવગ્ગસ્સ** પઠમે **ભગ્ગેસૂ**તિ એવંનામકે જનપદે. **સુસુમારગિરે**તિ સુસુમારગિરનગરે. તસ્મિં કિર માપિયમાને સુસુમારો સદ્દમકાસિ, તેનસ્સ ''સુસુમારગિર''ન્ત્વેવ નામં અકંસુ. **ભેસકળાવને**તિ ભેસકળાય નામ યક્ખિનિયા અધિવુત્થત્તા એવંલદ્ધનામે વને. તદેવ મિગગણસ્સ અભયત્થાય દિન્નત્તા **મિગદાયો**તિ વુચ્ચતિ. ભગવા તસ્મિં જનપદે તં નગરં નિસ્સાય તસ્મિં વનસણ્ડે વિહરતિ. **નકુલપિતા**તિ નકુલસ્સ નામ દારકસ્સ પિતા.

જિણ્ણોતિ જરાજિણ્ણો. **વુદ્ધો**તિ વયોવુદ્ધો. **મહલ્લકો**તિ જાતિમહલ્લકો. **અદ્ધગતો**તિ તિયદ્ધગતો. **વયોઅનુપ્પત્તો**તિ તેસુ તીસુ અદ્ધેસુ પચ્છિમવયં અનુપ્પત્તો. **આતુરકાયો**તિ ગિલાનકાયો. ઇદઞ્હિ સરીરં સુવણ્ણવણ્ણમ્પિ નિચ્ચપગ્ઘરણટ્ઠેન આતુરંયેવ નામ . વિસેસેન પનસ્સ જરાતુરતા બ્યાધાતુરતા મરણાતુરતાતિ તિસ્સો આતુરતા હોન્તિ. તાસુ કિઞ્ચાપિ એસો મહલ્લકત્તા જરાતુરોવ, અભિણ્હરોગતાય પનસ્સ બ્યાધાતુરતા ઇધ અધિપ્પેતા. **અભિક્ખણાતઙ્કો**તિ અભિણ્હરોગો નિરન્તરરોગો. **અનિચ્ચદસ્સાવી**તિ તાય આતુરતાય ઇચ્છિતિચ્છિતક્ખણે આગન્તું અસક્કોન્તો કદાચિદેવ દટ્ઠું લભામિ, ન સબ્બકાલન્તિ અત્થો. **મનોભાવનીયાન**ન્તિ મનવડ્ઢકાનં . યેસુ હિ દિટ્ઠેસુ કુસલવસેન ચિત્તં વડ્ઢતિ, તે સારિપુત્તમોગ્ગલ્લાનાદયો મહાથેરા મનોભાવનીયા નામ. **અનુસાસતૂ**તિ પુનપ્પુનં સાસતુ. પુરિમઞ્હિ વચનં ઓવાદો નામ, અપરાપરં અનુસાસની નામ. ઓતિણ્ણે વા વત્થુસ્મિં વચનં ઓવાદો નામ, અનોતિણ્ણે તન્તિવસેન વા પવેણિવસેન વા વુત્તં અનુસાસની નામ. અપિચ ઓવાદોતિ વા અનુસાસનીતિ વા અત્થતો એકમેવ, બ્યઞ્જનમત્તમેવ નાનં.

આતુરો હાયન્તિ આતુરો હિ અયં, સુવણ્ણવણ્ણો પિયઙ્ગુસામોપિ સમાનો નિચ્ચપગ્ઘરણટ્ઠેન આતુરોયેવ. **અણ્ડભૂતો**તિ અણ્ડં વિય ભૂતો દુબ્બલો. યથા કુક્કુટણ્ડં વા મયૂરણ્ડં વા ગેણ્ડુકં વિય ગહેત્વા ખિપન્તેન વા પહરન્તેન વા ન સક્કા કીળિતું, તાવદેવ ભિજ્જતિ, એવમયમ્પિ કાયો કણ્ટકેપિ ખાણુકેપિ પક્ખલિતસ્સ ભિજ્જતીતિ અણ્ડં વિય ભૂતોતિ અણ્ડભૂતો. **પરિયોનદ્ધો**તિ સુખુમેન છવિમત્તેન પરિયોનદ્ધો. અણ્ડઞ્હિ સારતચેન પરિયોનદ્ધં, તેન ડંસમકસાદયો નિલીયિત્વાપિ છવિં છિન્દિત્વા યૂસં પગ્ઘરાપેતું ન સક્કોન્તિ. ઇમસ્મિં પન છવિં છિન્દિત્વા યં ઇચ્છન્તિ, તં કરોન્તિ. એવં સુખુમાય છવિયા પરિયોનદ્ધો. **કિમઞ્ઞત્ર બાલ્યા**તિ બાલભાવતો અઞ્ઞં કિમત્થિ? બાલોયેવ અયન્તિ અત્થો. **તસ્મા**તિ યસ્મા અયં કાયો એવરૂપો, તસ્મા.

તેનુપસઙ્કમીતિ રઞ્ઞો ચક્કવત્તિસ્સ ઉપટ્ઠાનં ગન્ત્વા અનન્તરં પરિણાયકરતનસ્સ ઉપટ્ઠાનં ગચ્છન્તો રાજપુરિસો વિય, સદ્ધમ્મચક્કવત્તિસ્સ ભગવતો ઉપટ્ઠાનં ગન્ત્વા, અનન્તરં ધમ્મસેનાપતિસ્સ અપચિતિં કાતુકામો યેનાયસ્મા સારિપુત્તો, તેનુપસઙ્કમિ. **વિપ્પસન્નાની**તિ સુટ્ઠુ પસન્નાનિ. **ઇન્દ્રિયાની**તિ મનચ્છટ્ઠાનિ ઇન્દ્રિયાનિ. **પરિસુદ્ધો**તિ નિદ્દોસો. **પરિયોદાતો**તિ તસ્સેવ વેવચનં. નિરુપક્કિલેસતાયેવ હિ એસ પરિયોદાતોતિ વુત્તો, ન સેતભાવેન. એતસ્સ ચ પરિયોદાતતં દિસ્વાવ ઇન્દ્રિયાનં વિપ્પસન્નતં અઞ્ઞાસિ. નયગ્ગાહપઞ્ઞા કિરેસા થેરસ્સ.

કથઞ્હિ નો સિયાતિ કેન કારણેન ન લદ્ધા ભવિસ્સતિ? લદ્ધાયેવાતિ અત્થો. ઇમિના કિં દીપેતિ? સત્થુવિસ્સાસિકભાવં. અયં કિર સત્થુ દિટ્ઠકાલતો પટ્ઠાય પિતિપેમં, ઉપાસિકા ચસ્સ માતિપેમં પટિલભતિ. ઉભોપિ ''મમ પુત્તો''તિ સત્થારં વદન્તિ. ભવન્તરગતો હિ નેસં સિનેહો. સા કિર ઉપાસિકા પઞ્ચ જાતિસતાનિ તથાગતસ્સ માતાવ, સો ચ, ગહપતિ, પિતાવ અહોસિ. પુન પઞ્ચ જાતિસતાનિ ઉપાસિકા મહામાતા, ઉપાસકો મહાપિતા, તથા ચૂળમાતા ચૂળપિતાતિ. એવં સત્થા દિયડ્ઢઅત્તભાવસહસ્સં તેસંયેવ હત્થે વડ્ઢિતો. તેનેવ તે યં નેવ પુત્તસ્સ, ન પિતુ સન્તિકે કથેતું સક્કા, તં સત્થુ સન્તિકે નિસિન્ના કથેન્તિ. ઇમિનાયેવ ચ કારણેન ભગવા ''એતદગ્ગં, ભિક્ખવે, મમ સાવકાનં ઉપાસકાનં વિસ્સાસિકાનં યદિદં નકુલપિતા ગહપતિ, યદિદં નકુલમાતા ગહપતાની''તિ (અ॰ નિ॰ ૧.૨૫૭) તે એતદગ્ગે ઠપેસિ. ઇતિ સો ઇમં વિસ્સાસિકભાવં પકાસેન્તો **કથઞ્હિ નો સિયા**તિ આહ. **અમતેન અભિસિત્તો**તિ નસ્સિધ અઞ્ઞં કિઞ્ચિ ઝાનં વા વિપસ્સના વા મગ્ગો વા ફલં વા ''અમતાભિસેકો''તિ દટ્ઠબ્બો, મધુરધમ્મદેસનાયેવ પન ''અમતાભિસેકો''તિ વેદિતબ્બો. **દૂરતોપી**તિ તિરોરટ્ઠાપિ તિરોજનપદાપિ.

અસ્સુતવા પુથુજ્જનોતિ ઇદં વુત્તત્થમેવ. **અરિયાનં અદસ્સાવી**તિઆદીસુ **અરિયા**તિ આરકત્તા કિલેસેહિ, અનયે ન ઇરિયનતો, અયે ઇરિયનતો, સદેવકેન ચ લોકેન અરણીયતો બુદ્ધા ચ પચ્ચેકબુદ્ધા ચ બુદ્ધસાવકા ચ વુચ્ચન્તિ. બુદ્ધા એવ વા ઇધ અરિયા. યથાહ – ''સદેવકે, ભિક્ખવે, લોકે...પે॰... તથાગતો અરિયો''તિ વુચ્ચતીતિ (સં॰ નિ॰ ૫.૧૦૯૮). **સપ્પુરિસાનન્તિ** એત્થ પન પચ્ચેકબુદ્ધા તથાગતસાવકા ચ સપ્પુરિસાતિ વેદિતબ્બા. તે હિ લોકુત્તરગુણયોગેન સોભના પુરિસાતિ સપ્પુરિસા. સબ્બેવ વા એતે દ્વેધાપિ વુત્તા. બુદ્ધાપિ હિ અરિયા ચ સપ્પુરિસા ચ, પચ્ચેકબુદ્ધા બુદ્ધસાવકાપિ. યથાહ –

''યો વે કતઞ્ઞૂ કતવેદિ ધીરો,
કલ્યાણમિત્તો દળ્હભત્તિ ચ હોતિ;
દુખિતસ્સ સક્કચ્ચ કરોતિ કિચ્ચં,
તથાવિધં સપ્પુરિસં વદન્તી''તિ. (જા॰ ૨.૧૭.૭૮);

''કલ્યાણમિત્તો દળ્હભત્તિ ચ હોતી''તિ એત્તાવતા હિ બુદ્ધસાવકો વુત્તો, કતઞ્ઞુતાદીહિ પચ્ચેકબુદ્ધબુદ્ધાતિ. ઇદાનિ યો તેસં અરિયાનં અદસ્સનસીલો, ન ચ દસ્સને સાધુકારી, સો ''અરિયાનં અદસ્સાવી''તિ વેદિતબ્બો. સો ચ ચક્ખુના અદસ્સાવી, ઞાણેન અદસ્સાવીતિ દુવિધો. તેસુ ઞાણેન અદસ્સાવી ઇધ અધિપ્પેતો. મંસચક્ખુના હિ દિબ્બચક્ખુના વા અરિયા દિટ્ઠાપિ અદિટ્ઠાવ હોન્તિ તેસં ચક્ખૂનં વણ્ણમત્તગ્ગહણતો ન અરિયભાવગોચરતો. સોણસિઙ્ગાલાદયોપિ ચક્ખુના અરિયે પસ્સન્તિ, ન ચેતે અરિયાનં દસ્સાવિનો નામ.

તત્રિદં વત્થુ – ચિત્તલપબ્બતવાસિનો કિર ખીણાસવત્થેરસ્સ ઉપટ્ઠાકો વુડ્ઢપબ્બજિતો એકદિવસં થેરેન સદ્ધિં પિણ્ડાય ચરિત્વા, થેરસ્સ પત્તચીવરં ગહેત્વા, પિટ્ઠિતો આગચ્છન્તો થેરં પુચ્છિ – ''અરિયા નામ, ભન્તે,

કીદિસા''તિ? થેરો આહ – ''ઇધેકચ્ચો મહલ્લકો અરિયાનં પત્તચીવરં ગહેત્વા વત્તપટિવત્તં કત્વા સહચરન્તોપિ નેવ અરિયે જાનાતિ, એવં દુજ્જાનાવુસો, અરિયા''તિ. એવં વુત્તેપિ સો નેવ અઞ્ઞાસિ. તસ્મા ન ચક્ખુના દસ્સનં દસ્સનં, ઞાણેન દસ્સનમેવ દસ્સનં. યથાહ – ''કિં તે, વક્કલિ, ઇમિના પૂતિકાયેન દિટ્ઠેન? યો ખો, વક્કલિ, ધમ્મં પસ્સતિ, સો મં પસ્સતિ. યો મં પસ્સતિ, સો ધમ્મં પસ્સતી''તિ (સં॰ નિ॰ ૩.૮૭). તસ્મા ચક્ખુના પસ્સન્તોપિ ઞાણેન અરિયેહિ દિટ્ઠં અનિચ્ચાદિલક્ખણં અપસ્સન્તો, અરિયાધિગતઞ્ચ ધમ્મં અનધિગચ્છન્તો અરિયકરધમ્માનં અરિયભાવસ્સ ચ અદિટ્ઠત્તા ''અરિયાનં અદસ્સાવી''તિ વેદિતબ્બો.

અરિયધમ્મસ્સ અકોવિદોતિ, સતિપટ્ઠાનાદિભેદે અરિયધમ્મે અકુસલો. **અરિયધમ્મે અવિનીતો**તિ એત્થ પન –

''દુવિધો વિનયો નામ, એકમેકેત્થ પઞ્ચધા;
અભાવતો તસ્સ અયં, અવિનીતોતિ વુચ્ચતિ''.

અયઞ્હિ સંવરવિનયો પહાનવિનયોતિ દુવિધો વિનયો. એત્થ ચ દુવિધેપિ વિનયે એકમેકો વિનયો પઞ્ચધા ભિજ્જતિ. **સંવરવિનયો**પિ હિ સીલસંવરો સતિસંવરો ઞાણસંવરો ખન્તિસંવરો વીરિયસંવરોતિ પઞ્ચવિધો. **પહાનવિનયો**પિ તદઙ્ગપ્પહાનં, વિક્ખમ્ભનપ્પહાનં સમુચ્છેદપ્પહાનં પટિપ્પસ્સદ્ધિપ્પહાનં નિસ્સરણપ્પહાનન્તિ પઞ્ચવિધો.

તત્થ ''ઇમિના પાતિમોક્ખસંવરેન ઉપેતો હોતિ સમુપેતો''તિ (વિભ॰ ૫૧૧) અયં **સીલસંવરો**. ''રક્ખતિ ચક્ખુન્દ્રિયં, ચક્ખુન્દ્રિયે સંવરં આપજ્જતી''તિ અયં (દી॰ નિ॰ ૧.૨૧૩; મ॰ નિ॰ ૧.૨૯૫; સં॰ નિ॰ ૪.૨૩૯; અ॰ નિ॰ ૩.૧૬) **સતિસંવરો**.

''યાનિ સોતાનિ લોકસ્મિં, (અજિતાતિ ભગવા)
સતિ તેસં નિવારણં;
સોતાનં સંવરં બ્રૂમિ,
પઞ્ઞાયેતે પિધીયરે''તિ. (સુ॰ નિ॰ ૧૦૪૧; ચૂળનિ॰ અજિતમાણવપુચ્છાનિદ્દેસ.૪) –

અયં **ઞાણસંવરો**. ''ખમો હોતિ સીતસ્સ ઉણ્હસ્સા''તિ (મ॰ નિ॰ ૧.૨૪; અ॰ નિ॰ ૪.૧૧૪; ૬.૫૮) અયં **ખન્તિસંવરો**. ''ઉપ્પન્નં કામવિતક્કં નાધિવાસેતી''તિ (મ॰ નિ॰ ૧.૨૬; અ॰ નિ॰ ૪.૧૧૪; ૬.૫૮) અયં **વીરિયસંવરો**. સબ્બોપિ ચાયં સંવરો યથાસકં સંવરિતબ્બાનં વિનેતબ્બાનઞ્ચ કાયદુચ્ચરિતાદીનં સંવરણતો ''સંવરો'' વિનયનતો ''વિનયો''તિ વુચ્ચતિ. એવં તાવ સંવરવિનયો પઞ્ચધા ભિજ્જતીતિ વેદિતબ્બો.

તથા યં નામરૂપપરિચ્છેદાદીસુ વિપસ્સનાઞાણેસુ પટિપક્ખભાવતો દીપાલોકેનેવ તમસ્સ, તેન તેન વિપસ્સનાઞાણેન તસ્સ તસ્સ અનત્થસ્સ પહાનં. સેય્યથિદં – નામરૂપવવત્થાનેન સક્કાયદિટ્ઠિયા, પચ્ચયપરિગ્ગહેન અહેતુવિસમહેતુદિટ્ઠીનં, તસ્સેવ અપરભાગેન કઙ્ખાવિતરણેન કથંકથીભાવસ્સ, કલાપસમ્મસનેન ''અહં મમા''તિ ગાહસ્સ, મગ્ગામગ્ગવવત્થાનેન અમગ્ગે મગ્ગસઞ્ઞાય, ઉદયદસ્સનેન ઉચ્છેદદિટ્ઠિયા, વયદસ્સનેન સસ્સતદિટ્ઠિયા, ભયદસ્સનેન સભયે અભયસઞ્ઞાય, આદીનવદસ્સનેન અસ્સાદસઞ્ઞાય, નિબ્બિદાનુપસ્સનાય અભિરતિસઞ્ઞાય , મુઞ્ચિતુકમ્યતાઞાણેન અમુઞ્ચિતુકામતાય. ઉપેક્ખાઞાણેન અનુપેક્ખાય,

અનુલોમેન ધમ્મટ્ઠિતિયં નિબ્બાને ચ પટિલોમભાવસ્સ, ગોત્રભુના સઙ્ખારનિમિત્તગાહસ્સ પહાનં, એતં **તદઙ્ગપ્પહાનં** નામ.

યં પન ઉપચારપ્પનાભેદેન સમાધિના પવત્તિભાવનિવારણતો ઘટપ્પહારેનેવ ઉદકપિટ્ઠે સેવાલસ્સ, તેસં તેસં નીવરણાદિધમ્માનં પહાનં, એતં **વિક્ખમ્ભનપ્પહાનં** નામ. યં ચતુન્નં અરિયમગ્ગાનં ભાવિતત્તા તંતંમગ્ગવતો અત્તનો સન્તાને ''દિટ્ઠિગતાનં પહાનાયા''તિઆદિના નયેન (ધ॰ સ॰ ૨૭૭; વિભ॰ ૬૨૮) વુત્તસ્સ સમુદયપક્ખિકસ્સ કિલેસગણસ્સ અચ્ચન્તં અપ્પવત્તિભાવેન પહાનં, ઇદં **સમુચ્છેદપ્પહાનં** નામ. યં પન ફલક્ખણે પટિપ્પસ્સદ્ધત્તં કિલેસાનં, એતં **પટિપ્પસ્સદ્ધિપ્પહાનં** નામ.

યં સબ્બસઙ્ખતનિસ્સટત્તા પહીનસબ્બસઙ્ખતં નિબ્બાનં, એતં **નિસ્સરણપ્પહાનં** નામ. સબ્બમ્પિ ચેતં પહાનં યસ્મા ચાગટ્ઠેન પહાનં, વિનયટ્ઠેન વિનયો, તસ્મા ''પહાનવિનયો''તિ વુચ્ચતિ. તંતંપહાનવતો વા તસ્સ તસ્સ વિનયસ્સ સમ્ભવતોપેતં ''પહાનવિનયો''તિ વુચ્ચતિ. એવં પહાનવિનયોપિ પઞ્ચધા ભિજ્જતીતિ વેદિતબ્બો.

એવમયં સઙ્ખેપતો દુવિધો, ભેદતો ચ દસવિધો વિનયો ભિન્નસંવરત્તા પહાતબ્બસ્સ ચ અપ્પહીનત્તા યસ્મા એતસ્સ અસ્સુતવતો પુથુજ્જનસ્સ નત્થિ, તસ્મા અભાવતો તસ્સ અયં ''અવિનીતો''તિ વુચ્ચતીતિ. એસ નયો **સપ્પુરિસાનં અદસ્સાવી સપ્પુરિસધમ્મસ્સ અકોવિદો સપ્પુરિસધમ્મે અવિનીતો**તિ એત્થાપિ. નિન્નાનાકરણઞ્હિ એતં અત્થતો. યથાહ –

> ''યેવ તે અરિયા, તેવ તે સપ્પુરિસા. યેવ તે સપ્પુરિસા, તેવ તે અરિયા. યો એવ સો અરિયાનં ધમ્મો, સો એવ સો સપ્પુરિસાનં ધમ્મો. યો એવ સો સપ્પુરિસાનં ધમ્મો, સો એવ સો અરિયાનં ધમ્મો. યેવ તે અરિયવિનયા, તેવ તે સપ્પુરિસવિનયા. યેવ તે સપ્પુરિસવિનયા , તેવ તે અરિયવિનયા. અરિયેતિ વા સપ્પુરિસેતિ વા, અરિયધમ્મેતિ વા સપ્પુરિસધમ્મેતિ વા, અરિયવિનયેતિ વા સપ્પુરિસવિનયેતિ વા એસેસે એકે એકટ્ઠે સમે સમભાગે તજ્જાતે તઞ્ઞેવા''તિ.

રૂપં અત્તતો સમનુપસ્સતીતિ ઇધેકચ્ચો રૂપં અત્તતો સમનુપસ્સતિ, ''યં રૂપં, સો અહં , યો અહં, તં રૂપ''ન્તિ રૂપઞ્ચ અત્તઞ્ચ અદ્વયં સમનુપસ્સતિ. સેય્યથાપિ નામ તેલપ્પદીપસ્સ ઝાયતો યા અચ્ચિ, સો વણ્ણો. યો વણ્ણો, સા અચ્ચીતિ અચ્ચિઞ્ચ વણ્ણઞ્ચ અદ્વયં સમનુપસ્સતિ, એવમેવ ઇધેકચ્ચો રૂપં અત્તતો સમનુપસ્સતિ...પે॰... અદ્વયં સમનુપસ્સતીતિ એવં રૂપં ''અત્તા''તિ દિટ્ઠિપસ્સનાય પસ્સતિ. **રૂપવન્તં વા અત્તાન**ન્તિ અરૂપં ''અત્તા''તિ ગહેત્વા છાયાવન્તં રુક્ખં વિય તં રૂપવન્તં સમનુપસ્સતિ. **અત્તનિ વા રૂપ**ન્તિ અરૂપમેવ ''અત્તા''તિ ગહેત્વા પુપ્ફસ્મિં ગન્ધં વિય અત્તનિ રૂપં સમનુપસ્સતિ. **રૂપસ્મિં વા અત્તાન**ન્તિ અરૂપમેવ ''અત્તા''તિ ગહેત્વા કરણ્ડકે મણિં વિય તં અત્તાનં રૂપસ્મિં સમનુપસ્સતિ. **પરિયુટ્ઠટ્ઠાયી**તિ પરિયુટ્ઠાનાકારેન અભિભવનાકારેન ઠિતો, ''અહં રૂપં, મમ રૂપ''ન્તિ એવં તણ્હાદિટ્ઠીહિ ગિલિત્વા પરિનિટ્ઠપેત્વા ગણ્હનકો નામ હોતીતિ અત્થો. **તસ્સ તં રૂપ**ન્તિ તસ્સ તં એવં ગહિતં રૂપં. વેદનાદીસુપિ એસેવ નયો.

તત્થ ''રૂપં અત્તતો સમનુપસ્સતી''તિ સુદ્ધરૂપમેવ અત્તાતિ કથિતં. ''રૂપવન્તં વા અત્તાનં, અત્તનિ વા રૂપં, રૂપસ્મિં વા અત્તાનં, વેદનં અત્તતો...પે॰... સઞ્ઞં... સઙ્ખારે... વિઞ્ઞાણં અત્તતો સમનુપસ્સતી''તિ ઇમેસુ સત્તસુ ઠાનેસુ અરૂપં અત્તાતિ કથિતં. ''વેદનાવન્તં વા અત્તાનં, અત્તનિ વા વેદનં, વેદનાય વા અત્તાન''ન્તિ એવં ચતૂસુ ખન્ધેસુ તિણ્ણં તિણ્ણં વસેન દ્વાદસસુ ઠાનેસુ રૂપારૂપમિસ્સકો અત્તા કથિતો. તત્થ ''રૂપં અત્તતો સમનુપસ્સતિ,

વેદનં… સઞ્ઞં… સઙ્ખારે… વિઞ્ઞાણં અત્તતો સમનુપસ્સતી''તિ ઇમેસુ પઞ્ચસુ ઠાનેસુ ઉચ્છેદદિટ્ઠિ કથિતા, અવસેસેસુ સસ્સતદિટ્ઠીતિ એવમેત્થ પન્નરસ ભવદિટ્ઠિયો પઞ્ચ વિભવદિટ્ઠિયો હોન્તિ, તા સબ્બાપિ મગ્ગાવરણા, ન સગ્ગાવરણા, પઠમમગ્ગવજ્ઝાતિ વેદિતબ્બા.

એવં ખો, ગહપતિ, આતુરકાયો ચેવ હોતિ આતુરચિત્તો ચાતિ કાયો નામ બુદ્ધાનમ્પિ આતુરોયેવ. ચિત્તં પન રાગદોસમોહાનુગતં આતુરં નામ, તં ઇધ દસ્સિતં. **નો ચ આતુરચિત્તો**તિ ઇધ નિક્કિલેસતાય ચિત્તસ્સ અનાતુરભાવો દસ્સિતો. ઇતિ ઇમસ્મિં સુત્તે લોકિયમહાજનો આતુરકાયો ચેવ આતુરચિત્તો ચાતિ દસ્સિતો, ખીણાસવા આતુરકાયા અનાતુરચિત્તા, સત્ત સેખા નેવ આતુરચિત્તા, ન અનાતુરચિત્તાતિ વેદિતબ્બા. ભજમાના પન અનાતુરચિત્તતંયેવ ભજન્તીતિ. પઠમં.

૨. દેવદહસુત્તવણ્ણના

૨. દુતિયે **દેવદહ**ન્તિ દેવા વુચ્ચન્તિ રાજાનો, તેસં મઙ્ગલદહો, સયંજાતો વા સો દહોતિ, તસ્મા ''દેવદહો''તિ વુત્તો. તસ્સ અવિદૂરે નિગમો દેવદહન્ત્વેવ નપુંસકલિઙ્ગવસેન સઙ્ખં ગતો. **પચ્છાભૂમગમિકા**તિ પચ્છાભૂમં અપરદિસાયં નિવિટ્ઠં જનપદં ગન્તુકામા. **નિવાસ**ન્તિ તેમાસં વસ્સાવાસં. **અપલોકિતો**તિ આપુચ્છિતો. **અપલોકેથા**તિ આપુચ્છથ. કસ્મા થેરં આપુચ્છાપેતિ? તે સભારે કાતુકામતાય. યો હિ એકવિહારે વસન્તોપિ સન્તિકં ન ગચ્છતિ પક્કમન્તો અનાપુચ્છા પક્કમતિ, અયં નિબ્ભારો નામ. યો એકવિહારે વસન્તોપિ આગન્ત્વા પસ્સતિ, પક્કમન્તો આપુચ્છતિ, અયં સભારો નામ. ઇમેપિ ભિક્ખૂ ભગવા ''એવમિમે સીલાદીહિ વડ્ઢિસ્સન્તી''તિ સભારે કાતુકામો આપુચ્છાપેતિ.

પણ્ડિતોતિ ધાતુકોસલ્લાદિના ચતુબ્બિધેન પણ્ડિચ્ચેન સમન્નાગતો. **અનુગ્ગાહકો**તિ આમિસાનુગ્ગહેન ચ ધમ્માનુગ્ગહેન ચાતિ દ્વીહિપિ અનુગ્ગહેહિ અનુગ્ગાહકો. થેરો કિર અઞ્ઞે ભિક્ખૂ વિય પાતોવ પિણ્ડાય અગન્ત્વા સબ્બભિક્ખૂસુ ગતેસુ સકલં સઙ્ઘારામં અનુવિચરન્તો અસમ્મટ્ઠટ્ઠાનં સમ્મજ્જતિ, અછડ્ડિતં કચવરં છડ્ડેતિ, સઙ્ઘારામે દુન્નિક્ખિત્તાનિ મઞ્ચપીઠદારુભણ્ડમત્તિકાભણ્ડાનિ પટિસામેતિ. કિં કારણા? ''મા અઞ્ઞતિત્થિયા વિહારં પવિટ્ઠા દિસ્વા પરિભવં અકંસૂ''તિ. તતો ગિલાનસાલં ગન્ત્વા ગિલાને અસ્સાસેત્વા ''કેનત્થો''તિ પુચ્છિત્વા યેન અત્થો હોતિ, તદત્થં તેસં દહરસામણેરે આદાય ભિક્ખાચારવત્તેન વા સભાગટ્ઠાને વા ભેસજ્જં પરિયેસિત્વા તેસં દત્વા, ''ગિલાનુપટ્ઠાનં નામ બુદ્ધપચ્ચેકબુદ્ધેહિ વણ્ણિતં, ગચ્છથ સપ્પુરિસા અપ્પમત્તા હોથા''તિ તે પેસેત્વા સયં પિણ્ડાય ચરિત્વા ઉપટ્ઠાકકુલે વા ભત્તકિચ્ચં કત્વા વિહારં ગચ્છતિ. ઇદં તાવસ્સ નિબદ્ધવાસટ્ઠાને આચિણ્ણં.

ભગવતિ પન ચારિકં ચરમાને ''અહં અગ્ગસાવકો''તિ ઉપાહનં આરુય્હ છત્તં ગહેત્વા પુરતો પુરતો ન ગચ્છતિ. યે પન તત્થ મહલ્લકા વા આબાધિકા વા અતિદહરા વા, તેસં રુજ્જનટ્ઠાનાનિ તેલેન મક્ખાપેત્વા પત્તચીવરં અત્તનો દહરસામણેરેહિ ગાહાપેત્વા તંદિવસં વા દુતિયદિવસં વા તે ગણ્હિત્વાવ ગચ્છતિ. એકદિવસઞ્હિ તઞ્ઞેવ આયસ્મન્તં અતિવિકાલે સમ્પત્તત્તા સેનાસનં અલભિત્વા, ચીવરકુટિયં નિસિન્નં દિસ્વા, સત્થા પુનદિવસે ભિક્ખુસઙ્ઘં સન્નિપાતાપેત્વા, હત્થિવાનરતિત્તિરવત્થું કથેત્વા, ''યથાવુડ્ઢં સેનાસનં દાતબ્બ''ન્તિ સિક્ખાપદં પઞ્ઞાપેસિ. એવં તાવેસ આમિસાનુગ્ગહેન અનુગ્ગણ્હાતિ. ઓવદન્તો પનેસ સતવારમ્પિ સહસ્સવારમ્પિ તાવ ઓવદતિ, યાવ સો પુગ્ગલો સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠાતિ, અથ નં વિસ્સજ્જેત્વા અઞ્ઞં ઓવદતિ.

ઇમિના નયેન ઓવદતો યસ્સ ઓવાદે ઠત્વા અરહત્તં પત્તા ગણનપથં અતિક્કન્તા. એવં ધમ્માનુગ્ગહેન અનુગ્ગણ્હાતિ.

પચ્ચસ્સોસુન્તિ તે ભિક્ખૂ ''અમ્હાકં નેવ ઉપજ્ઝાયો, ન આચરિયો ન સન્દિટ્ઠસમ્ભત્તો. કિં તસ્સ સન્તિકે કરિસ્સામા''તિ? તુણ્હીભાવં અનાપજ્જિત્વા ''એવં, ભન્તે''તિ સત્થુ વચનં સમ્પટિચ્છિંસુ. **એળગલાગુમ્બે**તિ ગચ્છમણ્ડપકે. સો કિર એળગલાગુમ્બો ધુવસલિલટ્ઠાને જાતો. અથેત્થ ચતૂહિ પાદેહિ મણ્ડપં કત્વા તસ્સ ઉપરિ તં ગુમ્બં આરોપેસું, સો તં મણ્ડપં છાદેસિ. અથસ્સ હેટ્ઠા ઇટ્ઠકાહિ પરિચિનિત્વા વાલિકં ઓકિરિત્વા આસનં પઞ્ઞાપયિંસુ. સીતલં દિવાટ્ઠાનં ઉદકવાતો વાયતિ. થેરો તસ્મિં નિસીદિ. તં સન્ધાય વુત્તં ''એળગલાગુમ્બે''તિ.

નાનાવેરજ્જગતન્તિ એકસ્સ રઞ્ઞો રજ્જતો નાનાવિધં રજ્જગતં. **વિરજ્જ**ન્તિ અઞ્ઞં રજ્જં. યથા હિ સદેસતો અઞ્ઞો વિદેસો, એવં નિવુત્થરજ્જતો અઞ્ઞં રજ્જં વિરજ્જં નામ, તં વેરજ્જન્તિ વુત્તં. **ખત્તિયપણ્ડિતા**તિ બિમ્બિસારકોસલરાજાદયો પણ્ડિતરાજાનો. **બ્રાહ્મણપણ્ડિતા**તિ ચઙ્કીતારુક્ખાદયો પણ્ડિતબ્રાહ્મણા. **ગહપતિપણ્ડિતા**તિ ચિત્તસુદત્તાદયો પણ્ડિતગહપતયો. **સમણપણ્ડિતા**તિ સભિયપિલોતિકાદયો પણ્ડિતપરિબ્બાજકા . **વીમંસકા**તિ અત્થગવેસિનો. **કિંવાદી**તિ કિં અત્તનો દસ્સનં વદતિ, કિં લદ્ધિકોતિ અત્થો. **કિમક્ખાયી**તિ કિં સાવકાનં ઓવાદાનુસાસનિં આચિક્ખતિ? **ધમ્મસ્સ ચાનુધમ્મ**ન્તિ ભગવતા વુત્તબ્યાકરણસ્સ અનુબ્યાકરણં. **સહધમ્મિકો**તિ સકારણો. **વાદાનુવાદો**તિ ભગવતા વુત્તવાદસ્સ અનુવાદો. ''વાદાનુપાતો''તિપિ પાઠો, સત્થુ વાદસ્સ અનુપાતો અનુપતનં, અનુગમનન્તિ અત્થો. ઇમિનાપિ વાદં અનુગતો વાદોયેવ દીપિતો હોતિ.

અવિગતરાગસ્સાતિઆદીસુ તણ્હાવસેનેવ અત્થો વેદિતબ્બો. તણ્હા હિ રજ્જનતો **રાગો**, છન્દિયનતો **છન્દો**, પિયાયનટ્ઠેન **પેમં**, પિવિતુકામટ્ઠેન **પિપાસા**, અનુદહનટ્ઠેન **પરિળાહો**તિ વુચ્ચતિ. **અકુસલે ચાવુસો**, **ધમ્મે**તિઆદિ કસ્મા આરદ્ધં? પઞ્ચસુ ખન્ધેસુ અવીતરાગસ્સ આદીનવં , વીતરાગસ્સ ચ આનિસંસં દસ્સેતું. તત્ર **અવિઘાતો**તિ નિદ્દુક્ખો. **અનુપાયાસો**તિ નિરુપતાપો. **અપરિળાહો**તિ નિદ્દાહો. એવં સબ્બત્થ અત્થો વેદિતબ્બો. દુતિયં.

૩. હાલિદ્દિકાનિસુત્તવણ્ણના

૩. તતિયે **અવન્તીસૂ**તિ અવન્તિદક્ખિણાપથસઙ્ખાતે અવન્તિરટ્ઠે. **કુરરઘરે**તિ એવંનામકે નગરે. **પપાતે**તિ એકતો પપાતે. તસ્સ કિર પબ્બતસ્સ એકં પસ્સં છિન્દિત્વા પાતિતં વિય અહોસિ. ''પવત્તે''તિપિ પાઠો, નાનાતિત્થિયાનં લદ્ધિપવત્તટ્ઠાનેતિ અત્થો. ઇતિ થેરો તસ્મિં રટ્ઠે તં નગરં નિસ્સાય તસ્મિં પબ્બતે વિહરતિ. **હાલિદ્દિકાની**તિ એવંનામકો. **અટ્ઠકવગ્ગિયે માગણ્ડિયપઞ્હે**તિ અટ્ઠકવગ્ગિકમ્હિ માગણ્ડિયપઞ્હો નામ અત્થિ, તસ્મિં પઞ્હે. **રૂપધાતૂ**તિ રૂપક્ખન્ધો અધિપ્પેતો. **રૂપધાતુરાગવિનિબદ્ધ**ન્તિ રૂપધાતુમ્હિ રાગેન વિનિબદ્ધં . **વિઞ્ઞાણ**ન્તિ કમ્મવિઞ્ઞાણં. **ઓકસારી**તિ ગેહસારી આલયસારી.

કસ્મા પનેત્થ ''વિઞ્ઞાણધાતુ ખો, ગહપતી''તિ ન વુત્તન્તિ? સમ્મોહવિઘાતત્થં. ''ઓકો''તિ હિ અત્થતો પચ્ચયો વુચ્ચતિ, પુરેજાતઞ્ચ કમ્મવિઞ્ઞાણં પચ્છાજાતસ્સ કમ્મવિઞ્ઞાણસ્સપિ વિપાકવિઞ્ઞાણસ્સપિ વિપાકવિઞ્ઞાણઞ્ચ વિપાકવિઞ્ઞાણસ્સપિ કમ્મવિઞ્ઞાણસ્સપિ પચ્ચયો હોતિ, તસ્મા ''કતરં નુ ખો ઇધ વિઞ્ઞાણ''ન્તિ? સમ્મોહો ભવેય્ય, તસ્સ વિઘાતત્થં તં અગહેત્વા અસમ્ભિન્નાવ દેસના કતા. અપિચ આરમ્મણવસેન ચતસ્સો અભિસઙ્ખારવિઞ્ઞાણટ્ઠિતિયો વુત્તાતિ તા દસ્સેતુમ્પિ ઇધ વિઞ્ઞાણં ન ગહિતં.

ઉપયુપાદાनाતિ તણ્હૂપયદિટ્ઠૂપયવસેન દ્વે ઉપયા, કામુપાદાનાદીનિ ચત્તારિ ઉપાદાનાનિ ચ. **ચેતસો અધિટ્ઠાનાભિનિવેસાનુસયા**તિ અકુસલચિત્તસ્સ અધિટ્ઠાનભૂતા ચેવ અભિનિવેસભૂતા ચ અનુસયભૂતા ચ. **તથાગતસ્સા**તિ સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ. સબ્બેસમ્પિ હિ ખીણાસવાનં એતે પહીનાવ, સત્થુ પન ખીણાસવભાવો લોકે અતિપાકટોતિ ઉપરિમકોટિયા એવં વુત્તં. **વિઞ્ઞાણધાતુયા**તિ ઇધ વિઞ્ઞાણં કસ્મા ગહિતં? કિલેસપ્પહાનદસ્સનત્થં. કિલેસા હિ ન કેવલં ચતૂસુયેવ ખન્ધેસુ પહીના પહીયન્તિ, પઞ્ચસુપિ પહીયન્તિયેવાતિ કિલેસપ્પહાનદસ્સનત્થં ગહિતં. **એવં ખો, ગહપતિ, અનોકસારી હોતી**તિ એવં કમ્મવિઞ્ઞાણેન ઓકં અસરન્તેન અનોકસારી નામ હોતિ.

રૂપનિમિત્તનિકેતવિસારવિનિબન્ધાતિ રૂપમેવ કિલેસાનં પચ્ચયટ્ઠેન નિમિત્તં, આરમ્મણકિરિયસઙ્ખાતનિવાસનટ્ઠાનટ્ઠેન નિકેતન્તિ રૂપનિમિત્તનિકેતં. વિસારો ચ વિનિબન્ધો ચ વિસારવિનિબન્ધા. ઉભયેનપિ હિ કિલેસાનં પત્થટભાવો ચ વિનિબન્ધનભાવો ચ વુત્તો, રૂપનિમિત્તનિકેતે વિસારવિનિબન્ધાતિ રૂપનિમિત્તનિકેતવિસારવિનિબન્ધા, તસ્મા રૂપનિમિત્તનિકેતમ્હિ ઉપ્પન્નેન કિલેસવિસારેન ચેવ કિલેસબન્ધનેન ચાતિ અત્થો. **નિકેતસારીતિ વુચ્ચતી**તિ આરમ્મણકરણવસેન નિવાસનટ્ઠાનં સારીતિ વુચ્ચતિ. **પહીના**તિ તે રૂપનિમિત્તનિકેતકિલેસવિસારવિનિબન્ધા પહીના.

કસ્મા પનેત્થ પઞ્ચક્ખન્ધા ''ઓકા''તિ વુત્તા, છ આરમ્મણાનિ ''નિકેત''ન્તિ? છન્દરાગસ્સ બલવદુબ્બલતાય. સમાનેપિ હિ એતેસં આલયટ્ઠેન વિસયભાવે **ઓકો**તિ નિચ્ચનિવાસનટ્ઠાનગેહમેવ વુચ્ચતિ, **નિકેત**ન્તિ ''અજ્જ અસુકટ્ઠાને કીળિસ્સામા''તિ કતસઙ્કેતટ્ઠાનં નિવાસટ્ઠાનં ઉય્યાનાદિ. તત્થ યથા પુત્તદારધનધઞ્ઞપુણ્ણગેહે છન્દરાગો બલવા હોતિ, એવં અજ્ઝત્તિકેસુ ખન્ધેસુ. યથા પન ઉય્યાનટ્ઠાનાદીસુ તતો દુબ્બલતરો હોતિ, એવં બાહિરેસુ છસુ આરમ્મણેસૂતિ છન્દરાગસ્સ બલવદુબ્બલતાય એવં દેસના કતાતિ વેદિતબ્બો.

સુખિતેસુ સુખિતોતિ ઉપટ્ઠાકેસુ ધનધઞ્ઞલાભાદિવસેન સુખિતેસુ ''ઇદાનાહં મનાપં ભોજનં લભિસ્સામી''તિ ગેહસિતસુખેન સુખિતો હોતિ, તેહિ પત્તસમ્પત્તિં અનુભવમાનો વિય ચરતિ. **દુક્ખિતેસુ દુક્ખિતો**તિ તેસં કેનચિદેવ કારણેન દુક્ખે ઉપ્પન્ને સયં દ્વિગુણેન દુક્ખેન દુક્ખિતો હોતિ. **કિચ્ચકરણીયેસૂ**તિ કિચ્ચસઙ્ખાતેસુ કરણીયેસુ. **તેસુ યોગં આપજ્જતી**તિ ઉપયોગં સયં તેસં કિચ્ચાનં કત્તબ્બતં આપજ્જતિ. **કામેસૂ**તિ વત્થુકામેસુ. **એવં ખો, ગહપતિ, કામેહિ અરિત્તો હોતી**તિ એવં કિલેસકામેહિ અરિત્તો હોતિ અન્તો કામાનં ભાવેન અતુચ્છો. સુક્કપક્ખો તેસં અભાવેન **રિત્તો** તુચ્છોતિ વેદિતબ્બો.

પુરક્ખરાનોતિ વટ્ટં પુરતો કુરુમાનો. **એવંરૂપો સિય**ન્તિઆદીસુ દીઘરસ્સકાળોદાતાદીસુ રૂપેસુ ''એવંરૂપો નામ ભવેય્ય''ન્તિ પત્થેતિ. સુખાદીસુ વેદનાસુ એવંવેદનો નામ; નીલસઞ્ઞાદીસુ સઞ્ઞાસુ એવં સઞ્ઞો નામ; પુઞ્ઞાભિસઙ્ખારાદીસુ સઙ્ખારેસુ એવંસઙ્ખારો નામ; ચક્ખુવિઞ્ઞાણાદીસુ વિઞ્ઞાણેસુ ''એવં વિઞ્ઞાણો નામ ભવેય્ય''ન્તિ પત્થેતિ.

અપુરક્ખરાનોતિ વટ્ટં પુરતો અકુરુમાનો. **સહિતં મે, અસહિતં તે**તિ તુય્હં વચનં અસહિતં અસિલિટ્ઠં, મય્હં સહિતં સિલિટ્ઠં મધુરપાનસદિસં. **અધિચિણ્ણં તે વિપરાવત્ત**ન્તિ યં તુય્હં દીઘેન કાલેન પરિચિતં સુપ્પગુણં, તં મમ વાદં આગમ્મ સબ્બં ખણેન વિપરાવત્તં નિવત્તં. **આરોપિતો તે વાદો**તિ તુય્હં દોસો મયા આરોપિતો. **ચર વાદપ્પમોક્ખાયા**તિ તં તં આચરિયં ઉપસઙ્કમિત્વા ઉત્તરિ પરિયેસન્તો ઇમસ્સ વાદસ્સ મોક્ખાય ચર આહિણ્ડાહિ. **નિબ્બેઠેહિ વા સચે પહોસી**તિ અથ સયમેવ પહોસિ, ઇધેવ નિબ્બેઠેહીતિ. તતિયં.

૪. દુતિયહાલિદ્દિકાનિસુત્તવણ્ણના

૪. ચતુત્થે **સક્કપઞ્હે**તિ ચૂળસક્કપઞ્હે, મહાસક્કપઞ્હેપેતં વુત્તમેવ. **તણ્હાસઙ્ખયવિમુત્તા**તિ તણ્હાસઙ્ખયે નિબ્બાને તદારમ્મણાય ફલવિમુત્તિયા વિમુત્તા. **અચ્ચન્તનિટ્ઠા**તિ અન્તં અતિક્કન્તનિટ્ઠા સતતનિટ્ઠા. સેસપદેસુપિ એસેવ નયો. ચતુત્થં.

૫. સમાધિસુત્તવણ્ણના

૫. પઞ્ચમે **સમાધિ**ન્તિ ઇદં ભગવા તે ભિક્ખૂ ચિત્તેકગ્ગતાય પરિહાયન્તે દિસ્વા, ''ચિત્તેકગ્ગતં લભન્તાનં ઇમેસં કમ્મટ્ઠાનં ફાતિં ગમિસ્સતી''તિ ઞત્વા આહ. **અભિનન્દતી**તિ પત્થેતિ. **અભિવદતી**તિ તાય અભિનન્દનાય ''અહો પિયં ઇટ્ઠં કન્તં મનાપ''ન્તિ વદતિ. વાચં અભિનન્દન્તોપિ ચ તં આરમ્મણં નિસ્સાય એવં લોભં ઉપ્પાદેન્તો અભિવદતિયેવ નામ. **અજ્ઝોસાય તિટ્ઠતી**તિ ગિલિત્વા પરિનિટ્ઠપેત્વા ગણ્હાતિ. **યા રૂપે નન્દી**તિ યા સા રૂપે બલવપત્થનાસઙ્ખાતા નન્દી. **તદુપાદાન**ન્તિ તં ગહણટ્ઠેન ઉપાદાનં. **નાભિનન્દતી**તિ ન પત્થેતિ. **નાભિવદતી**તિ પત્થનાવસેન ન ''ઇટ્ઠં કન્ત''ન્તિ વદતિ. વિપસ્સનાચિત્તેન ચેતસા ''અનિચ્ચં દુક્ખ''ન્તિ વચીભેદં કરોન્તોપિ નાભિવદતિયેવ. પઞ્ચમં.

૬. પટિસલ્લાણસુત્તવણ્ણના

૬. છટ્ઠે **પટિસલ્લાણે**તિ ઇદં ભગવા તે ભિક્ખૂ કાયવિવેકેન પરિહાયન્તે દિસ્વા ''કાયવિવેકં લભન્તાનં ઇમેસં કમ્મટ્ઠાનં ફાતિં ગમિસ્સતી''તિ ઞત્વા આહ. છટ્ઠં.

૭. ઉપાદાપરિતસ્સનાસુત્તવણ્ણના

૭. સત્તમે **ઉપાદાપરિતસ્સન**ન્તિ ગહણેન ઉપ્પન્નં પરિતસ્સનં. **અનુપાદાઅપરિતસ્સન**ન્તિ અગ્ગહણેન અપરિતસ્સનં. **રૂપવિપરિણામાનુપરિવત્તિવિઞ્ઞાણં હોતી**તિ ''મમ રૂપં વિપરિણત''ન્તિ વા ''અહુ વત મેતં, દાનિ વત મે નત્થી''તિ વા આદિના નયેન કમ્મવિઞ્ઞાણં રૂપસ્સ ભેદાનુપરિવત્તિ હોતિ. **વિપરિણામાનુપરિવત્તિજા**તિ વિપરિણામસ્સ અનુપરિવત્તિતો વિપરિણામારમ્મણચિત્તતો જાતા. **પરિતસ્સના ધમ્મસમુપ્પાદા**તિ તણ્હાપરિતસ્સના ચ અકુસલધમ્મસમુપ્પાદા ચ. **ચિત્ત**ન્તિ કુસલચિત્તં. **પરિયાદાય તિટ્ઠન્તી**તિ પરિયાદિયિત્વા તિટ્ઠન્તિ. **ઉત્તાસવા**તિ સઉત્તાસો. **વિઘાતવા**તિ સવિઘાતો સદુક્ખો. **અપેક્ખવા**તિ સાલયો. **ઉપાદાય ચ પરિતસ્સતી**તિ ગણ્હિત્વા પરિતસ્સકો નામ હોતિ. **ન રૂપવિપરિણામાનુપરિવત્તી**તિ ખીણાસવસ્સ કમ્મવિઞ્ઞાણમેવ નત્થિ, તસ્મા રૂપભેદાનુપરિવત્તિ ન હોતીતિ વત્તું વટ્ટતિ. સત્તમં.

૮. દુતિયઉપાદાપરિતસ્સનાસુત્તવણ્ણના

૮. અટ્ઠમે તણ્હામાનદિટ્ઠિવસેન દેસના કતા. ઇતિ પટિપાટિયા ચતૂસુ સુત્તેસુ વટ્ટવિવટ્ટમેવ કથિતં. અટ્ઠમં.

૯. કાલત્તયઅનિચ્ચસુત્તવણ્ણના

૯. નવમે **કો પન વાદો પચ્ચુપ્પન્નસ્સા**તિ પચ્ચુપ્પન્નમ્હિ કથાવ કા, અનિચ્ચમેવ તં. તે કિર ભિક્ખૂ અતીતાનાગતં અનિચ્ચન્તિ સલ્લક્ખેત્વા પચ્ચુપ્પન્ને કિલમિંસુ, અથ નેસં ઇતો અતીતાનાગતેપિ ‘‘પચ્ચુપ્પન્નં અનિચ્ચ’’ન્તિ વુચ્ચમાને બુજ્ઝિસ્સન્તીતિ અજ્ઝાસયં વિદિત્વા સત્થા પુગ્ગલજ્ઝાસયેન ઇમં દેસનં દેસેસિ. નવમં.

૧૦-૧૧. કાલત્તયદુક્ખસુત્તાદિવણ્ણના

૧૦-૧૧. દસમેકાદસમાનિ **દુક્ખં અનત્તા**તિ પદેહિ વિસેસેત્વા તથારૂપેનેવ પુગ્ગલજ્ઝાસયેન કથિતાનીતિ. દસમેકાદસમાનિ.

નકુલપિતુવગ્ગો પઠમો.

૨. અનિચ્ચવગ્ગો

૧-૧૦. અનિચ્ચસુત્તાદિવણ્ણના

૧૨-૨૧. અનિચ્ચવગ્ગે પરિયોસાનસુત્તં પુચ્છાવસિકં, સેસાનિ તથા તથા બુજ્ઝનકાનઞ્ચ વસેન દેસિતાનીતિ. પઠમાદીનિ.

અનિચ્ચવગ્ગો દુતિયો.

૩. ભારવગ્ગો

૧. ભારસુત્તવણ્ણના

૨૨. ભારવગ્ગસ્સ પઠમે **પઞ્ચુપાદાનક્ખન્ધાતિસ્સ વચનીય**ન્તિ પઞ્ચુપાદાનક્ખન્ધા ઇતિ અસ્સ વચનીયં, એવં વત્તબ્બં ભવેય્યાતિ અત્થો. **અયં વુચ્ચતિ, ભિક્ખવે, ભારો**તિ યે ઇમે પઞ્ચુપાદાનક્ખન્ધા, અયં ભારોતિ વુચ્ચતિ. કેનટ્ઠેનાતિ? પરિહારભારિયટ્ઠેન. એતેસઞ્હિ ઠાપનગમનનિસીદાપનનિપજ્જાપનન્હાપનમણ્ડનખાદાપનભુઞ્જાપનાદિપરિહારો ભારિયોતિ પરિહારભારિયટ્ઠેન ભારોતિ વુચ્ચતિ. **એવંનામો**તિ તિસ્સો દત્તોતિઆદિનામો. **એવંગોત્તો**તિ કણ્હાયનો વચ્છાયનોતિઆદિગોત્તો. ઇતિ વોહારમત્તસિદ્ધં પુગ્ગલં ‘‘ભારહારો’’તિ કત્વા દસ્સેતિ. પુગ્ગલો હિ પટિસન્ધિક્ખણેયેવ ખન્ધભારં ઉક્ખિપિત્વા દસપિ વસ્સાનિ વીસતિપિ વસ્સસતમ્પીતિ યાવજીવં ઇમં ખન્ધભારં ન્હાપેન્તો ભોજેન્તો મુદુસમ્ફસ્સમઞ્ચપીઠેસુ નિસીદાપેન્તો નિપજ્જાપેન્તો પરિહરિત્વા ચુતિક્ખણે છડ્ડેત્વા પુન પટિસન્ધિક્ખણે અપરં ખન્ધભારં આદિયતિ, તસ્મા ભારહારોતિ જાતો.

પોનોભવિકાતિ પુનબ્ભવનિબ્બત્તિકા. **નન્દીરાગસહગતા**તિ નન્દિરાગેન સહ એકત્તમેવ ગતા. તબ્ભાવસહગતઞ્હિ ઇધ અધિપ્પેતં. **તત્ર તત્રાભિનન્દિની**તિ ઉપપત્તિટ્ઠાને વા રૂપાદીસુ વા આરમ્મણેસુ તત્થ તત્થ અભિનન્દનસીલાવ. **કામતણ્હા**દીસુ પઞ્ચકામગુણિકો રાગો કામતણ્હા નામ, રૂપારૂપભવરાગો ઝાનનિકન્તિ સસ્સતદિટ્ઠિસહગતો રાગોતિ અયં ભવતણ્હા નામ, ઉચ્છેદદિટ્ઠિસહગતો રાગો વિભવતણ્હા નામ. **ભારાદાન**ન્તિ ભારગહણં. તણ્હાય હિ એસ ભારં આદિયતિ. **અસેસવિરાગનિરોધો**તિઆદિ સબ્બં નિબ્બાનસ્સેવ વેવચનં. તઞ્હિ

આગમ્મ તણ્હા અસેસતો વિરજ્જતિ નિરુજ્ઝતિ ચજિયતિ પટિનિસ્સજ્જિયતિ વિમુચ્ચતિ, નત્થિ ચેત્થ કામાલયો વા દિટ્ઠાલયો વાતિ નિબ્બાનં એતાનિ નામાનિ લભતિ. **સમૂલં તણ્હન્તિ** તણ્હાય અવિજ્જા મૂલં નામ. **અબ્બુય્હાતિ** અરહત્તમગ્ગેન તં સમૂલકં ઉદ્ધરિત્વા. **નિચ્છાતો પરિનિબ્બુતો**તિ નિત્તણ્હો પરિનિબ્બુતો નામાતિ વત્તું વટ્ટતીતિ. પઠમં.

૨. પરિઞ્ઞસુત્તવણ્ણના

૨૩. દુતિયે **પરિઞ્ઞેય્યે**તિ પરિજાનિતબ્બે, સમતિક્કમિતબ્બેતિ અત્થો. **પરિઞ્ઞન્તિ** અચ્ચન્તપરિઞ્ઞં, સમતિક્કમન્તિ અત્થો. **રાગક્ખયો**તિઆદિ નિબ્બાનસ્સ નામં. તઞ્હિ અચ્ચન્તપરિઞ્ઞા નામ. દુતિયં.

૩. અભિજાનસુત્તવણ્ણના

૨૪. તતિયે **અભિજાનન્તિ** અભિજાનન્તો. ઇમિના ઞાતપરિઞ્ઞા કથિતા, દુતિયપદેન તીરણપરિઞ્ઞા, તતિયચતુત્થેહિ પહાનપરિઞ્ઞાતિ ઇમસ્મિં સુત્તે તિસ્સો પરિઞ્ઞા કથિતાતિ. તતિયં.

૪-૯. છન્દરાગસુત્તાદિવણ્ણના

૨૫-૩૦. ચતુત્થાદીનિ ધાતુસંયુત્તે વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બાનિ. પટિપાટિયા પનેત્થ પઞ્ચમછટ્ઠસત્તમેસુ ચત્તારિ સચ્ચાનિ કથિતાનિ, અટ્ઠમનવમેસુ વટ્ટવિવટ્ટં. ચતુત્થાદીનિ.

૧૦. અઘમૂલસુત્તવણ્ણના

૩૧. દસમે **અઘન્તિ** દુક્ખં. એવમેત્થ દુક્ખલક્ખણમેવ કથિતં. દસમં.

૧૧. પભઙ્ગુસુત્તવણ્ણના

૩૨. એકાદસમે **પભઙ્ગુન્તિ** પભિજ્જનસભાવં. એવમિધ અનિચ્ચલક્ખણમેવ કથિતન્તિ. એકાદસમં.

ભારવગ્ગો તતિયો.

૪. નતુમ્હાકવગ્ગો

૧. નતુમ્હાકસુત્તવણ્ણના

૩૩. નતુમ્હાકવગ્ગસ્સ પઠમે **પજહથા**તિ છન્દરાગપ્પહાનેન પજહથ. તિણાદીસુ **તિણં** નામ અન્તોફેગ્ગુ બહિસારં તાલનાળિકેરાદિ. **કટ્ઠં** નામ અન્તોસારં બહિફેગ્ગુ ખદિરસાલસાકપનસાદિ. **સાખા** નામ રુક્ખસ્સ બાહા વિય નિક્ખન્તા. **પલાસં** નામ તાલનાળિકેરપણ્ણાદિ. પઠમં.

૨. દુતિયનતુમ્હાકસુત્તવણ્ણના

૩૪. દુતિયં વિના ઉપમાય બુજ્ઝનકાનં અજ્ઝાસયેન વુત્તં. દુતિયં.

૩. અઞ્ઞતરભિક્ખુસુત્તવણ્ણના

૩૫. તતિયે **રૂપઞ્ચે, ભન્તે, અનુસેતી**તિ યદિ રૂપં અનુસેતિ. **તેન સઙ્ખં ગચ્છતી**તિ કામરાગાદીસુ યેન અનુસયેન તં રૂપં અનુસેતિ, તેનેવ અનુસયેન ''રત્તો દુટ્ઠો મૂળ્હો''તિ પણ્ણત્તિં ગચ્છતિ. **ન તેન સઙ્ખં ગચ્છતી**તિ તેન અભૂતેન અનુસયેન ''રત્તો દુટ્ઠો મૂળ્હો''તિ સઙ્ખં ન ગચ્છતીતિ. તતિયં.

૪. દુતિયઅઞ્ઞતરભિક્ખુસુત્તવણ્ણના

૩૬. ચતુત્થે **તં અનુમીયતી**તિ તં અનુસયિતં રૂપં મરન્તેન અનુસયેન અનુમરતિ. ન હિ આરમ્મણે ભિજ્જમાને તદારમ્મણા ધમ્મા તિટ્ઠન્તિ. **યં અનુમીયતી**તિ યં રૂપં યેન અનુસયેન અનુમરતિ. **તેન સઙ્ખં ગચ્છતી**તિ તેન અનુસયેન ''રત્તો દુટ્ઠો મૂળ્હો''તિ સઙ્ખં ગચ્છતિ. અથ વા **ય**ન્તિ કરણવચનમેતં, યેન અનુસયેન અનુમીયતિ, તેન ''રત્તો દુટ્ઠો મૂળ્હો''તિ સઙ્ખં ગચ્છતીતિ અત્થો. ચતુત્થં.

૫-૬. આનન્દસુત્તાદિવણ્ણના

૩૭-૩૮. પઞ્ચમે **ઠિતસ્સ અઞ્ઞથત્તં પઞ્ઞાયતી**તિ ધરમાનસ્સ જીવમાનસ્સ જરા પઞ્ઞાયતિ. **ઠિતી**તિ હિ જીવિતિન્દ્રિયસઙ્ખાતાય અનુપાલનાય નામં. **અઞ્ઞથત્ત**ન્તિ જરાય. તેનાહુ પોરાણા –

''ઉપ્પાદો જાતિ અક્ખાતો, ભઙ્ગો વુત્તો વયોતિ ચ;
અઞ્ઞથત્તં જરા વુત્તા, ઠિતી ચ અનુપાલના''તિ.

એવં એકેકસ્સ ખન્ધસ્સ ઉપ્પાદજરાભઙ્ગસઙ્ખાતાનિ તીણિ લક્ખણાનિ હોન્તિ યાનિ સન્ધાય વુત્તં ''તીણિમાનિ, ભિક્ખવે, સઙ્ખતસ્સ સઙ્ખતલક્ખણાની''તિ (અ॰ નિ॰ ૩.૪૭).

તત્થ સઙ્ખતં નામ પચ્ચયનિબ્બત્તો યો કોચિ સઙ્ખારો. સઙ્ખારો ચ ન લક્ખણં, લક્ખણં ન સઙ્ખારો, ન ચ સઙ્ખારેન વિના લક્ખણં પઞ્ઞાપેતું સક્કા, નાપિ લક્ખણં વિના સઙ્ખારો, લક્ખણેન પન સઙ્ખારો પાકટો હોતિ. યથા હિ ન ચ ગાવીયેવ લક્ખણં, લક્ખણમેવ ન ગાવી, નાપિ ગાવિં મુઞ્ચિત્વા લક્ખણં પઞ્ઞાપેતું સક્કા, નાપિ લક્ખણં મુઞ્ચિત્વા ગાવિં, લક્ખણેન પન ગાવી પાકટા હોતિ, એવંસમ્પદમિદં વેદિતબ્બં.

તત્થ સઙ્ખારાનં ઉપ્પાદક્ખણે સઙ્ખારોપિ ઉપ્પાદલક્ખણમ્પિ કાલસઙ્ખાતો તસ્સ ખણોપિ પઞ્ઞાયતિ. ''ઉપ્પાદોપી''તિ વુત્તે સઙ્ખારોપિ જરાલક્ખણમ્પિ કાલસઙ્ખાતો તસ્સ ખણોપિ પઞ્ઞાયતિ. ભઙ્ગક્ખણે સઙ્ખારોપિ તંલક્ખણમ્પિ કાલસઙ્ખાતો તસ્સ ખણોપિ પઞ્ઞાયતિ. અપરે પન વદન્તિ ''અરૂપધમ્માનં જરાખણો નામ ન સક્કા પઞ્ઞાપેતું, સમ્માસમ્બુદ્ધો ચ 'વેદનાય ઉપ્પાદો પઞ્ઞાયતિ, વયો પઞ્ઞાયતિ, ઠિતાય અઞ્ઞથત્તં પઞ્ઞાયતી'તિ વદન્તો અરૂપધમ્માનમ્પિ તીણિ લક્ખણાનિ પઞ્ઞાપેતિ, તાનિ અત્થિક્ખણં ઉપાદાય લબ્ભન્તી''તિ વત્વા –

''અત્થિતા સબ્બધમ્માનં, ઠિતિ નામ પવુચ્ચતિ;
તસ્સેવ ભેદો મરણં, સબ્બદા સબ્બપાણિન''ન્તિ. –

ઇમાય આચરિયગાથાય તમત્થં સાધેન્તિ. અથ વા સન્તતિવસેન ઠાનં ઠિતીતિ વેદિતબ્બન્તિ ચ વદન્તિ. યસ્મા પન સુત્તે અયં વિસેસો નત્થિ, તસ્મા આચરિયમતિયા સુત્તં અપટિબાહેત્વા સુત્તમેવ પમાણં કત્તબ્બં. છટ્ઠં ઉત્તાનમેવ. પઞ્ચમછટ્ઠાનિ.

૭-૧૦. અનુધમ્મસુત્તાદિવણ્ણના

૩૯-૪૨. સત્તમે **ધમ્માનુધમ્મપ્પટિપન્નસ્સા**તિ નવન્નં લોકુત્તરધમ્માનં અનુલોમધમ્મં પુબ્બભાગપટિપદં પટિપન્નસ્સ. **અયમનુધમ્મો**તિ અયં અનુલોમધમ્મો હોતિ. **નિબ્બિદાબહુલો**તિ ઉક્કણ્ઠનબહુલો હુત્વા. **પરિજાનાતી**તિ તીહિ પરિઞ્ઞાહિ પરિજાનાતિ. **પરિમુચ્ચતી**તિ મગ્ગક્ખણે ઉપ્પન્નાય પહાનપરિઞ્ઞાય પરિમુચ્ચતિ. એવં ઇમસ્મિં સુત્તે મગ્ગોવ કથિતો હોતિ, તથા ઇતો પરેસુ તીસુ. ઇધ પન અનુપસ્સના અનિયમિતા, તેસુ નિયમિતા. તસ્મા ઇધાપિ સા તત્થ નિયમિતવસેનેવ નિયમેતબ્બા. ન હિ સક્કા તીસુ અઞ્ઞતરં અનુપસ્સનં વિના નિબ્બિન્દિતું પરિજાનિતું વાતિ. સત્તમાદીનિ.

નતુમ્હાકવગ્ગો ચતુત્થો.

૫. અત્તદીપવગ્ગો

૧. અત્તદીપસુત્તવણ્ણના

૪૩. અત્તદીપવગ્ગસ્સ પઠમે **અત્તદીપા**તિ અત્તાનં દીપં તાણં લેણં ગતિં પરાયણં પતિટ્ઠં કત્વા વિહરથાતિ અત્થો. **અત્તસરણા**તિ ઇદં તસ્સેવ વેવચનં. **અનઞ્ઞસરણા**તિ ઇદં અઞ્ઞસ્સ સરણપટિક્ખેપવચનં. ન હિ અઞ્ઞો અઞ્ઞસ્સ સરણં હોતિ અઞ્ઞસ્સ વાયામેન અઞ્ઞસ્સ અસિજ્ઝનતો, વુત્તમ્પિ ચેતં –

> ‘‘અત્તા હિ અત્તનો નાથો,
> કો હિ નાથો પરો સિયા’’તિ. (ધ॰ પ॰ ૧૬૦);

તેનાહ ‘‘અનઞ્ઞસરણા’’તિ. કો પનેત્થ અત્તા નામ? લોકિયલોકુત્તરો ધમ્મો. તેનેવાહ – ‘‘ધમ્મદીપા ધમ્મસરણા અનઞ્ઞસરણા’’તિ. **યોની**તિ કારણં – ‘‘યોનિ હેસા, ભૂમિજ, ફલસ્સ અધિગમાયા’’તિઆદીસુ (મ॰ નિ॰ ૩.૨૨૭) વિય. **કિંપહોતિકા**તિ કિંપભુતિકા, કુતો પભવન્તીતિ અત્થો? **રૂપસ્સ ત્વેવા**તિ ઇદં તેસંયેવ સોકાદીનં પહાનદસ્સનત્થં આરદ્ધં. **ન પરિતસ્સતી**તિ ન ગણ્હાતિ ન ગહતિ. **તદઙ્ગનિબ્બુતો**તિ તેન વિપસ્સનઙ્ગેન કિલેસાનં નિબ્બુતત્તા તદઙ્ગનિબ્બુતો. ઇમસ્મિં સુત્તે વિપસ્સનાવ કથિતા. પઠમં.

૨. પટિપદાસુત્તવણ્ણના

૪૪. દુતિયે **દુક્ખસમુદયગામિની સમનુપસ્સના**તિ યસ્મા સક્કાયો દુક્ખં, તસ્સ ચ સમુદયગામિની પટિપદા નામ ‘‘રૂપં અત્તતો સમનુપસ્સતી’’તિ એવં દિટ્ઠિસમનુપસ્સના વુત્તા, તસ્મા દુક્ખસમુદયગામિની સમનુપસ્સનાતિ અયમેત્થ અત્થો હોતિ. **દુક્ખનિરોધગામિની સમનુપસ્સના**તિ એત્થ સહ વિપસ્સનાય ચતુમગ્ગઞાણં ‘‘સમનુપસ્સના’’તિ વુત્તં. ઇતિ ઇમસ્મિં સુત્તે વટ્ટવિવટ્ટં કથિતં. દુતિયં.

૩. અનિચ્ચસુત્તવણ્ણના

૪૫. તતિયે **સમ્મપ્પઞ્ઞાય દટ્ઠબ્બન્તિ** સહ વિપસ્સનાય મગ્ગપઞ્ઞાય દટ્ઠબ્બં. **વિરજ્જતિ વિમુચ્ચતી**તિ મગ્ગક્ખણે વિરજ્જતિ, ફલક્ખણે વિમુચ્ચતિ. **અનુપાદાય આસવેહી**તિ અનુપ્પાદનિરોધેન નિરુદ્ધેહિ આસવેહિ અગહેત્વા ઇતિ વિમુચ્ચતિ. **રૂપધાતુયા**તિઆદિ પચ્ચવેક્ખણદસ્સનત્થં વુત્તં. સહ ફલેન પચ્ચવેક્ખણદસ્સનત્થન્તિપિ વદન્તિયેવ. **ઠિતન્તિ** ઉપરિ કત્તબ્બકિચ્ચાભાવેન ઠિતં. **ઠિતત્તા સન્તુસ્સિતન્તિ** પત્તબ્બં પત્તભાવેન સન્તુટ્ઠં. **પચ્ચત્તંયેવ પરિનિબ્બાયતી**તિ સયમેવ પરિનિબ્બાયતિ. તતિયં.

૪. દુતિયઅનિચ્ચસુત્તવણ્ણના

૪૬. ચતુત્થે **પુબ્બન્તાનુદિટ્ઠિયો**તિ પુબ્બન્તં અનુગતા અટ્ઠારસ દિટ્ઠિયો ન હોન્તિ. **અપરન્તાનુદિટ્ઠિયો**તિ અપરન્તં અનુગતા ચતુચત્તાલીસ દિટ્ઠિયો ન હોન્તિ. **થામસો પરામાસો**તિ દિટ્ઠિથામસો ચેવ દિટ્ઠિપરામાસો ચ ન હોતિ. એત્તાવતા પઠમમગ્ગો દસ્સિતો. ઇદાનિ સહ વિપસ્સનાય તયો મગ્ગે ચ ફલાનિ ચ દસ્સેતું **રૂપસ્મિન્તિ**આદિ આરદ્ધં. અથ વા દિટ્ઠિયો નામ વિપસ્સનાય એવ પહીના, ઇદં પન ઉપરિ સહ વિપસ્સનાય ચત્તારો મગ્ગે દસ્સેતું આરદ્ધં. ચતુત્થં.

૫. સમનુપસ્સનાસુત્તવણ્ણના

૪૭. પઞ્ચમે **પઞ્ચુપાદાનક્ખન્ધે સમનુપસ્સન્તિ એતેસં વા અઞ્ઞતરન્તિ** પરિપુણ્ણગાહવસેન પઞ્ચક્ખન્ધે સમનુપસ્સન્તિ, અપરિપુણ્ણગાહવસેન એતેસં અઞ્ઞતરં. **ઇતિ અયઞ્ચેવ સમનુપસ્સના**તિ ઇતિ અયઞ્ચ દિટ્ઠિસમનુપસ્સના. **અસ્મીતિ ચસ્સ અવિગતં હોતી**તિ યસ્સ અયં સમનુપસ્સના અત્થિ, તસ્મિં અસ્મીતિ તણ્હામાનદિટ્ઠિસઙ્ખાતં પપઞ્ચત્તયં અવિગતમેવ હોતિ. **પઞ્ચન્નં ઇન્દ્રિયાનં અવક્કન્તિ હોતી**તિ તસ્મિં કિલેસજાતે સતિ કમ્મકિલેસપચ્ચયાનં પઞ્ચન્નં ઇન્દ્રિયાનં નિબ્બત્તિ હોતિ.

અત્થિ, ભિક્ખવે, મનોતિ ઇદં કમ્મમનં સન્ધાય વુત્તં. **ધમ્મા**તિ આરમ્મણં. **અવિજ્જાધાતૂ**તિ જવનક્ખણે અવિજ્જા. **અવિજ્જાસમ્ફસ્સજેના**તિ અવિજ્જાસમ્પયુત્તફસ્સતો જાતેન. અપિચ **મનો**તિ ભવઙ્ગક્ખણે વિપાકમનોધાતુ, આવજ્જનક્ખણે કિરિયમનોધાતુ. **ધમ્મા**દયો વુત્તપ્પકારાવ. **અસ્મીતિપિસ્સ હોતી**તિ તણ્હામાનદિટ્ઠિવસેન અસ્મીતિ એવમ્પિસ્સ હોતિ. ઇતો પરેસુ **અયમહમસ્મી**તિ રૂપાદીસુ કિઞ્ચિદેવ ધમ્મં ગહેત્વા ''અયં અહમસ્મી''તિ અત્તદિટ્ઠિવસેન વુત્તં. **ભવિસ્સન્તિ** સસ્સતદિટ્ઠિવસેન. **ન ભવિસ્સન્તિ** ઉચ્છેદદિટ્ઠિવસેન. **રૂપી ભવિસ્સન્તિ**આદીનિ સબ્બાનિ સસ્સતમેવ ભજન્તિ. **અથેત્થા**તિ અથ તેનેવાકારેન ઠિતેસુ એતેસુ ઇન્દ્રિયેસુ. **અવિજ્જા પહીયતી**તિ ચતૂસુ સચ્ચેસુ અઞ્ઞાણભૂતા અવિજ્જા પહીયતિ. **વિજ્જા ઉપ્પજ્જતી**તિ અરહત્તમગ્ગવિજ્જા ઉપ્પજ્જતિ. એવમેત્થ અસ્મીતિ તણ્હામાનદિટ્ઠિયો. કમ્મસ્સ પઞ્ચન્નઞ્ચ ઇન્દ્રિયાનં અન્તરે એકો સન્ધિ, વિપાકમનં પઞ્ચિન્દ્રિયપક્ખિકં કત્વા પઞ્ચન્નઞ્ચ ઇન્દ્રિયાનં કમ્મસ્સ ચ અન્તરે એકો સન્ધીતિ. ઇતિ તયો પપઞ્ચા અતીતો અદ્ધા, ઇન્દ્રિયાદીનિ પચ્ચુપ્પન્નો અદ્ધા, તત્થ કમ્મમનં આદિં કત્વા અનાગતસ્સ પચ્ચયો દસ્સિતોતિ. પઞ્ચમં.

૬. ખન્ધસુત્તવણ્ણના

૪૮. છટ્ઠે રૂપક્ખન્ધો કામાવચરો, ચત્તારો ખન્ધા ચતુભૂમકા. **સાસવ**ન્તિ આસવાનં આરમ્મણભાવેન પચ્ચયભૂતં. **ઉપાદાનિય**ન્તિ તથેવ ચ ઉપાદાનાનં પચ્ચયભૂતં. વચનત્થો પનેત્થ – આરમ્મણં કત્વા પવત્તેહિ સહ આસવેહીતિ **સાસવં**. ઉપાદાતબ્બન્તિ **ઉપાદાનિયં**. ઇધાપિ રૂપક્ખન્ધો કામાવચરો, અવસેસા તેભૂમકા વિપસ્સનાચારવસેન વુત્તા. એવમેત્થ રૂપં રાસટ્ઠેન ખન્ધેસુ પવિટ્ઠં, સાસવરાસટ્ઠેન ઉપાદાનક્ખન્ધેસુ. વેદનાદયો સાસવાપિ અત્થિ, અનાસવાપિ અત્થિ. તે રાસટ્ઠેન સબ્બેપિ ખન્ધેસુ પવિટ્ઠા, તેભૂમકા પનેત્થ સાસવટ્ઠેન ઉપાદાનક્ખન્ધેસુ પવિટ્ઠાતિ. છટ્ઠં.

૭-૮. સોણસુત્તાદિવણ્ણના

૪૯-૫૦. સત્તમે **સેય્યોહમસ્મી**તિ વિસિટ્ઠો ઉત્તમો અહમસ્મિ. **કિમઞ્ઞત્ર યથાભૂતસ્સ અદસ્સના**તિ યથાભૂતસ્સ અદસ્સનતો અઞ્ઞં કિં ભવેય્ય? અદસ્સનં અઞ્ઞાણમેવ ભવેય્યાતિ અત્થો. ઇદાનિસ્સ તે પરિવટ્ટં વજિરભેદદેસનં આરભન્તો **તં કિં મઞ્ઞસિ સોણો**તિઆદિમાહ. અટ્ઠમં ઉત્તાનમેવ. સત્તમઅટ્ઠમાનિ.

૯-૧૦. નન્દિક્ખયસુત્તાદિવણ્ણના

૫૧-૫૨. નવમદસમેસુ **નન્દિક્ખયા રાગક્ખયો, રાગક્ખયા નન્દિક્ખયો**તિ ઇદં નન્દીતિ વા રાગોતિ વા ઇમેસં અત્થતો નિન્નાનાકરણતાય વુત્તં. નિબ્બિદાનુપસ્સનાય વા નિબ્બિન્દન્તો નન્દિં પજહતિ, વિરાગાનુપસ્સનાય વિરજ્જન્તો રાગં પજહતિ. એત્તાવતા વિપસ્સનં નિટ્ઠપેત્વા ‘‘રાગક્ખયા નન્દિક્ખયો’’તિ ઇધ મગ્ગં દસ્સેત્વા ‘‘નન્દિરાગક્ખયા ચિત્તં વિમુત્ત’’ન્તિ ફલં દસ્સિતન્તિ. નવમદસમાનિ.

અત્તદીપવગ્ગો પઞ્ચમો.

મૂલપણ્ણાસકો સમત્તો.

૬. ઉપયવગ્ગો

૧. ઉપયસુત્તવણ્ણના

૫૩. ઉપયવગ્ગસ્સ પઠમે **ઉપયો**તિ તણ્હામાનદિટ્ઠિવસેન પઞ્ચક્ખન્ધે ઉપગતો. **વિઞ્ઞાણ**ન્તિ કમ્મવિઞ્ઞાણં. **આપજ્જેય્યા**તિ કમ્મં જવાપેત્વા પટિસન્ધિઆકડ્ઢનસમત્થતાય વુદ્ધિઆદીનિ આપજ્જેય્ય. **વિઞ્ઞાણુપય**ન્તિ પદસ્સ અગ્ગહણે કારણં વુત્તમેવ. **વોચ્છિજ્જતારમ્મણ**ન્તિ પટિસન્ધિઆકડ્ઢનસમત્થતાય અભાવેન આરમ્મણં વોચ્છિજ્જતિ. **પતિટ્ઠા વિઞ્ઞાણસ્સા**તિ કમ્મવિઞ્ઞાણસ્સ પતિટ્ઠા ન હોતિ. **તદપ્પતિટ્ઠિત**ન્તિ તં અપ્પતિટ્ઠિતં. **અનભિસઙ્ખચ્ચ વિમુત્ત**ન્તિ પટિસન્ધિં અનભિસઙ્ખરિત્વા વિમુત્તં. પઠમં.

૨. બીજસુત્તવણ્ણના

૫૪. દુતિયે **બીજજાતાની**તિ બીજાનિ. **મૂલબીજ**ન્તિ વચં વચત્તં હલિદ્દં સિઙ્ગિવેરન્તિ એવમાદિ. **ખન્ધબીજ**ન્તિ અસ્સત્થો નિગ્રોધોતિ એવમાદિ. **ફલુબીજ**ન્તિ ઉચ્છુ વેળુ નળોતિ એવમાદિ. **અગ્ગબીજ**ન્તિ અજ્જુકં ફણિજ્જકન્તિ એવમાદિ. **બીજબીજ**ન્તિ સાલિવીહિઆદિ પુબ્બણ્ણઞ્ચેવ મુગ્ગમાસાદિ અપરણ્ણઞ્ચ. **અખણ્ડાની**તિ અભિન્નાનિ.

ભિન્નકાલતો પટ્ઠાય બીજં બીજત્થાય ન ઉપકપ્પતિ. **અપૂતિકાની**તિ ઉદકતેમનેન અપૂતિકાનિ. પૂતિબીજઞ્હિ બીજત્થાય ન ઉપકપ્પતિ. **અવાતાતપહતાની**તિ વાતેન ચ આતપેન ચ ન હતાનિ, નિરોજતં ન પાપિતાનિ. નિરોજઞ્હિ કસટં બીજં બીજત્થાય ન ઉપકપ્પતિ. **સારાદાની**તિ ગહિતસારાનિ પતિટ્ઠિતસારાનિ. નિસ્સારઞ્હિ બીજં બીજત્થાય ન ઉપકપ્પતિ. **સુખસયિતાની**તિ ચત્તારો માસે કોટ્ઠે પક્ખિત્તનિયામેનેવ સુખં સયિતાનિ. **પથવી**તિ હેટ્ઠા પતિટ્ઠાનપથવી. **આપો**તિ ઉપરિસ્નેહનઆપો. **ચતસ્સો વિઞ્ઞાણટ્ઠિતિયો**તિ કમ્મવિઞ્ઞાણસ્સ આરમ્મણભૂતા રૂપાદયો ચત્તારો ખન્ધા. તે હિ આરમ્મણવસેન પતિટ્ઠાભૂતત્તા પથવીધાતુસદિસા. **નન્દિરાગો** સિનેહનટ્ઠેન આપોધાતુસદિસો. **વિઞ્ઞાણં સાહાર**ન્તિ સપ્પચ્ચયં કમ્મવિઞ્ઞાણં. તઞ્હિ બીજં વિય પથવિયં આરમ્મણપથવિયં વિરુહતિ. દુતિયં.

૩. ઉદાનસુત્તવણ્ણના

૫૫. તતિયે **ઉદાનં ઉદાનેસી**તિ બલવસોમનસ્સસમુટ્ઠાનં ઉદાનં ઉદાહરિ. કિં નિસ્સાય પનેસ ભગવતો ઉપ્પન્નોતિ. સાસનસ્સ નિય્યાનિકભાવં. કથં? એવં કિરસ્સ અહોસિ, ‘‘તયોમે ઉપનિસ્સયા – દાનૂપનિસ્સયો સીલૂપનિસ્સયો ભાવનૂપનિસ્સયો ચા’’તિ. તેસુ દાનસીલૂપનિસ્સયા દુબ્બલા, ભાવનૂપનિસ્સયો બલવા. દાનસીલૂપનિસ્સયા હિ તયો મગ્ગે ચ ફલાનિ ચ પાપેન્તિ, ભાવનૂપનિસ્સયો અરહત્તં પાપેતિ. ઇતિ દુબ્બલૂપનિસ્સયે પતિટ્ઠિતો ભિક્ખુ ઘટેન્તો વાયમન્તો પઞ્ચોરમ્ભાગિયાનિ બન્ધનાનિ છેત્વા તીણિ મગ્ગફલાનિ નિબ્બત્તેતિ, ‘‘અહો સાસનં નિય્યાનિક’’ન્તિ આવજ્જેન્તસ્સ અયં ઉદપાદિ.

તત્થ ‘‘દુબ્બલૂપનિસ્સયે ઠત્વા ઘટમાનો તીણિ મગ્ગફલાનિ પાપુણાતી’’તિ ઇમસ્સત્થસ્સાવિભાવનત્થં **મિલકત્થેરસ્સ** વત્થુ વેદિતબ્બં – સો કિર ગિહિકાલે પાણાતિપાતકમ્મેન જીવિકં કપ્પેન્તો અરઞ્ઞે પાસસતઞ્ચેવ અદ્દૂહલસતઞ્ચ યોજેસિ. અથેકદિવસં અઙ્ગારપક્કમંસં ખાદિત્વા પાસટ્ઠાનેસુ વિચરન્તો પિપાસાભિભૂતો એકસ્સ અરઞ્ઞવાસિત્થેરસ્સ વિહારં ગન્ત્વા થેરસ્સ ચઙ્કમન્તસ્સ અવિદૂરે ઠિતં પાનીયઘટં વિવરિ, હત્થતેમનમત્તમ્પિ ઉદકં નાદ્દસ. સો કુજ્ઝિત્વા આહ – ‘‘ભિક્ખુ, ભિક્ખુ તુમ્હે ગહપતિકેહિ દિન્નં ભુઞ્જિત્વા ભુઞ્જિત્વા સુપથ, પાનીયઘટે અઞ્જલિમત્તમ્પિ ઉદકં ન ઠપેથ, ન યુત્તમેત’’ન્તિ. થેરો ‘‘મયા પાનીયઘટો પૂરેત્વા ઠપિતો, કિં નુ ખો એત’’ન્તિ? ગન્ત્વા ઓલોકેન્તો પરિપુણ્ણઘટં દિસ્વા પાનીયસઙ્ખં પૂરેત્વા અદાસિ. સો દ્વત્તિસઙ્ખપૂરં પિવિત્વા ચિન્તેસિ – ‘‘એવં પૂરિતઘટો નામ મમ કમ્મં આગમ્મ તત્તકપાલો વિય જાતો. કિં નુ ખો અનાગતે અત્તભાવે ભવિસ્સતી’’તિ? સંવિગ્ગચિત્તો ધનું છડ્ડેત્વા, ‘‘પબ્બાજેથ મં, ભન્તે’’તિ આહ. થેરો તચપઞ્ચકકમ્મટ્ઠાનં આચિક્ખિત્વા તં પબ્બાજેસિ.

તસ્સ સમણધમ્મં કરોન્તસ્સ બહૂનં મિગસૂકરાનં મારિતટ્ઠાનં પાસઅદ્દૂહલાનઞ્ચ યોજિતટ્ઠાનં ઉપટ્ઠાતિ. તં અનુસ્સરતો સરીરે દાહો ઉપ્પજ્જતિ, કૂટગોણો વિય કમ્મટ્ઠાનમ્પિ વીથિં ન પટિપજ્જતિ. સો ‘‘કિં કરિસ્સામિ ભિક્ખુભાવેના’’તિ ? અનભિરતિયા પીળિતો થેરસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા વન્દિત્વા આહ – ‘‘ન સક્કોમિ, ભન્તે, સમણધમ્મં કાતુ’’ન્તિ. અથ નં થેરો ‘‘હત્થકમ્મં કરોહી’’તિ આહ. સો ‘‘સાધુ, ભન્તે’’તિ વત્વા ઉદુમ્બરાદયો અલ્લરુક્ખે છિન્દિત્વા મહન્તં રાસિં કત્વા, ‘‘ઇદાનિ કિં કરોમી’’તિ પુચ્છિ? ઝાપેહિ નન્તિ. સો ચતૂસુ દિસાસુ અગ્ગિં દત્વા ઝાપેતું અસક્કોન્તો, ‘‘ભન્તે, ન સક્કોમી’’તિ આહ. થેરો ‘‘તેન હિ અપેહી’’તિ પથવિં દ્વિધા કત્વા અવીચિતો ખજ્જોપનકમત્તં અગ્ગિં નીહરિત્વા તત્થ પક્ખિપિ. સો તાવ મહન્તં રાસિં સુક્ખપણ્ણં વિય ખણેન ઝાપેસિ. અથસ્સ થેરો અવીચિં દસ્સેત્વા, ‘‘સચે વિબ્ભમિસ્સસિ, એત્થ પચ્ચિસ્સસી’’તિ સંવેગં જનેસિ. સો અવીચિદસ્સનતો પટ્ઠાય પવેધમાનો ‘‘નિય્યાનિકં, ભન્તે, બુદ્ધસાસન’’ન્તિ પુચ્છિ, આમાવુસોતિ. ભન્તે, બુદ્ધસાસનસ્સ નિય્યાનિકત્તે સતિ

મિલકો અત્તમોક્ખં કરિસ્સતિ, મા ચિન્તયિત્થાતિ. તતો પટ્ઠાય સમણધમ્મં કરોતિ ઘટેતિ, તસ્સ વત્તપટિવત્તં પૂરેતિ, નિદ્દાય બાધયમાનાય તિન્તં પલાલં સીસે ઠપેત્વા પાદે સોણ્ડિયં ઓતારેત્વા નિસીદતિ. સો એકદિવસં પાનીયં પરિસ્સાવેત્વા ઘટં ઊરુમ્હિ ઠપેત્વા ઉદકમણિકાનં પચ્છેદં આગમયમાનો અટ્ઠાસિ. અથ ખો થેરો સામણેરસ્સ ઇમં ઉદ્દેસં દેતિ –

> ‘‘ઉટ્ઠાનવતો સતીમતો,
> સુચિકમ્મસ્સ નિસમ્મકારિનો;
> સઞ્ઞતસ્સ ધમ્મજીવિનો,
> અપ્પમત્તસ્સ યસોભિવડ્ઢતી’’તિ. (ધ॰ પ॰ ૨૪);

સો ચતુપ્પદિકમ્પિ તં ગાથં અત્તનિયેવ ઉપનેસિ – ‘‘ઉટ્ઠાનવતા નામ માદિસેન ભવિતબ્બં. સતિમતાપિ માદિસેનેવ…પે॰… અપ્પમત્તેનપિ માદિસેનેવ ભવિતબ્બ’’ન્તિ. એવં તં ગાથં અત્તનિ ઉપનેત્વા તસ્મિંયેવ પદવારે ઠિતો પઞ્ચોરમ્ભાગિયાનિ સંયોજનાનિ છિન્દિત્વા અનાગામિફલે પતિટ્ઠાય હટ્ઠતુટ્ઠો –

> ‘‘અલ્લં પલાલપુઞ્જાહં, સીસેનાદાય ચઙ્કમિં;
> પત્તોસ્મિ તતિયં ઠાનં, એત્થ મે નત્થિ સંસયો’’તિ. –

ઇમં ઉદાનગાથં આહ. એવં દુબ્બલૂપનિસ્સયે ઠિતો ઘટેન્તો વાયમન્તો પઞ્ચોરમ્ભાગિયાનિ સંયોજનાનિ છિન્દિત્વા તીણિ મગ્ગફલાનિ નિબ્બત્તેતિ. તેનાહ ભગવા – ‘‘નો ચસ્સં, નો ચ મે સિયા, નાભવિસ્સ, ન મે ભવિસ્સતીતિ એવં અધિમુચ્ચમાનો ભિક્ખુ છિન્દેય્ય ઓરમ્ભાગિયાનિ સંયોજનાની’’તિ.

તત્થ **નો ચસ્સં, નો ચ મે સિયા**તિ સચે અહં ન ભવેય્યં, મમ પરિક્ખારોપિ ન ભવેય્ય. સચે વા પન મે અતીતે કમ્માભિસઙ્ખારો નાભવિસ્સ, ઇદં મે એતરહિ ખન્ધપઞ્ચકં ન ભવેય્ય. **નાભવિસ્સ, ન મે ભવિસ્સતી**તિ ઇદાનિ પન તથા પરક્કમિસ્સામિ, યથા મે આયતિં ખન્ધાભિનિબ્બત્તકો કમ્મસઙ્ખારો ન ભવિસ્સતિ, તસ્મિં અસતિ આયતિં પટિસન્ધિ નામ ન મે ભવિસ્સતિ. **એવં અધિમુચ્ચમાનો**તિ એવં અધિમુચ્ચન્તો ભિક્ખુ દુબ્બલૂપનિસ્સયે ઠિતો પઞ્ચોરમ્ભાગિયાનિ સંયોજનાનિ છિન્દેય્ય. **એવં વુત્તે**તિ એવં સાસનસ્સ નિય્યાનિકભાવં આવજ્જેન્તેન ભગવતા ઇમસ્મિં ઉદાને વુત્તે. **રૂપં વિભવિસ્સતી**તિ રૂપં ભિજ્જિસ્સતિ. **રૂપસ્સ વિભવા**તિ વિભવદસ્સનેન સહવિપસ્સનેન. સહવિપસ્સનકા હિ ચત્તારો મગ્ગા રૂપાદીનં વિભવદસ્સનં નામ. તં સન્ધાયેતં વુત્તં. **એવં અધિમુચ્ચમાનો, ભન્તે, ભિક્ખુ છિન્દેય્યા**તિ, ભન્તે, એવં અધિમુચ્ચમાનો ભિક્ખુ છિન્દેય્યેવ પઞ્ચોરમ્ભાગિયાનિ સંયોજનાનિ. કસ્મા ન છિન્દિસ્સતીતિ?

ઇદાનિ ઉપરિ મગ્ગફલં પુચ્છન્તો **કથં પન, ભન્તે**તિઆદિમાહ. તત્થ **અનન્તરા**તિ દ્વે અનન્તરાનિ આસન્નાનન્તરઞ્ચ દૂરાનન્તરઞ્ચ. વિપસ્સના મગ્ગસ્સ આસન્નાનન્તરં નામ, ફલસ્સ દૂરાનન્તરં નામ. તં સન્ધાય ‘‘કથં પન, ભન્તે, જાનતો કથં પસ્સતો વિપસ્સનાનન્તરા ‘આસવાનં ખયો’તિ સઙ્ખં ગતં અરહત્તફલં હોતી’’તિ પુચ્છતિ. **અતસિતાયે**તિ અતસિતબ્બે અભાયિતબ્બે ઠાનમ્હિ. **તાસં આપજ્જતી**તિ ભયં આપજ્જતિ. **તાસો હેસો**તિ યા એસા ‘‘નો ચસ્સં, નો ચ મે સિયા’’તિ એવં પવત્તા દુબ્બલવિપસ્સના, સા યસ્મા અત્તસિનેહં પરિયાદાતું ન સક્કોતિ, તસ્મા અસ્સુતવતો પુથુજ્જનસ્સ તાસો નામ હોતિ. સો હિ ‘‘ઇદાનાહં ઉચ્છિજ્જિસ્સામિ, ન દાનિ કિઞ્ચિ ભવિસ્સામી’’તિ અત્તાનં પપાતે પતન્તં વિય પસ્સતિ અઞ્ઞતરો બ્રાહ્મણો વિય. લોહપાસાદસ્સ કિર હેટ્ઠા

તિપિટકચૂળનાગત્થેરો તિલક્ખણાહતં ધમ્મં પરિવત્તેતિ. અથ અઞ્ઞતરસ્સ બ્રાહ્મણસ્સ એકમન્તે ઠત્વા ધમ્મં સુણન્તસ્સ સઙ્ખારા સુઞ્ઞતો ઉપટ્ઠહિંસુ. સો પપાતે પતન્તો વિય હુત્વા વિવટદ્વારેન તતો પલાયિત્વા ગેહં પવિસિત્વા, પુત્તં ઉરે સયાપેત્વા, ''તાત, સક્યસમયં આવજ્જેન્તો મનમ્હિ નટ્ઠો''તિ આહ. **ન હેસો ભિક્ખુ તાસો**તિ એસા એવં પવત્તા બલવવિપસ્સના સુતવતો અરિયસાવકસ્સ ન તાસો નામ હોતિ. ન હિ તસ્સ એવં હોતિ ''અહં ઉચ્છિજ્જિસ્સામી''તિ વા ''વિનસ્સિસ્સામી''તિ વાતિ. એવં પન હોતિ ''સઙ્ખારાવ ઉપ્પજ્જન્તિ, સઙ્ખારાવ નિરુજ્ઝન્તી''તિ. તતિયં.

૪. ઉપાદાનપરિપવત્તસુત્તવણ્ણના

૫૬. ચતુત્થે **ચતુપરિવટ્ટ**ન્તિ એકેકસ્મિં ખન્ધે ચતુન્નં પરિવટ્ટનવસેન. **રૂપં અબ્ભઞ્ઞાસિ**ન્તિ રૂપં દુક્ખસચ્ચન્તિ અભિઞ્ઞાસિં. એવં સબ્બપદેસુ ચતુસચ્ચવસેનેવ અત્થો વેદિતબ્બો. **આહારસમુદયા**તિ એત્થ સચ્છન્દરાગો કબળીકારાહારો આહારો નામ. **પટિપન્ના**તિ સીલતો પટ્ઠાય યાવ અરહત્તમગ્ગા પટિપન્ના હોન્તિ. **ગાધન્તી**તિ પતિટ્ઠહન્તિ. એત્તાવતા સેક્ખભૂમિં કથેત્વા ઇદાનિ અસેક્ખભૂમિં કથેન્તો **યે ચ ખો કેચિ, ભિક્ખવે**તિઆદિમાહ. **સુવિમુત્તા**તિ અરહત્તફલવિમુત્તિયા સુટ્ઠુ વિમુત્તા. **કેવલિનો**તિ સકલિનો કતસબ્બકિચ્ચા. **વટ્ટં તેસં નત્થિ પઞ્ઞાપનાયા**તિ યેન તે અવસિટ્ઠેન વટ્ટેન પઞ્ઞાપેય્યું, તં નેસં વટ્ટં નત્થિ પઞ્ઞાપનાય. અથ વા વટ્ટન્તિ કારણં, પઞ્ઞાપનાય કારણં નત્થીતિ. એત્તાવતા અસેક્ખભૂમિવારો કથિતો. ચતુત્થં.

૫. સત્તટ્ઠાનસુત્તવણ્ણના

૫૭. પઞ્ચમે **સત્તટ્ઠાનકુસલો**તિ સત્તસુ ઓકાસેસુ છેકો. **વુસિતવા**તિ વુસિતવાસો. **ઉત્તમપુરિસો**તિ સેટ્ઠપુરિસો. સેસમેત્થ વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બં. ઇદં પન સુત્તં ઉસ્સદનન્દિયઞ્ચેવ પલોભનીયઞ્ચાતિ વેદિતબ્બં. યથા હિ રાજા વિજિતસઙ્ગામો સઙ્ગામે વિજયિનો યોધે ઉચ્ચટ્ઠાને ઠપેત્વા તેસં સક્કારં કરોતિ. કિં કારણા? એતેસં સક્કારં દિસ્વા સેસાપિ સૂરા ભવિતું મઞ્ઞિસ્સન્તીતિ, એવમેવ ભગવા અપ્પમેય્યં કાલં પારમિયો પૂરેત્વા મહાબોધિમણ્ડે કિલેસમારવિજયં કત્વા સબ્બઞ્ઞુતં પત્તો સાવત્થિયં જેતવનમહાવિહારે નિસીદિત્વા ઇમં સુત્તં દેસેન્તો ખીણાસવે ઉક્ખિપિત્વા થોમેસિ વણ્ણેસિ. કિં કારણા? એવં અવસેસા સેક્ખપુગ્ગલા અરહત્તફલં પત્તબ્બં મઞ્ઞિસ્સન્તીતિ. એવમેતં સુત્તં ખીણાસવાનં ઉક્ખિપિત્વા પસંસિતત્તા ઉસ્સદનન્દિયં, સેક્ખાનં પલોભિતત્તા પલોભનીયન્તિ વેદિતબ્બં.

એવં ખો, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ સત્તટ્ઠાનકુસલો હોતીતિ એત્તાવતા ચેત્થ મગ્ગફલપચ્ચવેક્ખણવસેન દેસનં નિટ્ઠપેત્વાપિ પુન **કથઞ્ચ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ તિવિધૂપપરિક્ખી હોતી**તિ ઇદં ''ખીણાસવો યસ્મિં આરમ્મણે સતતવિહારેન વિહરતિ, તં સત્તો વા પુગ્ગલો વા ન હોતિ, ધાતુઆદિમત્તમેવ પન હોતી''તિ એવં ખીણાસવસ્સ સતતવિહારઞ્ચ, ''ઇમેસુ ધમ્મેસુ કમ્મં કત્વા અયં આગતો''તિ આગમનીયપટિપદઞ્ચ દસ્સેતું વુત્તં. તત્થ **ધાતુસો ઉપપરિક્ખતી**તિ ધાતુસભાવેન પસ્સતિ ઓલોકેતિ. સેસપદદ્વયેપિ એસેવ નયો. પઞ્ચમં.

૬. સમ્માસમ્બુદ્ધસુત્તવણ્ણના

૫૮. છટ્ઠે **કો અધિપ્પયાસો**તિ કો અધિકપયોગો. **અનુપ્પન્નસ્સા**તિ ઇમઞ્હિ મગ્ગં કસ્સપસમ્માસમ્બુદ્ધો ઉપ્પાદેસિ, અન્તરા અઞ્ઞો સત્થા ઉપ્પાદેતું નાસક્ખિ, ઇતિ ભગવા અનુપ્પન્નસ્સ મગ્ગસ્સ ઉપ્પાદેતા નામ.

નગરોપમસ્મિઞ્હિ અવળઞ્જનટ્ઠાનેસુ પુરાણમગ્ગો જાતો, ઇધ અવત્તમાનટ્ઠેન અનુપ્પન્નમગ્ગો નામ. અસઞ્જાતસ્સાતિ તસ્સેવ વેવચનં. **અનક્ખાતસ્સા**તિ અકથિતસ્સ. મગ્ગં જાનાતીતિ **મગ્ગઞ્ઞૂ**. મગ્ગં વિદિતં પાકટં અકાસીતિ **મગ્ગવિદૂ**. મગ્ગે ચ અમગ્ગે ચ કોવિદોતિ **મગ્ગકોવિદો**. **મગ્ગાનુગા**તિ મગ્ગં અનુગચ્છન્તા. **પચ્છા સમન્નાગતા**તિ અહં પઠમં ગતો, સાવકા પચ્છા સમન્નાગતા. છટ્ઠં.

૭. અનત્તલક્ખણસુત્તવણ્ણના

૫૯. સત્તમે **પઞ્ચવગ્ગિયે**તિ અઞ્ઞાસિ કોણ્ડઞ્ઞત્થેરાદિકે પઞ્ચ જને પુરાણુપટ્ઠાકે. **આમન્તેસી**તિ આસાળ્હિપુણ્ણમદિવસે ધમ્મચક્કપ્પવત્તનતો પટ્ઠાય અનુક્કમેન સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠિતે ''ઇદાનિ નેસં આસવક્ખયાય ધમ્મં દેસેસ્સામી''તિ પઞ્ચમિયં પક્ખસ્સ આમન્તેસિ. **એતદવોચા**તિ એતં ''રૂપં, ભિક્ખવે, અનત્તા''તિઆદિનયપ્પવત્તં અનત્તલક્ખણસુત્તં અવોચ. તત્થ **અનત્તા**તિ પુબ્બે વુત્તેહિ ચતૂહિ કારણેહિ અનત્તા. **તં કિં મઞ્ઞથ**, **ભિક્ખવે**તિ ઇદં કસ્મા આરદ્ધં? એત્તકેન ઠાનેન અનત્તલક્ખણમેવ કથિતં, ન અનિચ્ચદુક્ખલક્ખણાનિ, ઇદાનિ તાનિ દસ્સેત્વા સમોધાનેત્વા તીણિપિ લક્ખણાનિ દસ્સેતું ઇદમારદ્ધન્તિ વેદિતબ્બં. **તસ્મા**તિ યસ્મા ઇમે પઞ્ચક્ખન્ધા અનિચ્ચા દુક્ખા અનત્તા, તસ્મા. **યંકિઞ્ચિ રૂપ**ન્તિઆદીસુ વિત્થારકથા વિસુદ્ધિમગ્ગે પઞ્ઞાભાવનાધિકારે ખન્ધનિદ્દેસે વુત્તાવ. સેસં સબ્બત્થ વુત્તાનુસારેનેવ વેદિતબ્બં. ઇમસ્મિં પન સુત્તે અનત્તલક્ખણમેવ કથિતન્તિ. સત્તમં.

૮. મહાલિસુત્તવણ્ણના

૬૦. અટ્ઠમે **એકન્તદુક્ખ**ન્તિઆદીનિ **ધાતુસંયુત્તે** વુત્તનયાનેવ. અટ્ઠમં.

૯. આદિત્તસુત્તવણ્ણના

૬૧. નવમે **આદિત્ત**ન્તિ એકાદસહિ અગ્ગીહિ આદિત્તં પજ્જલિતં. ઇતિ દ્વીસુપિ ઇમેસુ સુત્તેસુ દુક્ખલક્ખણમેવ કથિતં. નવમં.

૧૦. નિરુત્તિપથસુત્તવણ્ણના

૬૨. **દસમે** નિરુત્તિયોવ **નિરુત્તિપથા**, અથ વા નિરુત્તિયો ચ તા નિરુત્તિવસેન વિઞ્ઞાતબ્બાનં અત્થાનં પથત્તા પથા ચાતિ નિરુત્તિપથા. સેસપદદ્વયેપિ એસેવ નયો. તીણિપિ ચેતાનિ અઞ્ઞમઞ્ઞવેવચનાનેવાતિ વેદિતબ્બાનિ. **અસંકિણ્ણા**તિ અવિજહિતા, ''કો ઇમેહિ અત્થો''તિ વત્વા અછડ્ડિતા. **અસંકિણ્ણપુબ્બા**તિ અતીતેપિ ન જહિતપુબ્બા. **ન સંકીયન્તી**તિ એતરહિપિ ''કિમેતેહી''તિ ન છડ્ડીયન્તિ. **ન સંકીયિસ્સન્તી**તિ અનાગતેપિ ન છડ્ડીયિસ્સન્તિ. **અપ્પટિકુટ્ઠા**તિ અપ્પટિબાહિતા. **અતીત**ન્તિ અત્તનો સભાવં ભઙ્ગમેવ વા અતિક્કન્તં. **નિરુદ્ધ**ન્તિ દેસન્તરં અસઙ્કમિત્વા તત્થેવ નિરુદ્ધં વૂપસન્તં. **વિપરિણત**ન્તિ વિપરિણામં ગતં નટ્ઠં. **અજાત**ન્તિ અનુપ્પન્નં. **અપાતુભૂત**ન્તિ અપાકટીભૂતં.

ઉક્કલાતિ ઉક્કલજનપદવાસિનો. **વસ્સભઞ્ઞા**તિ વસ્સો ચ ભઞ્ઞો ચ. દ્વેપિ હિ તે મૂલદિટ્ઠિગતિકા. **અહેતુકવાદા**તિઆદીસુ ''નત્થિ હેતુ નત્થિ પચ્ચયો''તિ ગહિતત્તા અહેતુકવાદા. ''કરોતો ન કરીયતિ પાપ''ન્તિ ગહિતત્તા **અકિરિયવાદા**. ''નત્થિ દિન્ન''ન્તિઆદિગહણતો **નત્થિકવાદા**. તત્થ ઇમે દ્વે જના, તિસ્સો દિટ્ઠિયો, કિં

એકેકસ્સ દિયડ્ઢા હોતીતિ? ન તથા, યથા પન એકો ભિક્ખુ પટિપાટિયા ચત્તારિપિ ઝાનાનિ નિબ્બત્તેતિ , એવમેત્થ એકેકો તિસ્સોપિ દિટ્ઠિયો નિબ્બત્તેસીતિ વેદિતબ્બો. ‘‘નત્થિ હેતુ નત્થિ પચ્ચયો’’તિ પુનપ્પુનં આવજ્જેન્તસ્સ આહરન્તસ્સ અભિનન્દન્તસ્સ અસ્સાદેન્તસ્સ મગ્ગદસ્સનં વિય હોતિ. સો મિચ્છત્તનિયામં ઓક્કમતિ, સો એકન્તકાળકોતિ વુચ્ચતિ. યથા પન અહેતુકદિટ્ઠિયં, એવં ‘‘કરોતો ન કરીયતિ પાપં, નત્થિ દિન્ન’’ન્તિ ઇમેસુપિ ઠાનેસુ મિચ્છત્તનિયામં ઓક્કમતિ.

ન ગરહિતબ્બં નપ્પટિક્કોસિતબ્બં અમઞ્ઞિંસૂતિ એત્થ ‘‘યદેતં અતીતં નામ, નયિદં અતીતં, ઇદમસ્સ અનાગતં વા પચ્ચુપ્પન્નં વા’’તિ વદન્તો ગરહતિ નામ. તત્થ દોસં દસ્સેત્વા ‘‘કિં ઇમિના ગરહિતેના’’તિ? વદન્તો પટિક્કોસતિ નામ. ઇમે પન નિરુત્તિપથે તેપિ અચ્ચન્તકાળકા દિટ્ઠિગતિકા ન ગરહિતબ્બે ન પટિક્કોસિતબ્બે મઞ્ઞિંસુ. અતીતં પન અતીતમેવ, અનાગતં અનાગતમેવ, પચ્ચુપ્પન્નં પચ્ચુપ્પન્નમેવ કથયિંસુ. **નિન્દાઘટ્ટનબ્યારોસઉપારમ્ભભયા**તિ વિઞ્ઞૂનં સન્તિકા નિન્દાભયેન ચ ઘટ્ટનભયેન ચ દોસારોપનભયેન ચ ઉપારમ્ભભયેન ચ. ઇતિ ઇમસ્મિં સુત્તે ચતુભૂમિકખન્ધાનં પણ્ણત્તિ કથિતાતિ. દસમં.

ઉપયવગ્ગો છટ્ઠો.

૭. અરહન્તવગ્ગો

૧. ઉપાદિયમાનસુત્તવણ્ણના

૬૩. અરહન્તવગ્ગસ્સ પઠમે **ઉપાદિયમાનો**તિ તણ્હામાનદિટ્ઠિવસેન ગણ્હમાનો. **બદ્ધો મારસ્સા**તિ મારસ્સ પાસેન બદ્ધો નામ. **મુત્તો પાપિમતો**તિ પાપિમતો પાસેન મુત્તો નામ હોતિ. પઠમં.

૨. મઞ્ઞમાનસુત્તવણ્ણના

૬૪. દુતિયે **મઞ્ઞમાનો**તિ તણ્હામાનદિટ્ઠિમઞ્ઞનાહિ મઞ્ઞમાનો. દુતિયં.

૩. અભિનન્દમાનસુત્તવણ્ણના

૬૫. તતિયે **અભિનન્દમાનો**તિ તણ્હામાનદિટ્ઠિઅભિનન્દનાહિયેવ અભિનન્દમાનો. તતિયં.

૪-૫. અનિચ્ચસુત્તાદિવણ્ણના

૬૬-૬૮. ચતુત્થે **છન્દો**તિ તણ્હાછન્દો. પઞ્ચમછટ્ઠેસુપિ એસેવ નયો. ચતુત્થાદીનિ.

૭. અનત્તનિયસુત્તવણ્ણના

૬૯. સત્તમે **અનત્તનિય**ન્તિ ન અત્તનો સન્તકં, અત્તનો પરિક્ખારભાવેન સુઞ્ઞતન્તિ અત્થો. સત્તમં.

૮-૧૦. રજનીયસણ્ઠિતસુત્તાદિવણ્ણના

૭૦-૭૨. અટ્ઠમે **રજનીયસણ્ઠિત**ન્તિ રજનીયેન આકારેન સણ્ઠિતં, રાગસ્સ પચ્ચયભાવેન ઠિતન્તિ અત્થો. નવમદસમાનિ રાહુલસંયુત્તે વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બાનીતિ. અટ્ઠમાદીનિ.

અરહન્તવગ્ગો સત્તમો.

૮. ખજ્જનીયવગ્ગો

૧-૩. અસ્સાદસુત્તાદિવણ્ણના

૭૩-૭૫. ખજ્જનીયવગ્ગસ્સ આદિતો તીસુ સુત્તેસુ ચતુસચ્ચમેવ કથિતં. પઠમાદીનિ.

૪. અરહન્તસુત્તવણ્ણના

૭૬. ચતુત્થે **યાવતા, ભિક્ખવે, સત્તાવાસા**તિ, ભિક્ખવે, યત્તકા સત્તાવાસા નામ અત્થિ. **યાવતા ભવગ્ગ**ન્તિ યત્તકં ભવગ્ગં નામ અત્થિ. **એતે અગ્ગા એતે સેટ્ઠા**તિ એતે અગ્ગભૂતા ચેવ સેટ્ઠભૂતા ચ. **યદિદં અરહન્તો**તિ યે ઇમે અરહન્તો નામ. ઇદમ્પિ સુત્તં પુરિમનયેનેવ ઉસ્સદનન્દિયઞ્ચ પલોભનીયઞ્ચાતિ વેદિતબ્બં.

અથાપરં એતદવોચાતિ તદત્થપરિદીપનાહિ ચેવ વિસેસત્થપરિદીપનાહિ ચ ગાથાહિ એતં ''સુખિનો વત અરહન્તો''તિઆદિવચનં અવોચ. તત્થ **સુખિનો**તિ ઝાનસુખેન મગ્ગસુખેન ફલસુખેન ચ સુખિતા. **તણ્હા તેસં ન વિજ્જતી**તિ તેસં અપાયદુક્ખજનિકા તણ્હા ન વજ્જતિ. એવં તે ઇમસ્સપિ તણ્હામૂલકસ્સ અભાવેન સુખિતાવ. **અસ્મિમાનો સમુચ્છિન્નો**તિ નવવિધો અસ્મિમાનો અરહત્તમગ્ગેન સમુચ્છિન્નો. **મોહજાલં પદાલિત**ન્તિ ઞાણેન અવિજ્જાજાલં ફાલિતં.

અનેજન્તિ એજાસઙ્ખાતાય તણ્હાય પહાનભૂતં અરહત્તં. **અનુપલિત્તા**તિ તણ્હાદિટ્ઠિલેપેહિ અલિત્તા. **બ્રહ્મભૂતા**તિ સેટ્ઠભૂતા. **પરિઞ્ઞાયા**તિ તીહિ પરિઞ્ઞાહિ પરિજાનિત્વા. **સત્તસદ્ધમ્મગોચરા**તિ સદ્ધા હિરી ઓત્તપ્પં બાહુસચ્ચં આરદ્ધવીરિયતા ઉપટ્ઠિતસ્સતિતા પઞ્ઞાતિ ઇમે સત્ત સદ્ધમ્મા ગોચરો એતેસન્તિ સત્તસદ્ધમ્મગોચરા.

સત્તરતનસમ્પન્નાતિ સત્તહિ બોજ્ઝઙ્ગરતનેહિ સમન્નાગતા. **અનુવિચરન્તી**તિ લોકિયમહાજનાપિ અનુવિચરન્તિયેવ. ઇધ પન ખીણાસવાનં નિરાસઙ્કચારો નામ ગહિતો. તેનેવાહ ''**પહીનભયભેરવા**''તિ. તત્થ **ભયં** ભયમેવ, **ભેરવં** બલવભયં. **દસહઙ્ગેહિ સમ્પન્ના**તિ અસેક્ખેહિ દસહિ અઙ્ગેહિ સમન્નાગતા. **મહાનાગા**તિ ચતૂહિ કારણેહિ મહાનાગા. **સમાહિતા**તિ ઉપચારપ્પનાહિ સમાહિતા. **તણ્હા તેસં ન વિજ્જતી**તિ ''ઊનો લોકો અતિત્તો તણ્હાદાસોતિ ખો, મહારાજ, તેન ભગવતા''તિ (મ॰ નિ॰ ૨.૩૦૫) એવં વુત્તા દાસકારિકા તણ્હાપિ તેસં નત્થિ. ઇમિના ખીણાસવાનં ભુજિસ્સભાવં દસ્સેતિ.

અસેખઞાણન્તિ અરહત્તફલઞાણં. **અન્તિમોયં સમુસ્સયો**તિ પચ્છિમો અયં અત્તભાવો. **યો સારો બ્રહ્મચરિયસ્સા**તિ સારો નામ ફલં. **તસ્મિં અપરપચ્ચયા**તિ તસ્મિં અરિયફલે, ન અઞ્ઞં પત્તિયાયન્તિ, પચ્ચક્ખતોવ પટિવિજ્ઝિત્વા ઠિતા. **વિધાસુ ન વિકમ્પન્તી**તિ તીસુ માનકોટ્ઠાસેસુ ન વિકમ્પન્તિ. **દન્તભૂમિ**ન્તિ અરહત્તં. **વિજિતાવિનો**તિ રાગાદયો વિજેત્વા ઠિતા.

ઉદ્ધન્તિઆદીસુ **ઉદ્ધં** વુચ્ચતિ કેસમત્થકો, **અપાચીનં** પાદતલં, **તિરિયં** વેમજ્ઝં. ઉદ્ધં વા અતીતં, અપાચીનં અનાગતં, તિરિયં પચ્ચુપ્પન્નં. ઉદ્ધં વા વુચ્ચતિ દેવલોકો, અપાચીનં અપાયલોકો, તિરિયં મનુસ્સલોકો. **નન્દી તેસં ન વિજ્જતી**તિ એતેસુ ઠાનેસુ સઙ્ખેપતો વા અતીતાનાગતપચ્ચુપ્પન્નેસુ ખન્ધેસુ તેસં તણ્હા નત્થિ. ઇધ વટ્ટમૂલકતણ્હાય અભાવો દસ્સિતો. **બુદ્ધા**તિ ચતુન્નં સચ્ચાનં બુદ્ધત્તા બુદ્ધા.

ઇદં પનેત્થ સીહનાદસમોધાનં – ‘‘વિમુત્તિસુખેનમ્હા સુખિતા, દુક્ખજનિકા નો તણ્હા પહીના, પઞ્ચક્ખન્ધા પરિઞ્ઞાતા, દાસકારિકતણ્હા ચેવ વટ્ટમૂલિકતણ્હા ચ પહીના, અનુત્તરમ્હા અસદિસા, ચતુન્નં સચ્ચાનં બુદ્ધત્તા બુદ્ધા’’તિ ભવપિટ્ઠે ઠત્વા અભીતનાદસઙ્ખાતં સીહનાદં નદન્તિ ખીણાસવાતિ. ચતુત્થં.

૫. દુતિયઅરહન્તસુત્તવણ્ણના

૭૭. પઞ્ચમં વિના ગાથાહિ સુદ્ધિકમેવ કત્વા કથિયમાનં બુજ્ઝનકાનં અજ્ઝાસયેન વુત્તં. પઞ્ચમં.

૬. સીહસુત્તવણ્ણના

૭૮. છટ્ઠે **સીહો**તિ ચત્તારો સીહા – તિણસીહો, કાળસીહો, પણ્ડુસીહો, કેસરસીહોતિ. તેસુ **તિણસીહો** કપોતવણ્ણગાવિસદિસો તિણભક્ખો ચ હોતિ. **કાળસીહો** કાળગાવિસદિસો તિણભક્ખોયેવ. **પણ્ડુસીહો** પણ્ડુપલાસવણ્ણગાવિસદિસો મંસભક્ખો. **કેસરસીહો** લાખારસપરિકમ્મકતેનેવ મુખેન અગ્ગનઙ્ગુટ્ઠેન ચતૂહિ ચ પાદપરિયન્તેહિ સમન્નાગતો, મત્થકતોપિસ્સ પટ્ઠાય લાખાતૂલિકાય કત્વા વિય તિસ્સો રાજિયો પિટ્ઠિમજ્ઝેન ગન્ત્વા અન્તરસત્થિમ્હિ દક્ખિણાવત્તા હુત્વા ઠિતા, ખન્ધે પનસ્સ સતસહસ્સગ્ઘનિકકમ્બલપરિક્ખેપો વિય કેસરભારો હોતિ, અવસેસટ્ઠાનં પરિસુદ્ધં સાલિપિટ્ઠસઙ્ખચુણ્ણપિચુવણ્ણં હોતિ. ઇમેસુ ચતૂસુ સીહેસુ અયં કેસરસીહો ઇધ અધિપ્પેતો.

મિગરાજાતિ મિગગણસ્સ રાજા. **આસયા**તિ વસનટ્ઠાનતો સુવણ્ણગુહતો વા રજતમણિફલિકમનોસિલાગુહતો વા નિક્ખમતીતિ વુત્તં હોતિ. નિક્ખમમાનો પનેસ ચતૂહિ કારણેહિ નિક્ખમતિ અન્ધકારપીળિતો વા આલોકત્થાય, ઉચ્ચારપસ્સાવપીળિતો વા તેસં વિસ્સજ્જનત્થાય, જિઘચ્છાપીળિતો વા ગોચરત્થાય, સમ્ભવપીળિતો વા અસ્સદ્ધમ્મપટિસેવનત્થાય. ઇધ પન ગોચરત્થાય નિક્ખન્તોતિ અધિપ્પેતો.

વિજમ્ભતીતિ સુવણ્ણતલે વા રજતમણિફલિકમનોસિલાતલાનં વા અઞ્ઞતરસ્મિં દ્વે પચ્છિમપાદે સમં પતિટ્ઠાપેત્વા પુરિમપાદે પુરતો પસારેત્વા સરીરસ્સ પચ્છાભાગં આકડ્ઢિત્વા પુરિમભાગં અભિહરિત્વા પિટ્ઠિં નામેત્વા ગીવં ઉક્ખિપિત્વા અસનિસદ્દં કરોન્તો વિય નાસપુટાનિ પોથેત્વા સરીરલગ્ગં રજં વિધુનન્તો વિજમ્ભતિ. વિજમ્ભનભૂમિયઞ્ચ પન તરુણવચ્છકો વિય અપરાપરં જવતિ. જવતો પનસ્સ સરીરં અન્ધકારે પરિબ્ભમન્તં અલાતં વિય ખાયતિ.

અનુવિલોકેતીતિ કસ્મા અનુવિલોકેતિ? પરાનુદ્દયતાય. તસ્મિં કિર સીહનાદં નદન્તે પપાતાવાટાદીસુ વિસમટ્ઠાનેસુ ચરન્તા હત્થિગોકણ્ણમહિંસાદયો પાણા પપાતેપિ આવાટેપિ પતન્તિ, તેસં અનુદ્દયાય અનુવિલોકેતિ. કિં પનસ્સ લુદ્દકમ્મસ્સ પરમંસખાદિનો અનુદ્દયા નામ અત્થીતિ? આમ અત્થિ. તથા હેસ ‘‘કિં મે બહૂહિ ઘાતિતેહી’’તિ? અત્તનો ગોચરત્થાયપિ ખુદ્દકે પાણે ન ગણ્હાતિ, એવં અનુદ્દયં કરોતિ. વુત્તમ્પિચેતં – ‘‘માહં ખો ખુદ્દકે પાણે વિસમગતે સઙ્ઘાતં આપાદેસિ’’ન્તિ (અ॰ નિ॰ ૧૦.૨૧).

સીહનાદં નદતીતિ તિક્ખત્તું તાવ અભીતનાદં નદતિ. એવઞ્ચ પનસ્સ વિજમ્ભનભૂમિયં ઠત્વા નદન્તસ્સ સદ્દો સમન્તા તિયોજનપદેસં એકનિન્નાદં કરોતિ, તમસ્સ નિન્નાદં સુત્વા તિયોજનબ્ભન્તરગતા દ્વિપદચતુપ્પદગણા યથાઠાને ઠાતું ન સક્કોન્તિ. **ગોચરાય પક્કમતી**તિ આહારત્થાય ગચ્છતિ. કથં? સો હિ વિજમ્ભનભૂમિયં ઠત્વા દક્ખિણતો વા વામતો વા ઉપ્પતન્તો ઉસભમત્તં ઠાનં ગણ્હાતિ, ઉદ્ધં ઉપ્પતન્તો ચત્તારિપિ અટ્ઠપિ ઉસભાનિ ઉપ્પતતિ, સમટ્ઠાને ઉજુકં પક્ખન્દન્તો સોળસઉસભમત્તમ્પિ વીસતિઉસભમત્તમ્પિ ઠાનં પક્ખન્દતિ, થલા વા પબ્બતા વા પક્ખન્દન્તો સટ્ઠિઉસભમત્તમ્પિ અસીતિઉસભમત્તમ્પિ ઠાનં પક્ખન્દતિ, અન્તરામગ્ગે રુક્ખં વા પબ્બતં વા દિસ્વા તં પરિહરન્તો વામતો વા દક્ખિણતો વા, ઉસભમત્તમ્પિ અપક્કમતિ. તતિયં પન સીહનાદં નદિત્વા તેનેવ સદ્ધિં તિયોજને ઠાને પઞ્ઞાયતિ. તિયોજનં ગન્ત્વા નિવત્તિત્વા ઠિતો અત્તનોવ નાદસ્સ અનુનાદં સુણાતિ. એવં સીઘેન જવેન પક્કમતીતિ.

યેભુય્યેનાતિ પાયેન. **ભયં સંવેગં સન્તાસન્**તિ સબ્બં ચિત્તુત્રાસસ્સેવ નામં. સીહસ્સ હિ સદ્દં સુત્વા બહૂ સત્તા ભાયન્તિ, અપ્પકા ન ભાયન્તિ. કે પન તેતિ? સમસીહો હત્થાજાનીયો અસ્સાજાનીયો ઉસભાજાનીયો પુરિસાજાનીયો ખીણાસવોતિ. કસ્મા પનેતે ન ભાયન્તીતિ? સમસીહો નામ ''જાતિગોત્તકુલસૂરભાવેહિ સમાનોસ્મી''તિ ન ભાયતિ, હત્થાજાનીયાદયો અત્તનો સક્કાયદિટ્ઠિબલવતાય ન ભાયન્તિ, ખીણાસવો સક્કાયદિટ્ઠિપહીનત્તા ન ભાયતિ.

બિલાસયાતિ બિલે સયન્તા બિલવાસિનો અહિનકુલગોધાદયો. **દકાસયા**તિ ઉદકવાસિનો મચ્છકચ્છપાદયો. **વનાસયા**તિ વનવાસિનો હત્થિઅસ્સગોકણ્ણમિગાદયો. **પવિસન્તી**તિ ''ઇદાનિ આગન્ત્વા ગણ્હિસ્સતી''તિ મગ્ગં ઓલોકેન્તાવ પવિસન્તિ. **દળ્હેહી**તિ થિરેહિ. **વરત્તેહી**તિ ચમ્મરજ્જૂહિ. **મહિદ્ધિકો**તિઆદીસુ વિજમ્ભનભૂમિયં ઠત્વા દક્ખિણપસ્સાદીહિ ઉસભમત્તં, ઉજુકં વીસતિઉસભમત્તાદિલઙ્ઘનવસેન મહિદ્ધિકતા, સેસમિગાનં અધિપતિભાવેન મહેસક્ખતા, સમન્તા તિયોજને સદ્દં સુત્વા પલાયન્તાનં વસેન મહાનુભાવતા વેદિતબ્બા.

એવમેવ ખોતિ ભગવા તેસુ તેસુ સુત્તેસુ તથા તથા અત્તાનં કથેસિ. ''સીહોતિ ખો, ભિક્ખવે, તથાગતસ્સેતં અધિવચનં અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સા''તિ (અ॰ નિ॰ ૫.૯૯; ૧૦.૨૧) ઇમસ્મિં તાવ સુત્તે સીહસદિસં અત્તાનં કથેસિ. ''ભિસક્કો સલ્લકત્તોતિ ખો, સુનક્ખત્ત, તથાગતસ્સેતં અધિવચન''ન્તિ (મ॰ નિ॰ ૩.૬૫) ઇમસ્મિં વેજ્જસદિસં. ''બ્રાહ્મણોતિ, ભિક્ખવે, તથાગતસ્સેતં અધિવચન''ન્તિ (અ॰ નિ॰ ૮.૮૫) ઇમસ્મિં બ્રાહ્મણસદિસં. ''પુરિસો મગ્ગકુસલોતિ ખો, તિસ્સ, તથાગતસ્સેતં અધિવચન''ન્તિ (સં॰ નિ॰ ૩.૮૪) ઇમસ્મિં મગ્ગદેસકપુરિસસદિસં. ''રાજાહમસ્મિ સેલા''તિ (સુ॰ નિ॰ ૫૫૯) ઇમસ્મિં રાજસદિસં. ''સીહોતિ ખો તથાગતસ્સેતં અધિવચન''ન્તિ (અ॰ નિ॰ ૫.૯૯; ૧૦.૨૧) ઇમસ્મિં પન સુત્તે સીહસદિસમેવ કત્વા અત્તાનં કથેન્તો એવમાહ.

તત્રાયં સદિસતા – સીહસ્સ કઞ્ચનગુહાદીસુ વસનકાલો વિય હિ તથાગતસ્સ દીપઙ્કરપાદમૂલે કતાભિનીહારસ્સ અપરિમિતકાલં પારમિયો પૂરેત્વા પચ્છિમભવે પટિસન્ધિગ્ગહણેન ચેવ માતુકુચ્છિતો નિક્ખમનેન ચ દસસહસ્સિલોકધાતું કમ્પેત્વા વુદ્ધિમન્વાય દિબ્બસમ્પત્તિસદિસં સમ્પત્તિં અનુભવમાનસ્સ તીસુ પાસાદેસુ નિવાસકાલો દટ્ઠબ્બો. સીહસ્સ કઞ્ચનગુહાદિતો નિક્ખન્તકાલો વિય તથાગતસ્સ એકૂનતિંસે સંવચ્છરે વિવટેન દ્વારેન કણ્ડકં આરુય્હ છન્નસહાયસ્સ નિક્ખમિત્વા તીણિ રજ્જાનિ અતિક્કમિત્વા અનોમાનદીતીરે બ્રહ્મુના દિન્નાનિ કાસાયાનિ પરિદહિત્વા પબ્બજિતસ્સ સત્તમે દિવસે રાજગહં ગન્ત્વા તત્થ પિણ્ડાય ચરિત્વા પણ્ડવગિરિપબ્ભારે કતભત્તકિચ્ચસ્સ સમ્માસમ્બોધિં પત્વા, પઠમમેવ મગધરઞ્ઞો આગમનત્થાય યાવ રઞ્ઞો પટિઞ્ઞાદાનકાલો.

સીહસ્સ વિજમ્ભનકાલો વિય તથાગતસ્સ દિન્નપટિઞ્ઞસ્સ આળારકાલામઉપસઙ્કમનં આદિં કત્વા યાવ સુજાતાય દિન્નપાયાસસ્સ એકૂનપણ્ણાસાય પિણ્ડેહિ પરિભુત્તકાલો વેદિતબ્બો. સીહસ્સ કેસરવિધુનનં વિય સાયન્હસમયે સોત્તિયેન દિન્ના અટ્ઠ તિણમુટ્ઠિયો ગહેત્વા દસસહસ્સચક્કવાળદેવતાહિ થોમિયમાનસ્સ ગન્ધાદીહિ પૂજિયમાનસ્સ તિક્ખત્તું બોધિં પદક્ખિણં કત્વા બોધિમણ્ડં આરુય્હ ચુદ્દસહત્થુબ્બેધે ઠાને તિણસન્થરં સન્થરિત્વા ચતુરઙ્ગવીરિયં અધિટ્ઠાય નિસિન્નસ્સ તંખણંયેવ મારબલં વિધમિત્વા તીસુ યામેસુ તિસ્સો વિજ્જા વિસોધેત્વા અનુલોમપટિલોમં પટિચ્ચસમુપ્પાદમહાસમુદ્દં યમકઞાણમન્થનેન મન્થેન્તસ્સ સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણે પટિવિદ્ધે તદનુભાવેન દસસહસ્સિલોકધાતુકમ્પનં વેદિતબ્બં.

સીહસ્સ ચતુદ્દિસાવિલોકનં વિય પટિવિદ્ધસબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણસ્સ સત્તસત્તાહં બોધિમણ્ડે વિહરિત્વા પરિભુત્તમધુપિણ્ડિકાહારસ્સ અજપાલનિગ્રોધમૂલે મહાબ્રહ્મુનો ધમ્મદેસનાયાચનં પટિગ્ગહેત્વા તત્થ વિહરન્તસ્સ એકાદસમે દિવસે ''સ્વે આસાળ્હિપુણ્ણમા ભવિસ્સતી''તિ પચ્ચૂસસમયે ''કસ્સ નુ ખો અહં પઠમં ધમ્મં દેસેય્ય''ન્તિ? આળારુદકાનં કાલઙ્કતભાવં ઞત્વા ધમ્મદેસનત્થાય પઞ્ચવગ્ગિયાનં ઓલોકનં દટ્ઠબ્બં. સીહસ્સ ગોચરત્થાય તિયોજનં ગમનકાલો વિય અત્તનો પત્તચીવરમાદાય ''પઞ્ચવગ્ગિયાનં ધમ્મચક્કં પવત્તેસ્સામી''તિ પચ્છાભત્તે અજપાલનિગ્રોધતો વુટ્ઠિતસ્સ અટ્ઠારસયોજનમગ્ગં ગમનકાલો.

સીહનાદકાલો વિય તથાગતસ્સ અટ્ઠારસયોજનમગ્ગં ગન્ત્વા પઞ્ચવગ્ગિયે સઞ્ઞાપેત્વા અચલપલ્લઙ્કે નિસિન્નસ્સ દસહિ ચક્કવાળસહસ્સેહિ સન્નિપતિતેન દેવગણેન પરિવુતસ્સ ''દ્વેમે, ભિક્ખવે, અન્તા પબ્બજિતેન ન સેવિતબ્બા''તિઆદિના (સં॰ નિ॰ ૫.૧૦૮૧; મહાવ॰ ૧૩) નયેન ધમ્મચક્કપ્પવત્તનકાલો વેદિતબ્બો. ઇમસ્મિઞ્ચ પન પદે દેસિયમાને તથાગતસીહસ્સ ધમ્મઘોસો હેટ્ઠા અવીચિં ઉપરિ ભવગ્ગં ગહેત્વા દસસહસ્સિલોકધાતું પટિચ્છાદેસિ. સીહસ્સ સદ્દેન ખુદ્દકપાણાનં સન્તાસં આપજ્જનકાલો વિય તથાગતસ્સ તીણિ લક્ખણાનિ દીપેત્વા ચત્તારિ સચ્ચાનિ સોળસહાકારેહિ સટ્ઠિયા ચ નયસહસ્સેહિ વિભજિત્વા ધમ્મં કથેન્તસ્સ દીઘાયુકદેવતાનં ઞાણસન્તાસસ્સ ઉપ્પત્તિકાલો વેદિતબ્બો.

યદાતિ યસ્મિં કાલે. **તથાગતો**તિ અટ્ઠહિ કારણેહિ ભગવા તથાગતો – તથા આગતોતિ તથાગતો, તથા ગતોતિ તથાગતો, તથલક્ખણં આગતોતિ તથાગતો, તથધમ્મે યાથાવતો અભિસમ્બુદ્ધોતિ તથાગતો, તથદસ્સિતાય તથાગતો, તથાવાદિતાય તથાગતો, તથાકારિતાય તથાગતો. અભિભવનટ્ઠેન તથાગતોતિ. તેસં વિત્થારો બ્રહ્મજાલવણ્ણનાયમ્પિ (દી॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૭) મૂલપરિયાયવણ્ણનાયમ્પિ (મ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧૨) વુત્તોયેવ. **લોકે**તિ સત્તલોકે. **ઉપ્પજ્જતી**તિ અભિનીહારતો પટ્ઠાય યાવ બોધિપલ્લઙ્કા વા અરહત્તમગ્ગઞાણા વા ઉપ્પજ્જતિ નામ , અરહત્તફલે પન પત્તે ઉપ્પન્નો નામ. **અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો**તિઆદીનિ વિસુદ્ધિમગ્ગે બુદ્ધાનુસ્સતિનિદ્દેસે વિત્થારિતાનિ.

ઇતિ રૂપન્તિ ઇદં રૂપં એત્તકં રૂપં, ન ઇતો ભિય્યો રૂપં અત્થીતિ. એત્તાવતા સભાવતો સરસતો પરિયન્તતો પરિચ્છેદતો પરિચ્છિન્દનતો યાવતા ચત્તારો ચ મહાભૂતા ચતુન્નઞ્ચ મહાભૂતાનં ઉપાદાયરૂપં, તં સબ્બં દસ્સિતં હોતિ. **ઇતિ રૂપસ્સ સમુદયો**તિ અયં રૂપસ્સ સમુદયો નામ. એત્તાવતા હિ ''આહારસમુદયા રૂપસમુદયો''તિઆદિ સબ્બં દસ્સિતં હોતિ. **ઇતિ રૂપસ્સ અત્થઙ્ગમો**તિ અયં રૂપસ્સ અત્થઙ્ગમો. ઇમિનાપિ ''આહારનિરોધા રૂપનિરોધો''તિઆદિ સબ્બં દસ્સિતં હોતિ. **ઇતિ વેદના**તિઆદીસુપિ એસેવ નયો.

વણ્ણવન્તોતિ સરીરવણ્ણેન વણ્ણવન્તો. **ધમ્મદેસનં સુત્વા**તિ ઇમં પઞ્ચસુ ખન્ધેસુ પણ્ણાસલક્ખણપટિમણ્ડિતં તથાગતસ્સ ધમ્મદેસનં સુત્વા. **યેભુય્યેના**તિ ઇધ કે ઠપેતિ? અરિયસાવકે દેવે. તેસઞ્હિ ખીણાસવત્તા ચિત્તુત્રાસભયમ્પિ ન ઉપ્પજ્જતિ, સંવિગ્ગસ્સ યોનિસો પધાનેન પત્તબ્બં પત્તતાય ઞાણસંવેગોપિ. ઇતરેસં પન દેવાનં ''તાસો હેસો ભિક્ખૂ''તિ અનિચ્ચતં મનસિકરોન્તાનં ચિત્તુત્રાસભયમ્પિ, બલવવિપસ્સનાકાલે ઞાણભયમ્પિ ઉપ્પજ્જતિ. **ભો**તિ ધમ્માલપનમત્તમેતં. **સક્કાયપરિયાપન્ના**તિ પઞ્ચક્ખન્ધપરિયાપન્ના. ઇતિ તેસં સમ્માસમ્બુદ્ધે વટ્ટદોસં દસ્સેત્વા તિલક્ખણાહતં કત્વા ધમ્મં દેસેન્તે ઞાણભયં નામ ઓક્કમતિ.

અભિઞ્ઞાયાતિ જાનિત્વા. **ધમ્મચક્ક**ન્તિ પટિવેધઞાણમ્પિ દેસનાઞાણમ્પિ. **પટિવેધઞાણં** નામ યેન ઞાણેન બોધિપલ્લઙ્કે નિસિન્નો ચત્તારિ સચ્ચાનિ સોળસહાકારેહિ સટ્ઠિયા ચ નયસહસ્સેહિ પટિવિજ્ઝિ. **દેસનાઞાણં** નામ યેન ઞાણેન તિપરિવટ્ટં દ્વાદસાકારં ધમ્મચક્કં પવત્તેસિ. ઉભયમ્પિ તં દસબલસ્સ ઉરે જાતઞાણમેવ. તેસુ ઇધ દેસનાઞાણં ગહેતબ્બં. તં પનેસ યાવ અટ્ઠારસહિ બ્રહ્મકોટીહિ સદ્ધિં અઞ્ઞાસિકોણ્ડઞ્ઞત્થેરસ્સ સોતાપત્તિફલં ઉપ્પજ્જતિ, તાવ પવત્તેતિ નામ. તસ્મિં ઉપ્પન્ને પવત્તિતં નામ હોતીતિ વેદિતબ્બં. **અપ્પટિપુગ્ગલો**તિ સદિસપુગ્ગલરહિતો. **યસસ્સિનો**તિ પરિવારસમ્પન્ના. **તાદિનો**તિ લાભાલાભાદીહિ એકસદિસસ્સ. છટ્ઠં.

૭. ખજ્જનીયસુત્તવણ્ણના

૭૯. સત્તમે **પુબ્બેનિવાસ**ન્તિ ન ઇદં અભિઞ્ઞાવસેન અનુસ્સરણં સન્ધાય વુત્તં, વિપસ્સનાવસેન પન પુબ્બેનિવાસં અનુસ્સરન્તે સમણબ્રાહ્મણે સન્ધાયેતં વુત્તં. તેનેવાહ – ''સબ્બેતે પઞ્ચુપાદાનક્ખન્ધે અનુસ્સરન્તિ, એતેસં વા અઞ્ઞતર''ન્તિ. અભિઞ્ઞાવસેન હિ સમનુસ્સરન્તસ્સ ખન્ધાપિ ઉપાદાનક્ખન્ધાપિ ખન્ધપટિબદ્ધાપિ પણ્ણત્તિપિ આરમ્મણં હોતિયેવ. **રૂપંયેવ અનુસ્સરતી**તિ એવઞ્હિ અનુસ્સરન્તો ન અઞ્ઞં કિઞ્ચિ સત્તં વા પુગ્ગલં વા અનુસ્સરતિ, અતીતે પન નિરુદ્ધં રૂપક્ખન્ધમેવ અનુસ્સરતિ. વેદનાદીસુપિ એસેવ નયોતિ. સુઞ્ઞતાપબ્બં નિટ્ઠિતં.

ઇદાનિ સુઞ્ઞતાય લક્ખણં દસ્સેતું **કિઞ્ચ, ભિક્ખવે, રૂપં વદેથા**તિઆદિમાહ. યથા હિ નટ્ઠં ગોણં પરિયેસમાનો પુરિસો ગોગણે ચરમાને રત્તં વા કાળં વા બલીબદ્દં દિસ્વાપિ ન એત્તકેનેવ ''અયં મય્હં ગોણો''તિ સન્નિટ્ઠાનં કાતું સક્કોતિ. કસ્મા? અઞ્ઞેસમ્પિ તાદિસાનં અત્થિતાય. સરીરપદેસે પનસ્સ સત્તિસૂલાદિલક્ખણં દિસ્વા ''અયં મય્હં સન્તકો''તિ સન્નિટ્ઠાનં હોતિ, એવમેવ સુઞ્ઞતાય કથિતાયપિ યાવ સુઞ્ઞતાલક્ખણં ન કથીયતિ, તાવ સા અકથિતાવ હોતિ, લક્ખણે પન કથિતે કથિતા નામ હોતિ. ગોણો વિય હિ સુઞ્ઞતા, ગોણલક્ખણં વિય સુઞ્ઞતાલક્ખણં. યથા ગોણલક્ખણે અસલ્લક્ખિતે ગોણો ન સુટ્ઠુ સલ્લક્ખિતો હોતિ, તસ્મિં પન સલ્લક્ખિતે સો સલ્લક્ખિતો નામ હોતિ, એવમેવ સુઞ્ઞતાલક્ખણે અકથિતે સુઞ્ઞતા અકથિતાવ હોતિ, તસ્મિં પન કથિતે સા કથિતા નામ હોતીતિ સુઞ્ઞતાલક્ખણં દસ્સેતું **કિઞ્ચ, ભિક્ખવે, રૂપં વદેથા**તિઆદિમાહ.

તત્થ **કિઞ્ચા**તિ કારણપુચ્છા, કેન કારણેન રૂપં વદેથ, કેન કારણેનેતં રૂપં નામાતિ અત્થો. **રુપ્પતીતિ ખો**તિ એત્થ **ઇતી**તિ કારણુદ્દેસો, યસ્મા રુપ્પતિ, તસ્મા રૂપન્તિ વુચ્ચતીતિ અત્થો. **રુપ્પતી**તિ કુપ્પતિ ઘટ્ટીયતિ પીળીયતિ, ભિજ્જતીતિ અત્થો. **સીતેનપિ રુપ્પતી**તિઆદીસુ સીતેન તાવ રુપ્પનં લોકન્તરિકનિરયે પાકટં. તિણ્ણં તિણ્ણઞ્હિ ચક્કવાળાનં અન્તરે એકેકો લોકન્તરિકનિરયો નામ હોતિ અટ્ઠયોજનસહસ્સપ્પમાણો. યસ્સ નેવ હેટ્ઠા પથવી અત્થિ, ન ઉપરિ ચન્દિમસૂરિયદીપમણિઆલોકો, નિચ્ચન્ધકારો. તત્થ નિબ્બત્તસત્તાનં તિગાવુતો અત્તભાવો હોતિ, તે વગ્ગુલિયો વિય પબ્બતપાદે દીઘપુથુલેહિ નખેહિ લગ્ગિત્વા અવંસિરા ઓલમ્બન્તિ. યદા સંસપ્પન્તા

અઞ્ઞમઞ્ઞસ્સ હત્થપાસાગતા હોન્તિ, અથ ''ભક્ખો નો લદ્ધો''તિ? મઞ્ઞમાના તત્થ બ્યાવટા વિપરિવત્તિત્વા લોકસન્ધારકે ઉદકે પતન્તિ, વાતે પહરન્તેપિ મધુકફલાનિ વિય છિજ્જિત્વા ઉદકે પતન્તિ, પતિતમત્તાવ અચ્ચન્તખારે ઉદકે તત્તતેલે પતિતપિટ્ઠપિણ્ડિ વિય પટપટાયમાના વિલીયન્તિ. એવં સીતેન રુપ્પનં લોકન્તરિકનિરયે પાકટં. મહિંસકરટ્ઠાદીસુપિ હિમપાતસીતલેસુ પદેસેસુ એતં પાકટમેવ. તત્થ હિ સત્તા સીતેન ભિન્નસરીરા જીવિતક્ખયમ્પિ પાપુણન્તિ.

ઉણ્હેન રુપ્પનં અવીચિમહાનિરયે પાકટં હોતિ. જિઘચ્છાય રુપ્પનં પેત્તિવિસયે ચેવ દુબ્ભિક્ખકાલે ચ પાકટં. પિપાસાય રુપ્પનં કાલકઞ્જિકાદીસુ પાકટં. એકો કિર કાલકઞ્જિકઅસુરો પિપાસં અધિવાસેતું અસક્કોન્તો યોજનગમ્ભીરવિત્થારં મહાગઙ્ગં ઓતરિ, તસ્સ ગતગતટ્ઠાને ઉદકં છિજ્જતિ, ધૂમો ઉગ્ગચ્છતિ, તત્તે પિટ્ઠિપાસાણે ચઙ્કમનકાલો વિય હોતિ. તસ્સ ઉદકસદ્દં સુત્વા ઇતો ચિતો ચ વિચરન્તસ્સેવ રત્તિ વિભાયિ. અથ નં પાતોવ ભિક્ખાચારં ગચ્છન્તા તિંસમત્તા પિણ્ડચારિકભિક્ખૂ દિસ્વા ''કો નામ ત્વં સપ્પુરિસા''તિ? પુચ્છિંસુ. ''પેતોહમસ્મિ, ભન્તે''તિ. ''કિં પરિયેસસી''તિ? ''પાનીયં, ભન્તે''તિ. ''અયં ગઙ્ગા પરિપુણ્ણા, કિં ત્વં ન પસ્સસી''તિ? ''ન ઉપકપ્પતિ, ભન્તે''તિ. તેન હિ ગઙ્ગાપિટ્ઠે નિપજ્જ, મુખે તે પાનીયં આસિઞ્ચિસ્સામા''તિ. સો વાલિકાપુળિને ઉત્તાનો નિપજ્જિ. ભિક્ખૂ તિંસમત્તે પત્તે નીહરિત્વા ઉદકં આહરિત્વા તસ્સ મુખે આસિઞ્ચિંસુ. તેસં તથા કરોન્તાનંયેવ વેલા ઉપકટ્ઠા જાતા. તતો ''ભિક્ખાચારકાલો અમ્હાકં સપ્પુરિસ, કચ્ચિ તે અસ્સાદમત્તા લદ્ધા''તિ આહંસુ. પેતો ''સચે મે, ભન્તે, તિંસમત્તાનં અય્યાનં તિંસપત્તેહિ આસિત્તઉદકતો અડ્ઢપસતમત્તમ્પિ પરગલં ગતં, પેતત્તભાવતો મોક્ખો મા હોતૂ''તિ આહ. એવં પિપાસાય રુપ્પનં પેત્તિવિસયે પાકટં.

ડંસાદીહિ રુપ્પનં ડંસમક્ખિકાદિબહુલેસુ પદેસેસુ પાકટં. એત્થ ચ **ડંસા**તિ પિઙ્ગલમક્ખિકા. **મકસા**તિ મકસાવ. **વાતા**તિ કુચ્છિવાતપિટ્ઠિવાતાદિવસેન વેદિતબ્બા. સરીરસ્મિઞ્હિ વાતરોગો ઉપ્પજ્જિત્વા હત્થપાદપિટ્ઠિઆદીનિ ભિન્દતિ, કાણં કરોતિ, ખુજ્જં કરોતિ, પીઠસપ્પિં કરોતિ. **આતપો**તિ સૂરિયાતપો. તેન રુપ્પનં મરુકન્તારાદીસુ પાકટં. એકા કિર ઇત્થી મરુકન્તારે રત્તિં સત્થતો ઓહીના દિવા સૂરિયે ઉગ્ગચ્છન્તે વાલિકાય તપ્પમાનાય પાદે ઠપેતું અસક્કોન્તી સીસતો પચ્છિં ઓતારેત્વા અક્કમિ. કમેન પચ્છિયા ઉણ્હાભિતત્તાય ઠાતું અસક્કોન્તી તસ્સા ઉપરિ સાટકં ઠપેત્વા અક્કમિ. તસ્મિમ્પિ સન્તત્તે અત્તનો અઙ્કેન ગહિતપુત્તકં અધોમુખં નિપજ્જાપેત્વા કન્દન્તંયેવ અક્કમિત્વા સદ્ધિં તેન તસ્મિંયેવ ઠાને ઉણ્હાભિતત્તા કાલમકાસિ.

સરીસપાતિ યે કેચિ દીઘજાતિકા સરન્તા ગચ્છન્તિ. તેસં સમ્ફસ્સેન રુપ્પનં આસીવિસદટ્ઠકાદીનં વસેન વેદિતબ્બં. ઇતિ ભગવતા યાનિ ઇમાનિ સામઞ્ઞપચ્ચત્તવસેન ધમ્માનં દ્વે લક્ખણાનિ, તેસુ રૂપક્ખન્ધસ્સ તાવ પચ્ચત્તલક્ખણં દસ્સિતં. રૂપક્ખન્ધસ્સેવ હિ એતં, ન વેદનાદીનં , તસ્મા પચ્ચત્તલક્ખણન્તિ વુચ્ચતિ. અનિચ્ચદુક્ખાનત્તલક્ખણં પન વેદનાદીનમ્પિ હોતિ, તસ્મા તં સામઞ્ઞલક્ખણન્તિ વુચ્ચતિ.

કિઞ્ચ, ભિક્ખવે, વેદનં વદેથાતિઆદીસુ પુરિમસદિસં વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બં. યં પન પુરિમેન અસદિસં, તસ્સાયં વિભાવના – **સુખમ્પિ વેદયતી**તિ સુખં આરમ્મણં વેદેતિ અનુભવતિ. પરતો પદદ્વયેપિ એસેવ નયો. કથં પનેતં આરમ્મણં સુખં દુક્ખં અદુક્ખમસુખં નામ જાતન્તિ? સુખાદીનં પચ્ચયતો. સ્વાયમત્થો ''યસ્મા ચ ખો, મહાલિ, રૂપં સુખં સુખાનુપતિતં સુખાવક્કન્ત''ન્તિ ઇમસ્મિં મહાલિસુત્તે (સં॰ નિ॰ ૩.૬૦) આગતોયેવ. **વેદયતી**તિ એત્થ ચ વેદનાવ વેદયતિ, ન અઞ્ઞો સત્તો વા પુગ્ગલો વા. વેદના હિ વેદયિતલક્ખણા, તસ્મા વત્થારમ્મણં પટિચ્ચ વેદનાવ વેદયતીતિ. એવમિધ ભગવા વેદનાયપિ પચ્ચત્તલક્ખણમેવ ભાજેત્વા દસ્સેસિ.

નીલમ્પિ સઞ્જાનાતીતિ નીલપુપ્ફે વા વત્થે વા પરિકમ્મં કત્વા ઉપચારં વા અપ્પનં વા પાપેન્તો સઞ્જાનાતિ. અયઞ્હિ સઞ્ઞા નામ પરિકમ્મસઞ્ઞાપિ ઉપચારસઞ્ઞાપિ અપ્પનાસઞ્ઞાપિ વટ્ટતિ, નીલં નીલન્તિ ઉપ્પજ્જનસઞ્ઞાપિ વટ્ટતિયેવ. **પીતકા**દીસુપિ એસેવ નયો. ઇધાપિ ભગવા સઞ્જાનનલક્ખણાય સઞ્ઞાય પચ્ચત્તલક્ખણમેવ ભાજેત્વા દસ્સેસિ.

રૂપં રૂપત્તાય સઙ્ખતમભિસઙ્ખરોન્તીતિ યથા યાગુમેવ યાગુત્તાય, પૂવમેવ પૂવત્તાય પચતિ નામ, એવં પચ્ચયેહિ સમાગન્ત્વા કતભાવેન સઙ્ખતન્તિ લદ્ધનામં રૂપમેવ રૂપત્તાય યથા અભિસઙ્ખતં રૂપં નામ હોતિ, તથત્તાય રૂપભાવાય અભિસઙ્ખરોતિ આયૂહતિ સમ્પિણ્ડેતિ, નિપ્ફાદેતીતિ અત્થો. **વેદના**દીસુપિ એસેવ નયો. અયં પનેત્થ સઙ્ખેપો – અત્તના સહ જાયમાનં રૂપં સમ્પયુત્તે ચ વેદનાદયો ધમ્મે અભિસઙ્ખરોતિ નિબ્બત્તેતીતિ. ઇધાપિ ભગવા ચેતયિતલક્ખણસ્સ સઙ્ખારસ્સ પચ્ચત્તલક્ખણમેવ ભાજેત્વા દસ્સેસિ.

અમ્બિલમ્પિ વિજાનાતીતિ અમ્બઅમ્બાટકમાતુલુઙ્ગાદિઅમ્બિલં ''અમ્બિલ''ન્તિ વિજાનાતિ. એસેવ નયો સબ્બપદેસુ. અપિ ચેત્થ **તિત્તક**ન્તિ નિમ્બપટોલાદિનાનપ્પકારં **કટુક**ન્તિ પિપ્પલિમરિચાદિનાનપ્પકારં. **મધુર**ન્તિ સપ્પિફાણિતાદિનાનપ્પકારં . **ખારિક**ન્તિ વાતિઙ્ગણનાળિકેર ચતુરસ્સવલ્લિવેત્તઙ્કુરાદિનાનપ્પકારં. **અખારિક**ન્તિ યં વા તં વા ફલજાતં કારપણ્ણાદિમિસ્સકપણ્ણં. **લોણિક**ન્તિ લોણયાગુલોણમચ્છલોણભત્તાદિનાનપ્પકારં. **અલોણિક**ન્તિઅલોણયાગુઅલોણમચ્છઅલોણભત્તાદિનાનપ્પકારં. **તસ્મા વિઞ્ઞાણન્તિ વુચ્ચતી**તિ યસ્મા ઇમં અમ્બિલાદિભેદં અઞ્ઞમઞ્ઞવિસિટ્ઠેન અમ્બિલાદિભાવેન જાનાતિ, તસ્મા વિઞ્ઞાણન્તિ વુચ્ચતીતિ. એવમિધાપિ ભગવા વિજાનનલક્ખણસ્સ વિઞ્ઞાણસ્સ પચ્ચત્તલક્ખણમેવ ભાજેત્વા દસ્સેસિ.

યસ્મા પન આરમ્મણસ્સ આકારસણ્ઠાનગહણવસેન સઞ્ઞા પાકટા હોતિ, તસ્મા સા ચક્ખુદ્વારે વિભત્તા. યસ્મા વિનાપિ આકારસણ્ઠાના આરમ્મણસ્સ પચ્ચત્તભેદગહણવસેન વિઞ્ઞાણં પાકટં હોતિ, તસ્મા તં જિવ્હાદ્વારે વિભત્તં. ઇમેસં પન સઞ્ઞાવિઞ્ઞાણપઞ્ઞાનં અસમ્મોહતો સભાવસલ્લક્ખણત્થં **સઞ્જાનાતિ**, **વિજાનાતિ**, **પજાનાતી**તિ એત્થ વિસેસા વેદિતબ્બા. તત્થ ઉપસગ્ગમત્તમેવ વિસેસો, જાનાતીતિ પદં પન અવિસેસો. તસ્સપિ જાનનટ્ઠેન વિસેસો વેદિતબ્બો. સઞ્ઞા હિ નીલાદિવસેન આરમ્મણસઞ્જાનનમત્તમેવ, અનિચ્ચં દુક્ખમનત્તાતિ લક્ખણપટિવેધં પાપેતું ન સક્કોતિ. વિઞ્ઞાણં નીલાદિવસેન આરમ્મણઞ્ચેવ જાનાતિ, અનિચ્ચાદિવસેન લક્ખણપટિવેધઞ્ચ પાપેતિ, ઉસ્સક્કિત્વા પન મગ્ગપાતુભાવં પાપેતું ન સક્કોતિ. પઞ્ઞા નીલાદિવસેન આરમ્મણમ્પિ જાનાતિ, અનિચ્ચાદિવસેન લક્ખણપટિવેધમ્પિ પાપેતિ, ઉસ્સક્કિત્વા મગ્ગપાતુભાવમ્પિ પાપેતિ.

યથા હિ હેરઞ્ઞિકફલકે કહાપણરાસિમ્હિ કતે અજાતબુદ્ધિદારકો ગામિકપુરિસો મહાહેરઞ્ઞિકોતિ તીસુ જનેસુ ઓલોકેત્વા ઠિતેસુ અજાતબુદ્ધિદારકો કહાપણાનં ચિત્તવિચિત્તચતુરસ્સમણ્ડલાદિભાવમેવ જાનાતિ, ''ઇદં મનુસ્સાનં ઉપભોગપરિભોગં રતનસમ્મત''ન્તિ ન જાનાતિ. ગામિકપુરિસો ચિત્તાદિભાવઞ્ચ જાનાતિ, મનુસ્સાનં ઉપભોગપરિભોગરતનસમ્મતભાવઞ્ચ, ''અયં કૂટો, અયં છેકો, અયં કરટો, અયં સણ્હો''તિ ન જાનાતિ. મહાહેરઞ્ઞિકો ચિત્તાદિભાવમ્પિ રતનસમ્મતભાવમ્પિ કૂટાદિભાવમ્પિ જાનાતિ. જાનન્તો ચ પન રૂપં દિસ્વાપિ સદ્દં સુત્વાપિ ગન્ધં ઘાયિત્વાપિ રસં સાયિત્વાપિ હત્થેન ગરુલહુભાવં ઉપધારેત્વાપિ ''અસુકગામે કતો''તિપિ જાનાતિ, ''અસુકનિગમે અસુકનગરે અસુકપબ્બતચ્છાયાય અસુકનદીતીરે કતો''તિપિ, ''અસુકાચરિયેન કતો''તિપિ જાનાતિ. એવમેવ સઞ્ઞા અજાતબુદ્ધિદારકસ્સ કહાપણદસ્સનં વિય નીલાદિવસેન આરમ્મણમત્તમેવ જાનાતિ. વિઞ્ઞાણં ગામિકપુરિસસ્સ કહાપણદસ્સનં વિય નીલાદિવસેન આરમ્મણમ્પિ જાનાતિ, અનિચ્ચાદિવસેન

લક્ખણપટિવેધમ્પિ પાપેતિ. પઞ્ઞા મહાહેરઞ્ઞિકસ્સ કહાપણદસ્સનં વિય નીલાદિવસેન આરમ્મણમ્પિ જાનાતિ, અનિચ્ચાદિવસેન લક્ખણપટિવેધમ્પિ પાપેતિ, ઉસ્સક્કિત્વા મગ્ગપાતુભાવમ્પિ પાપેતિ.

સો પન નેસં વિસેસો દુપ્પટિવિજ્ઝો. તેનાહ આયસ્મા નાગસેનો –

> ‘‘દુક્કરં, મહારાજ, ભગવતા કતન્તિ. કિં, ભન્તે નાગસેન, ભગવતા દુક્કરં કતન્તિ? દુક્કરં, મહારાજ, ભગવતા કતં, ઇમેસં અરૂપીનં ચિત્તચેતસિકાનં ધમ્માનં એકારમ્મણે વત્તમાનાનં વવત્થાનં અક્ખાતં ‘અયં ફસ્સો, અયં વેદના, અયં સઞ્ઞા, અયં ચેતના, ઇદં ચિત્ત’’’ન્તિ (મિ॰ પ॰ ૨.૭.૧૬).

યથા હિ તિલતેલં સાસપતેલં મધુકતેલં એરણ્ડકતેલં વસાતેલન્તિ ઇમાનિ પઞ્ચ તેલાનિ એકચાટિયં પક્ખિપિત્વા દિવસં યમકમન્થે હિ મન્થેત્વા તતો ‘‘ઇદં તિલતેલં, ઇદં સાસપતેલ’’ન્તિ એકેકસ્સ પાટિયેક્કં ઉદ્ધરણં નામ દુક્કરં, ઇદં તતો દુક્કરતરં. ભગવા પન સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણસ્સ સુપ્પટિવિદ્ધત્તા ધમ્મિસ્સરો ધમ્મરાજા ઇમેસં અરૂપીનં ધમ્માનં એકારમ્મણે વત્તમાનાનં વવત્થાનં અકાસિ. પઞ્ચન્નં મહાનદીનં સમુદ્દં પવિટ્ઠટ્ઠાને ‘‘ઇદં ગઙ્ગાય ઉદકં, ઇદં યમુનાયા’’તિ એવં પાટિયેક્કં ઉદકુદ્ધરણેનાપિ અયમત્થો વેદિતબ્બો.

ઇતિ પઠમપબ્બેન સુઞ્ઞતં, દુતિયેન સુઞ્ઞતાલક્ખણન્તિ દ્વીહિ પબ્બેહિ અનત્તલક્ખણં કથેત્વા ઇદાનિ દુક્ખલક્ખણં દસ્સેતું **તત્ર, ભિક્ખવે**તિઆદિમાહ. તત્થ **ખજ્જામી**તિ ન રૂપં સુનખો વિય મંસં લુઞ્ચિત્વા લુઞ્ચિત્વા ખાદતિ, યથા પન કિલિટ્ઠવત્થનિવત્થો તતોનિદાનં પીળં સન્ધાય ‘‘ખાદતિ મં વત્થ’’ન્તિ ભણતિ, એવમિદમ્પિ પીળં ઉપ્પાદેન્તં ખાદતિ નામાતિ વેદિતબ્બં. **પટિપન્નો હોતી**તિ સીલં આદિં કત્વા યાવ અરહત્તમગ્ગા પટિપન્નો હોતિ. યો પનેત્થ બલવઞાણો તિક્ખબુદ્ધિ ઞાણુત્તરો યોગાવચરો પધાનભૂમિયં વાયમન્તો ખાણુના વા કણ્ટકેન વા વિદ્ધો આવુધેન વા પહટો બ્યગ્ઘાદીહિ વા ગહેત્વા ખજ્જમાનો તં વેદનં અબ્બોહારિકં કત્વા મૂલકમ્મટ્ઠાનં સમ્મસન્તો અરહત્તમેવ ગણ્હાતિ, અયં વેદનાય નિબ્બિદાય વિરાગાય નિરોધાય પટિપન્નો નામ વુચ્ચતિ પીતમલ્લત્થેરો વિય કુટુમ્બિયપુત્તમહાતિસ્સત્થેરો વિય વત્તનિઅટવિયં તિંસમત્તાનં ભિક્ખૂનં અઞ્ઞતરો બ્યગ્ઘમુખે નિપન્નભિક્ખુ વિય કણ્ટકેન વિદ્ધત્થેરો વિય ચ.

દ્વાદસસુ કિર ભિક્ખૂસુ ઘણ્ટિં પહરિત્વા અરઞ્ઞે પધાનમનુયુઞ્જન્તેસુ એકો સૂરિયે અત્થઙ્ગતમત્તેયેવ ઘણ્ટિં પહરિત્વા ચઙ્કમં ઓરુય્હ ચઙ્કમન્તો તિરિયં નિમ્મથેન્તો તિણપટિચ્છન્નં કણ્ટકં અક્કમિ. કણ્ટકો પિટ્ઠિપાદેન નિક્ખન્તો. તત્તફાલેન વિનિવિદ્ધકાલો વિય વેદના વત્તતિ. થેરો ચિન્તેસિ – ‘‘કિં ઇમં કણ્ટકં ઉદ્ધરામિ, ઉદાહુ પકતિયા વિજ્ઝિત્વા ઠિતકણ્ટક’’ન્તિ? તસ્સ એવમહોસિ – ‘‘ઇમિના કણ્ટકેન વિદ્ધત્તા નિરયાદીસુ ભયં નામ નત્થિ, પકતિયા વિજ્ઝિત્વા ઠિતકણ્ટકંયેવા’’તિ. સો તં વેદનં અબ્બોહારિકં કત્વા સબ્બરત્તિં ચઙ્કમિત્વા વિભાતાય રત્તિયા અઞ્ઞસ્સ સઞ્ઞં અદાસિ. સો આગન્ત્વા ‘‘કિં, ભન્તે’’તિ પુચ્છિ? ‘‘કણ્ટકેનમ્હિ, આવુસો, વિદ્ધો’’તિ. ‘‘કાય વેલાય, ભન્તે’’તિ? ‘‘સાયમેવ, આવુસો’’તિ. ‘‘કસ્મા ન અમ્હે પક્કોસિત્થ, કણ્ટકં ઉદ્ધરિત્વા તત્થ તેલમ્પિ સિઞ્ચેય્યામા’’તિ? ‘‘પકતિયા વિજ્ઝિત્વા ઠિતકણ્ટકમેવ ઉદ્ધરિતું વાયમિમ્હા, આવુસો’’તિ. ‘‘સક્કુણિત્થ, ભન્તે, ઉદ્ધરિતુ’’ન્તિ. ‘‘એકદેસમત્તેન મે, આવુસો, ઉદ્ધટો’’તિ. સેસવત્થૂનિ દીઘમજ્ઝિમટ્ઠકથાસુ (દી॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૩૭૩; મ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧૦૬) સતિપટ્ઠાનસુત્તનિદ્દેસે વિત્થારિતાનેવ.

તં કિં મઞ્ઞથ, ભિક્ખવેતિ કસ્મા આરદ્ધં? ઇમસ્મિં પબ્બે દુક્ખલક્ખણમેવ કથિતં, ન અનિચ્ચલક્ખણં. તં દસ્સેતું ઇદમારદ્ધં. તીણિ લક્ખણાનિ સમોધાનેત્વા દસ્સેતુમ્પિ આરદ્ધમેવ. **અપચિનાતિ નો આચિનાતી**તિ વટ્ટં

વિનાસેતિ, નેવ ચિનાતિ. **પજહતિ ન ઉપાદિયતી**તિ તદેવ વિસ્સજ્જેતિ, ન ગણ્હાતિ. **વિસિનેતિ ન ઉસ્સિનેતી**તિ વિકિરતિ ન સમ્પિણ્ડેતિ. **વિધૂપેતિ ન સન્ધૂપેતી**તિ નિબ્બાપેતિ ન જાલાપેતિ.

એવં પસ્સં, ભિક્ખવેતિ ઇદં કસ્મા આરદ્ધં? વટ્ટં વિનાસેત્વા ઠિતં મહાખીણાસવં દસ્સેસ્સામીતિ આરદ્ધં. એત્તકેન વા ઠાનેન વિપસ્સના કથિતા, ઇદાનિ સહ વિપસ્સનાય ચત્તારો મગ્ગે દસ્સેતું ઇદં આરદ્ધં. અથ વા એત્તકેન ઠાનેન પઠમમગ્ગો કથિતો, ઇદાનિ સહ વિપસ્સનાય તયો મગ્ગે દસ્સેતું ઇદમારદ્ધં. એત્તકેન વા ઠાનેન તીણિ મગ્ગાનિ કથિતાનિ, ઇદાનિ સહ વિપસ્સનાય અરહત્તમગ્ગં દસ્સેતુમ્પિ ઇદં આરદ્ધમેવ.

સપજાપતિકાતિ સદ્ધિં પજાપતિના દેવરાજેન. **આરકાવ નમસ્સન્તી**તિ દૂરતોવ નમસ્સન્તિ, દૂરેપિ ઠિતં નમસ્સન્તિયેવ આયસ્મન્તં નીતત્થેરં વિય.

થેરો કિર પુપ્ફચ્છડ્ડકકુલતો નિક્ખમ્મ પબ્બજિતો, ખુરગ્ગેયેવ અરહત્તં પત્વા ચિન્તેસિ – ''અહં અજ્જેવ પબ્બજિતો અજ્જેવ મે પબ્બજિતકિચ્ચં મત્થકં પત્તં, ચતુપચ્ચયસન્તોસભાવનારામમણ્ડિતં મહાઅરિયવંસપટિપદં પૂરેસ્સામી''તિ. સો પંસુકૂલત્થાય સાવત્થિં પવિસિત્વા ચોળકં પરિયેસન્તો વિચરિ. અથેકો મહાબ્રહ્મા સમાપત્તિતો વુટ્ઠાય મનુસ્સપથં ઓલોકેન્તો થેરં દિસ્વા – ''અજ્જેવ પબ્બજિત્વા અજ્જેવ ખુરગ્ગે અરહત્તં પત્વા મહાઅરિયવંસપટિપદં પૂરેતું ચોળકં પરિયેસતી''તિ અઞ્જલિં પગ્ગય્હ નમસ્સમાનો અટ્ઠાસિ. તમઞ્ઞો મહાબ્રહ્મા દિસ્વા ''કં નમસ્સસી''તિ? પુચ્છિ. નીતત્થેરં નમસ્સામીતિ. કિં કારણાતિ? અજ્જેવ પબ્બજિત્વા અજ્જેવ ખુરગ્ગે અરહત્તં પત્વા મહાઅરિયવંસપટિપદં પૂરેતું ચોળકં પરિયેસતીતિ. સોપિ નં નમસ્સમાનો અટ્ઠાસિ. અથઞ્ઞો, અથઞ્ઞોતિ સત્તસતા મહાબ્રહ્માનો નમસ્સમાના અટ્ઠંસુ. તેન વુત્તં –

''તા દેવતા સત્તસતા ઉળારા,
બ્રહ્મા વિમાના અભિનિક્ખમિત્વા;
નીતં નમસ્સન્તિ પસન્નચિત્તા,
'ખીણાસવો ગણ્હતિ પંસુકૂલં'''.

''તા દેવતા સત્તસતા ઉળારા,
બ્રહ્મા વિમાના અભિનિક્ખમિત્વા;
નીતં નમસ્સન્તિ પસન્નચિત્તા,
'ખીણાસવો કયિરતિ પંસુકૂલં'''.

'''ખીણાસવો ધોવતિ પંસુકૂલં';
'ખીણાસવો રજતિ પંસુકૂલં';
'ખીણાસવો પારુપતિ પંસકૂલ'''ન્તિ.

ઇતિ ભગવા ઇમસ્મિં સુત્તે દેસનં તીહિ ભવેહિ વિનિવત્તેત્વા અરહત્તસ્સ કૂટં ગણ્હિ. દેસનાપરિયોસાને પઞ્ચસતા ભિક્ખૂ અરહત્તે પતિટ્ઠહિંસુ. સત્તમં.

૮. પિણ્ડોલ્યસુત્તવણ્ણના

૮૦. અટ્ઠમે **કિસ્મિઞ્ચિદેવ પકરણે**તિ કિસ્મિઞ્ચિદેવ કારણે. **પણામેત્વા**તિ નીહરિત્વા. કિસ્મિં પન કારણે એતે ભગવતા પણામિતાતિ? એકસ્મિઞ્હિ અન્તોવસ્સે ભગવા સાવત્થિયં વસિત્વા વુત્થવસ્સો પવારેત્વા મહાભિક્ખુસઙ્ઘપરિવારો સાવત્થિતો નિક્ખમિત્વા જનપદચારિકં ચરન્તો કપિલવત્થું પત્વા નિગ્રોધારામં પાવિસિ. સક્યરાજાનો ''સત્થા આગતો''તિ સુત્વા પચ્છાભત્તે કપ્પિયાનિ તેલમધુફાણિતાદીનિ ચેવ પાનકાનિ ચ કાજસતેહિ ગાહાપેત્વા વિહારં ગન્ત્વા સઙ્ઘસ્સ નિય્યાતેત્વા સત્થારં વન્દિત્વા પટિસન્થારં કરોન્તા એકમન્તે નિસીદિંસુ. સત્થા તેસં મધુરધમ્મકથં કથેન્તો નિસીદિ. તસ્મિં ખણે એકચ્ચે ભિક્ખૂ સેનાસનં પટિજગ્ગન્તિ, એકચ્ચે મઞ્ચપીઠાદીનિ પઞ્ઞાપેન્તિ, સામણેરા અપ્પહરિતં કરોન્તિ. ભાજનીયટ્ઠાને સમ્પત્તભિક્ખૂપિ અત્થિ, અસમ્પત્તભિક્ખૂપિ અત્થિ. સમ્પત્તા અસમ્પત્તાનં લાભં ગણ્હન્તા, ''અમ્હાકં દેથ, અમ્હાકં આચરિયસ્સ દેથ ઉપજ્ઝાયસ્સ દેથા''તિ કથેન્તા મહાસદ્દમકંસુ. સત્થા સુત્વા થેરં પુચ્છિ ''કે પન તે, આનન્દ, ઉચ્ચાસદ્દા મહાસદ્દા કેવટ્ટા મઞ્ઞે મચ્છવિલોપે''તિ? થેરો એતમત્થં આરોચેસિ. સત્થા સુત્વા ''આમિસહેતુ, આનન્દ, ભિક્ખૂ મહાસદ્દં કરોન્તી''તિ આહ. ''આમ, ભન્તે''તિ. ''અનનુચ્છવિકં, આનન્દ, અપ્પતિરૂપં. ન હિ મયા કપ્પસતસહસ્સાધિકાનિ ચત્તારિ અસઙ્ખ્યેય્યાનિ ચીવરાદિહેતુ પારમિયો પૂરિતા, નાપિ ઇમે ભિક્ખૂ ચીવરાદિહેતુ અગારસ્મા અનગારિયં પબ્બજિતા, અરહત્તહેતુ પબ્બજિત્વા અનત્થં અત્થસદિસં અસારં સારસદિસં કરોન્તિ, ગચ્છાનન્દ, તે ભિક્ખૂ પણામેહી''તિ.

પુબ્બણ્હસમયન્તિ દુતિયદિવસે પુબ્બણ્હસમયં. **બેલુવલટ્ઠિકાય મૂલે**તિ તરુણબેલુવરુક્ખમૂલે. **પબાળ્હો**તિ પબાહિતો. પવાળ્હોતિપિ પાઠો, પવાહિતોતિ અત્થો. ઉભયમ્પિ નીહટભાવમેવ દીપેતિ. **સિયા અઞ્ઞથત્ત**ન્તિ પસાદઞ્ઞથત્તં વા ભાવઞ્ઞથત્તં વા ભવેય્ય. કથં? ''સમ્માસમ્બુદ્ધેન મયં લહુકે કારણે પણામિતા''તિ પસાદં મન્દં કરોન્તાનં પસાદઞ્ઞથત્તં નામ હોતિ. સલિઙ્ગેનેવ તિત્થાયતનં પક્કમન્તાનં ભાવઞ્ઞથત્તં નામ. **સિયા વિપરિણામો**તિ એત્થ પન ''મયં સત્થુ અજ્ઝાસયં ગણ્હિતું સક્ખિસ્સામાતિ પબ્બજિતા, નં ગહેતું અસક્કોન્તાનં કિં અમ્હાકં પબ્બજ્જાયા''તિ? સિક્ખં પચ્ચક્ખાય હીનાયાવત્તનં વિપરિણામોતિ વેદિતબ્બો. **વચ્છસ્સા**તિ ખીરૂપકવચ્છસ્સ. **અઞ્ઞથત્ત**ન્તિ મિલાયનઅઞ્ઞથત્તં. ખીરૂપકો હિ વચ્છો માતુ અદસ્સનેન ખીરં અલભન્તો મિલાયતિ કમ્પતિ પવેધતિ. **વિપરિણામો**તિ મરણં. સો હિ ખીરં અલભમાનો ખીરપિપાસાય સુસ્સન્તો પતિત્વા મરતિ.

બીજાનં તરુણાનન્તિ ઉદકેન અનુગ્ગહેતબ્બાનં વિરૂળ્હબીજાનં. **અઞ્ઞથત્ત**ન્તિ મિલાયનઞ્ઞથત્તમેવ. તાનિ હિ ઉદકં અલભન્તાનિ મિલાયન્તિ. **વિપરિણામો**તિ વિનાસો. તાનિ હિ ઉદકં અલભન્તાનિ સુક્ખિત્વા વિનસ્સન્તિ, પલાલમેવ હોન્તિ. **અનુગ્ગહિતો**તિ આમિસાનુગ્ગહેન ચેવ ધમ્માનુગ્ગહેન ચ અનુગ્ગહિતો. **અનુગ્ગણ્હેય્ય**ન્તિ દ્વીહિપિ એતેહિ અનુગ્ગહેહિ અનુગ્ગણ્હેય્યં. અચિરપબ્બજિતા હિ સામણેરા ચેવ દહરભિક્ખૂ ચ ચીવરાદિપચ્ચયવેકલ્લે વા સતિ ગેલઞ્ઞે વા સત્થારા વા આચરિયુપજ્ઝાયેહિ વા આમિસાનુગ્ગહેન અનનુગ્ગહિતા કિલમન્તા ન સક્કોન્તિ સજ્ઝાયં વા મનસિકારં વા કાતું, ધમ્માનુગ્ગહેન અનનુગ્ગહિતા ઉદ્દેસેન ચેવ ઓવાદાનુસાસનિયા ચ પરિહાયમાના ન સક્કોન્તિ અકુસલં પરિવજ્જેત્વા કુસલં ભાવેતું. ઇમેહિ પન દ્વીહિ અનુગ્ગહેહિ અનુગ્ગહિતા કાયેન અકિલમન્તા સજ્ઝાયમનસિકારે પવત્તિત્વા યથાનુસિટ્ઠં પટિપજ્જમાના અપરભાગે તં અનુગ્ગહં અલભન્તાપિ તેનેવ પુરિમાનુગ્ગહેન લદ્ધબલા સાસને પતિટ્ઠહન્તિ, તસ્મા ભગવતો એવં પરિવિતક્કો ઉદપાદિ.

ભગવતો પુરતો પાતુરહોસીતિ સત્થુ ચિત્તં ઞત્વા – ''ઇમે ભિક્ખૂ ભગવતા પણામિતા, ઇદાનિ નેસં અનુગ્ગહં કાતુકામો એવં ચિન્તેસિ, કારણં ભગવા ચિન્તેસિ, અહમેત્થ ઉસ્સાહં જનેસ્સામી''તિ પુરતો પાકટો અહોસિ. **સન્તેત્થ**

ભિક્ખૂતિ ઇદં સો મહાબ્રહ્મા યથા નામ બ્યત્તો સૂદો યદેવ અમ્બિલગ્ગાદીસુ રસજાતં રઞ્ઞો રુચ્ચતિ, તં અભિસઙ્ખારેન સાદુતરં કત્વા પુનદિવસે ઉપનામેતિ, એવમેવ અત્તનો બ્યત્તતાય ભગવતા આહટઉપમંયેવ **એવમેતં ભગવા**તિઆદિવચનેહિ અભિસઙ્ખરિત્વા ભગવન્તં યાચન્તો ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ અનુગ્ગહકરણત્થં વદતિ . તત્થ **અભિનન્દતૂ**તિ ''મમ સન્તિકં ભિક્ખુસઙ્ઘો આગચ્છતૂ''તિ. એવમસ્સ આગમનં સમ્પિયાયમાનો અભિનન્દતુ. **અભિવદતૂ**તિ આગતસ્સ ચ ઓવાદાનુસાસનિં દદન્તો અભિવદતુ.

પટિસલ્લાનાતિ એકીભાવા. **ઇદ્ધાભિસઙ્ખારં અભિસઙ્ખાસી**તિ ઇદ્ધિં અકાસિ. **એકદ્વીહિકાયા**તિ એકેકો ચેવ દ્વે દ્વે ચ હુત્વા. **સારજ્જમાનરૂપા**તિ ઓત્તપ્પમાનસભાવા ભાયમાના. કસ્મા પન ભગવા તેસં તથા ઉપસઙ્કમનાય ઇદ્ધિમકાસીતિ? હિતપત્થનાય. યદિ હિ તે વગ્ગવગ્ગા હુત્વા આગચ્છેય્યું, ''ભગવા ભિક્ખુસઙ્ઘં પણામેત્વા અરઞ્ઞં પવિટ્ઠો એકદિવસમ્પિ તત્થ વસિતું નાસક્ખિ, વેગેનેવ આગતો''તિ કેળિમ્પિ કરેય્યું. અથ નેસં નેવ બુદ્ધગારવં પચ્ચુપટ્ઠહેય્ય, ન ધમ્મદેસનં સમ્પટિચ્છિતું સમત્થા ભવેય્યું. સભયાનં પન સસારજ્જાનં એકદ્વીહિકાય આગચ્છન્તાનં બુદ્ધગારવઞ્ચેવ પચ્ચુપટ્ઠિતં ભવિસ્સતિ, ધમ્મદેસનઞ્ચ સમ્પટિચ્છિતું સક્ખિસ્સન્તીતિ ચિન્તેત્વા તેસં હિતપત્થનાય તથારૂપં ઇદ્ધિં અકાસિ.

નિસીદિંસૂતિ તેસુ હિ સારજ્જમાનરૂપેસુ આગચ્છન્તેસુ એકો ભિક્ખુ ''મમંયેવ સત્થા ઓલોકેતિ, મંયેવ મઞ્ઞે નિગ્ગણ્હિતુકામો''તિ સણિકં આગન્ત્વા વન્દિત્વા નિસીદિ, અથઞ્ઞો અથઞ્ઞોતિ એવં પઞ્ચભિક્ખુસતાનિ નિસીદિંસુ. એવં નિસિન્નં પન ભિક્ખુસઙ્ઘં સીદન્તરે સન્નિસિન્નં મહાસમુદ્દં વિય નિવાતે પદીપં વિય ચ નિચ્ચલં દિસ્વા સત્થા ચિન્તેસિ – ''ઇમેસં ભિક્ખૂનં કીદિસી ધમ્મદેસના વટ્ટતી''તિ? અથસ્સ એતદહોસિ – ''ઇમે આહારહેતુ પણામિતા, પિણ્ડિયાલોપધમ્મદેસનાવ નેસં સપ્પાયા, તં દસ્સેત્વા મત્થકે તિપરિવટ્ટદેસનં દેસેસ્સામિ, દેસનાપરિયોસાને સબ્બે અરહત્તં પાપુણિસ્સન્તી''તિ. અથ નેસં તં ધમ્મદેસનં દેસેન્તો **અન્તમિદં, ભિક્ખવે**તિઆદિમાહ.

તત્થ **અન્ત**ન્તિ પચ્છિમં લામકં. **યદિદં પિણ્ડોલ્ય**ન્તિ યં એવં પિણ્ડપરિયેસનેન જીવિકં કપ્પેન્તસ્સ જીવિતં. અયં પનેત્થ પદત્થો – પિણ્ડાય ઉલતીતિ પિણ્ડોલો, પિણ્ડોલસ્સ કમ્મં **પિણ્ડોલ્યં**, પિણ્ડપરિયેસનેન નિપ્ફાદિતજીવિતન્તિ અત્થો. **અભિસાપો**તિ અક્કોસો. કુપિતા હિ મનુસ્સા અત્તનો પચ્ચત્થિકં ''ચીવરં નિવાસેત્વા કપાલં ગહેત્વા પિણ્ડં પરિયેસમાનો ચરિસ્સતી''તિ અક્કોસન્તિ. અથ વા પન ''કિં તુય્હં અકાતબ્બં અત્થિ, યો ત્વં એવં બલવા વીરિયસમ્પન્નોપિ હિરોત્તપ્પં પહાય કપણો વિય પિણ્ડોલો વિચરસિ પત્તપાણી''તિ? એવમ્પિ અક્કોસન્તિયેવ. **તઞ્ચ ખો એત**ન્તિ એવં તં અભિસાપં સમાનમ્પિ પિણ્ડોલ્યં. **કુલપુત્તા ઉપેન્તિ અત્થવસિકા**તિ મમ સાસને જાતિકુલપુત્તા ચ આચારકુલપુત્તા ચ અત્થવસિકા કારણવસિકા હુત્વા કારણવસં પટિચ્ચ ઉપેન્તિ.

રાજાભિનીતાતિઆદીસુ યે રઞ્ઞો સન્તકં ખાદિત્વા રઞ્ઞા બન્ધનાગારે બન્ધાપિતા પલાયિત્વા પબ્બજન્તિ, તે રાજાભિનીતા નામ. તે હિ રઞ્ઞા બન્ધનં અભિનીતત્તા **રાજાભિનીતા** નામ. યે પન ચોરેહિ અટવિયં ગહેત્વા એકચ્ચેસુ મારિયમાનેસુ એકચ્ચે ''મયં સામિ તુમ્હેહિ વિસ્સટ્ઠા ગેહં અનજ્ઝાવસિત્વા પબ્બજિસ્સામ, તત્થ યં યં બુદ્ધપૂજાદિપુઞ્ઞં કરિસ્સામ, તતો તુમ્હાકં પત્તિં દસ્સામા''તિ તેહિ વિસ્સટ્ઠા પબ્બજન્તિ, તે **ચોરાભિનીતા** નામ. તેપિ હિ ચોરેહિ મારેતબ્બતં અભિનીતાતિ ચોરાભિનીતા નામ. યે પન ઇણં ગહેત્વા પટિદાતું અસક્કોન્તા પલાયિત્વા પબ્બજન્તિ, તે **ઇણટ્ટા** નામ, ઇણપીળિતાતિ અત્થો . ઇણટ્ઠાતિપિ પાઠો, ઇણે ઠિતાતિ અત્થો. યે રાજચોરછાતકરોગભયાનં અઞ્ઞતરેન અભિભૂતા ઉપદ્દુતા પબ્બજન્તિ, તે **ભયટ્ટા** નામ, ભયપીળિતાતિ અત્થો.

ભયટ્ઠાતિપિ પાઠો, ભયે ઠિતાતિ અત્થો. **આજીવિકાપકતા**તિ આજીવિકાય ઉપદ્દુતા અભિભૂતા, પુત્તદારં પોસેતું અસક્કોન્તાતિ અત્થો. **ઓતિણ્ણામ્હા**તિ અન્તો અનુપવિટ્ઠા.

સો ચ હોતિ અભિજ્ઝાલૂતિ ઇદં સો કુલપુત્તો ''દુક્ખસ્સ અન્તં કરિસ્સામી''તિઆદિવસેન ચિત્તં ઉપ્પાદેત્વા પબ્બજિતો, અપરભાગે, તં પબ્બજ્જં તથારૂપં કાતું ન સક્કોતિ, તં દસ્સેતું વુત્તં. તત્થ **અભિજ્ઝાલૂ**તિ પરભણ્ડાનં અભિજ્ઝાયિતા. **તિબ્બસારાગો**તિ બહલરાગો. **બ્યાપન્નચિત્તો**તિ પૂતિભાવેન વિપન્નચિત્તો. **પદુટ્ઠમનસઙ્કપ્પો**તિ તિખિણસિઙ્ગો વિય ગોણો દુટ્ઠચિત્તો. **મુટ્ઠસ્સતી**તિ ભત્તનિક્ખિત્તકાકો વિય નટ્ઠસ્સતિ, ઇધ કતં એત્થ નસ્સતિ. **અસમ્પજાનો**તિ નિપ્પઞ્ઞો. ખન્ધાદિપરિચ્છેદરહિતો. **અસમાહિતો**તિ ચણ્ડસોતે બદ્ધનાવા વિય ઉપચારપ્પનાભાવેન અસણ્ઠિતો. **વિબ્ભન્તચિત્તો**તિ બન્ધારુળ્હમગો વિય સન્તમનો. **પાકતિન્દ્રિયો**તિ યથા ગિહી પુત્તધીતરો ઓલોકેન્તો અસંવુતિન્દ્રિયો હોતિ, એવં અસંવુતિન્દ્રિયો.

છવાલાતન્તિ છવાનં દડ્ઢટ્ઠાને અલાતં. **ઉભતોપદિત્તં મજ્ઝે ગૂથગતન્**તિ પમાણેન અટ્ઠઙ્ગુલમત્તં દ્વીસુ ઠાનેસુ આદિત્તં મજ્ઝે ગૂથમક્ખિતં. **નેવ ગામે**તિ સચે હિ તં યુગનઙ્ગલગોપાનસિપક્ખપાસકાદીનં અત્થાય ઉપનેતું સક્કા અસ્સ, ગામે કટ્ઠત્થં ફરેય્ય. સચે ખેત્તકુટિયં કટ્ઠત્થરમઞ્ચકાદીનં અત્થાય ઉપનેતું સક્કા, અરઞ્ઞે કટ્ઠત્થં ફરેય્ય. યસ્મા પન ઉભયથાપિ ન સક્કા, તસ્મા એવં વુત્તં. **ગિહિભોગા ચ પરિહીનો**તિ યો અગારે વસન્તેહિ ગિહીહિ દાયજ્જે ભાજિયમાને ભોગો લદ્ધબ્બો અસ્સ, તતો ચ પરિહીનો. **સામઞ્ઞત્થઞ્ચા**તિ આચરિયુપજ્ઝાયાનં ઓવાદે ઠત્વા પરિયત્તિપટિવેધવસેન પત્તબ્બં સામઞ્ઞત્થઞ્ચ. ઇમઞ્ચ પન ઉપમં સત્થા ન દુસ્સીલસ્સ વસેન આહરિ, પરિસુદ્ધસીલસ્સ પન અલસસ્સ અભિજ્ઝાદીહિ દોસેહિ ઉપહતસ્સ પુગ્ગલસ્સ ઇમં ઉપમં આહરિ.

તયોમે, **ભિક્ખવે**તિ કસ્મા આરદ્ધં? ઇમસ્સ પુગ્ગલસ્સ છવાલાતસદિસભાવો નેવ માતાપિતૂહિ કતો, ન આચરિયુપજ્ઝાયેહિ, ઇમેહિ પન પાપવિતક્કેહિ કતોતિ દસ્સનત્થં આરદ્ધં. **અનિમિત્તં વા સમાધિન્**તિ વિપસ્સનાસમાધિં. સો હિ નિચ્ચનિમિત્તાદીનં સમુગ્ઘાતનેન અનિમિત્તોતિ વુચ્ચતિ. એત્થ ચ ચત્તારો સતિપટ્ઠાના મિસ્સકા, અનિમિત્તસમાધિ પુબ્બભાગો. અનિમિત્તસમાધિ વા મિસ્સકો, સતિપટ્ઠાના પુબ્બભાગાતિ વેદિતબ્બા.

દ્વેમા, **ભિક્ખવે**, **દિટ્ઠિયો**તિ ઇદં પન ન કેવલં અનિમિત્તસમાધિભાવના ઇમેસંયેવ તિણ્ણં મહાવિતક્કાનં પહાનાય સંવત્તતિ, સસ્સતુચ્છેદદિટ્ઠીનમ્પિ પન સમુગ્ઘાતં કરોતીતિ દસ્સનત્થં વુત્તં. **ન વજ્જવા અસ્સન્**તિ નિદ્દોસો ભવેય્યં. સેસમેત્થ ઉત્તાનમેવ. ઇતિ ભગવા ઇમસ્મિમ્પિ સુત્તે દેસનં તીહિ ભવેહિ વિનિવત્તેત્વા અરહત્તેન કૂટં ગણ્હિ. દેસનાવસાને પઞ્ચસતા ભિક્ખૂ સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પાપુણિંસૂતિ. અટ્ઠમં.

૯. પાલિલેય્યસુત્તવણ્ણના

૮૧. નવમે **ચારિકં પક્કામી**તિ કોસમ્બિકાનં ભિક્ખૂનં કલહકાલે સત્થા એકદિવસં દીઘીતિસ્સ કોસલરઞ્ઞો વત્થું આહરિત્વા ''ન હિ વેરેન વેરાનિ, સમ્મન્તીધ કુદાચન''ન્તિઆદીહિ (ધ॰ પ॰ ૫) ગાથાહિ ઓવદતિ. તંદિવસં તેસં કલહં કરોન્તાનંયેવ રત્તિ વિભાતા. દુતિયદિવસેપિ ભગવા તમેવ વત્થું કથેસિ. તંદિવસમ્પિ તેસં કલહં કરોન્તાનંયેવ રત્તિ વિભાતા. તતિયદિવસેપિ ભગવા તમેવ વત્થું કથેસિ. અથ નં અઞ્ઞતરો ભિક્ખુ એવમાહ – ''અપ્પોસ્સુક્કો, ભન્તે, ભગવા દિટ્ઠધમ્મસુખવિહારં અનુયુત્તો વિહરતુ, મયમેતેન ભણ્ડનેન કલહેન વિગ્ગહેન વિવાદેન પઞ્ઞાયિસ્સામા''તિ. સત્થા ''પરિયાદિણ્ણરૂપચિત્તા ખો ઇમે મોઘપુરિસા, ન ઇમે સક્કા સઞ્ઞાપેતુ''ન્તિ

ચિન્તેત્વા – ‘‘કિં મય્હં ઇમેહિ, એકચારવાસં વસિસ્સામી’’તિ? સો પાતોવ સરીરપટિજગ્ગનં કત્વા કોસમ્બિયં પિણ્ડાય ચરિત્વા કઞ્ચિપિ અનામન્તેત્વા એકોવ અદુતિયો ચારિકં પક્કામિ.

યસ્મિં, આવુસો, સમયેતિ ઇદં થેરો યસ્માસ્સ અજ્જ ભગવા એકેન ભિક્ખુના સદ્ધિં પક્કમિસ્સતિ, અજ્જ દ્વીહિ, અજ્જ સતેન, અજ્જ સહસ્સેન, અજ્જ એકકોવાતિ સબ્બો ભગવતો ચારો વિદિતો પાકટો પચ્ચક્ખો, તસ્મા આહ.

અનુપુબ્બેનાતિ ગામનિગમપટિપાટિયા પિણ્ડાય ચરમાનો એકચારવાસં તાવ વસમાનં ભિક્ખું પસ્સિતુકામો હુત્વા બાલકલોણકારગામં અગમાસિ. તત્થ ભગુત્થેરસ્સ સકલપચ્છાભત્તઞ્ચેવ તિયામરત્તિઞ્ચ એકચારવાસે આનિસંસં કથેત્વા પુનદિવસે તેન પચ્છાસમણેન પિણ્ડાય ચરિત્વા તં તત્થેવ નિવત્તેત્વા ‘‘સમગ્ગવાસં વસમાને તયો કુલપુત્તે પસ્સિસ્સામી’’તિ પાચીનવંસમિગદાયં અગમાસિ. તેસમ્પિ સકલપચ્છાભત્તઞ્ચેવ તિયામરત્તિઞ્ચ એકચારવાસે આનિસંસં કથેત્વા તે તત્થેવ નિવત્તેત્વા એકકોવ પાલિલેય્ય નગરાભિમુખો પક્કમિત્વા અનુપુબ્બેન પાલિલેય્યનગરં સમ્પત્તો. તેન વુત્તં – ‘‘અનુપુબ્બેન ચારિકં ચરમાનો યેન પાલિલેય્યકં, તદવસરી’’તિ.

ભદ્દસાલમૂલેતિ પાલિલેય્યવાસિનો ભગવતો દાનં દત્વા પાલિલેય્યતો અવિદૂરે રક્ખિતવનસણ્ડો નામ અત્થિ, તત્થ ભગવતો પણ્ણસાલં કત્વા ‘‘એત્થ વસથા’’તિ પટિઞ્ઞં કારેત્વા વાસયિંસુ. ભદ્દસાલો પન તત્થેકો મનાપો લદ્ધકો સાલરુક્ખો. ભગવા તં નગરં ઉપનિસ્સાય તસ્મિં વનસણ્ડે પણ્ણસાલસમીપે તસ્મિં રુક્ખમૂલે વિહરતિ. તેન વુત્તં ‘‘ભદ્દસાલમૂલે’’તિ.

એવં વિહરન્તે પનેત્થ તથાગતે અઞ્ઞતરો હત્થિનાગો હત્થિનીહિ હત્થિપોતકાદીહિ ગોચરભૂમિતિત્થોગાહનાદીસુ ઉબ્બાળ્હો યૂથે ઉક્કણ્ઠિતો ‘‘કિં મે ઇમેહિ હત્થીહી’’તિ? યૂથં પહાય મનુસ્સપથં ગચ્છન્તો પાલિલેય્યકવનસણ્ડે ભગવન્તં દિસ્વા ઘટસહસ્સેન નિબ્બાપિતસન્તાપો વિય નિબ્બુતો હુત્વા સત્થુ સન્તિકે અટ્ઠાસિ. સો તતો પટ્ઠાય સત્થુ વત્તપટિવત્તં કરોન્તો મુખધોવનં દેતિ, ન્હાનોદકં આહરતિ, દન્તકટ્ઠં દેતિ, પરિવેણં સમ્મજ્જતિ, અરઞ્ઞતો મધુરાનિ ફલાફલાનિ આહરિત્વા સત્થુનો દેતિ. સત્થા પરિભોગં કરોતિ.

એકદિવસં સત્થા રત્તિભાગસમનન્તરે ચઙ્કમિત્વા પાસાણફલકે નિસીદિ. હત્થીપિ અવિદૂરે ઠાને અટ્ઠાસિ. સત્થા પચ્છતો ઓલોકેત્વા ન કિઞ્ચિ અદ્દસ, એવં પુરતો ચ ઉભયપસ્સેસુ ચ. અથસ્સ ‘‘સુખં વતાહં અઞ્ઞત્ર તેહિ ભણ્ડનકારકેહિ વસામી’’તિ ચિત્તં ઉપ્પજ્જિ. હત્થિનોપિ ‘‘મયા નામિતસાખં અઞ્ઞે ખાદન્તા નત્થી’’તિઆદીનિ ચિન્તેત્વા – ‘‘સુખં વત એકકોવ વસામિ, સત્થુ વત્તં કાતું લભામી’’તિ ચિત્તં ઉપ્પજ્જિ. સત્થા અત્તનો ચિત્તં ઓલોકેત્વા – ‘‘મમ તાવ ઈદિસં ચિત્તં, કીદિસં નુ ખો હત્થિસ્સા’’તિ તસ્સાપિ તાદિસમેવ દિસ્વા ‘‘સમેતિ નો ચિત્ત’’ન્તિ ઇમં ઉદાનં ઉદાનેસિ –

> ‘‘એતં નાગસ્સ નાગેન, ઈસાદન્તસ્સ હત્થિનો;
> સમેતિ ચિત્તં ચિત્તેન, યદેકો રમતી વને’’તિ. (મહાવ॰ ૪૬૭);

અથ ખો સમ્બહુલા ભિક્ખૂતિ અથ એવં તથાગતે તત્થ વિહરન્તે પઞ્ચસતા દિસાસુ વસ્સંવુત્થા ભિક્ખૂ. **યેનાયસ્મા આનન્દો**તિ ‘‘સત્થા કિર ભિક્ખુસઙ્ઘં પણામેત્વા અરઞ્ઞં પવિટ્ઠો’’તિ અત્તનો ધમ્મતાય સત્થુ સન્તિકં ગન્તું અસક્કોન્તા યેનાયસ્મા આનન્દો, તેનુપસઙ્કમિંસુ.

અનન્તરા આસવાનં ખયોતિ મગ્ગાનન્તરં અરહત્તફલં. **વિચયસો**તિ વિચયેન, તેસં તેસં ધમ્માનં સભાવવિચિનનસમત્થેન ઞાણેન પરિચ્છિન્દિત્વાતિ અત્થો. **ધમ્મો**તિ સાસનધમ્મો. ચત્તારો સતિપટ્ઠાનાતિઆદિ યે યે કોટ્ઠાસે પરિચ્છિન્દિત્વા ધમ્મો દેસિતો, તેસં પકાસનત્થાય વુત્તં. **સમનુપસ્સના**તિ દિટ્ઠિસમનુપસ્સના. **સઙ્ખારો સો**તિ દિટ્ઠિસઙ્ખારો સો. **તતોજો સો સઙ્ખારો**તિ તતો તણ્હાતો સો સઙ્ખારો જાતો. તણ્હાસમ્પયુત્તેસુ ચિત્તેસુપિ ચતૂસુ ચિત્તેસુ એસ જાયતિ. **સાપિ તણ્હા**તિ સા દિટ્ઠિસઙ્ખારસ્સ પચ્ચયભૂતા તણ્હા. **સાપિ વેદના**તિ સા તણ્હાય પચ્ચયભૂતા વેદના. **સોપિ ફસ્સો**તિ સો વેદનાય પચ્ચયો અવિજ્જાસમ્ફસ્સો. **સાપિ અવિજ્જા**તિ સા ફસ્સસમ્પયુત્તા અવિજ્જા.

નો ચસ્સં , **નો ચ મે સિયા**તિ સચે અહં ન ભવેય્યં, મમ પરિક્ખારોપિ ન ભવેય્ય. **નાભવિસ્સં, ન મે ભવિસ્સતી**તિ સચે પન આયતિમ્પિ અહં ન ભવિસ્સામિ, એવં મમ પરિક્ખારોપિ ન ભવિસ્સતિ. એત્તકે ઠાને ભગવા તેન ભિક્ખુના ગહિતગહિતદિટ્ઠિં વિસ્સજ્જાપેન્તો આગતો પુગ્ગલજ્ઝાસયેનપિ દેસનાવિલાસેનપિ. **તતોજો સો સઙ્ખારો**તિ તણ્હાસમ્પયુત્તચિત્તે વિચિકિચ્છાવ નત્થિ, કથં વિચિકિચ્છાસઙ્ખારો તણ્હાતો જાયતીતિ? અપ્પહીનત્તા. યસ્સ હિ તણ્હાય અપ્પહીનાય સો ઉપ્પજ્જતિ, તં સન્ધાયેતં વુત્તં. દિટ્ઠિયાપિ એસેવ નયો લબ્ભતિયેવ ચતૂસુ હિ ચિત્તુપ્પાદેસુ સમ્પયુત્તદિટ્ઠિ નામ નત્થિ. યસ્મા પન તણ્હાય અપ્પહીનત્તા સા ઉપ્પજ્જતિ, તસ્મા તં સન્ધાય તત્રાપિ અયમત્થો યુજ્જતિ. ઇતિ ઇમસ્મિં સુત્તે તેવીસતિયા ઠાનેસુ અરહત્તં પાપેત્વા વિપસ્સના કથિતા. નવમં.

૧૦. પુણ્ણમસુત્તવણ્ણના

૮૨. દસમે **તદહુપોસથે**તિઆદિ પવારણસુત્તે વિત્થારિતમેવ. **કિઞ્ચિદેવ દેસ**ન્તિ કિઞ્ચિ કારણં. **સકે આસને નિસીદિત્વા પુચ્છ યદાકઙ્ખસી**તિ કસ્મા એવમાહ? સો કિર ભિક્ખુ પઞ્ચસતભિક્ખુપરિવારો. આચરિયે પન ઠિતકે પુચ્છન્તે સચે તે ભિક્ખૂ નિસીદન્તિ, સત્થરિ ગારવં કતં હોતિ, આચરિયે અગારવં. સચે ઉટ્ઠહન્તિ, આચરિયે ગારવં કતં હોતિ, સત્થરિ અગારવં. ઇતિ નેસં ચિત્તં અનેકગ્ગં ભવિસ્સતિ, દેસનં સમ્પટિચ્છિતું ન સક્ખિસ્સન્તિ. તસ્મિં પન નિસીદિત્વા પુચ્છન્તે તેસં ચિત્તં એકગ્ગં ભવિસ્સતિ, દેસનં સમ્પટિચ્છિતું સક્ખિસ્સન્તીતિ ઞત્વા ભગવા એવમાહ. **ઇમે નુ ખો, ભન્તે**તિ અયં થેરો પઞ્ચન્નં ભિક્ખુસતાનં આચરિયો, પઞ્ચક્ખન્ધમત્તમ્પિ નપ્પજાનાતીતિ ન વત્તબ્બો. પઞ્હં પુચ્છન્તેન પન ''ઇમે પઞ્ચુપાદાનક્ખન્ધા, ન અઞ્ઞે''તિ એવં જાનન્તેન વિય હુત્વા પુચ્છિતું ન વટ્ટતિ, તસ્મા અજાનન્તો વિય પુચ્છતિ. તેપિ ચસ્સ અન્તેવાસિકા ''અમ્હાકં આચરિયો 'અહં જાનામી'તિ ન કથેતિ, સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણેન પન સદ્ધિં સંસન્દિત્વાવ કથેતી''તિ સોતબ્બં સદ્ધાતબ્બં મઞ્ઞિસ્સન્તીતિપિ અજાનન્તો વિય પુચ્છતિ.

છન્દમૂલકાતિ તણ્હાછન્દમૂલકા. **ન ખો ભિક્ખુ તઞ્ઞેવ ઉપાદાનં તે પઞ્ચુપાદાનક્ખન્ધા**તિ યસ્મા છન્દરાગમત્તં પઞ્ચક્ખન્ધા ન હોતિ, તસ્મા ઇદં વુત્તં. યસ્મા પન સહજાતતો વા આરમ્મણતો વા ખન્ધે મુઞ્ચિત્વા ઉપાદાનં નત્થિ, તસ્મા **નાપિ અઞ્ઞત્ર પઞ્ચહિ ઉપાદાનક્ખન્ધેહિ ઉપાદાન**ન્તિ વુત્તં. તણ્હાસમ્પયુત્તસ્મિઞ્હિ ચિત્તે વત્તમાને તંચિત્તસમુટ્ઠાનરૂપં રૂપક્ખન્ધો, ઠપેત્વા તં તણ્હં સેસા અરૂપધમ્મા ચત્તારો ખન્ધાતિ સહજાતતોપિ ખન્ધે મુઞ્ચિત્વા ઉપાદાનં નત્થિ. ઉપાદાનસ્સ પન રૂપાદીસુ અઞ્ઞતરં આરમ્મણં કત્વા ઉપ્પજ્જનતો આરમ્મણતોપિ પઞ્ચક્ખન્ધે મુઞ્ચિત્વા ઉપાદાનં નત્થિ. **છન્દરાગવેમત્તતા**તિ છન્દરાગનાનત્તં. **એવં ખો ભિક્ખૂ**તિ એવં રૂપારમ્મણસ્સ છન્દરાગસ્સ વેદનાદીસુ અઞ્ઞતરં આરમ્મણં અકરણતો સિયા છન્દરાગવેમત્તતા. **ખન્ધાધિવચન**ન્તિ ખન્ધાતિ અયં પઞ્ઞત્તિ. અયં પન અનુસન્ધિ ન ઘટિયતિ, કિઞ્ચાપિ ન ઘટિયતિ, સાનુસન્ધિકાવ પુચ્છા, સાનુસન્ધિકં

વિસ્સજ્જનં. અયઞ્હિ થેરો તેસં તેસં ભિક્ખૂનં અજ્ઝાસયેન પુચ્છતિ, સત્થાપિ તેસં તેસં અજ્ઝાસયેનેવ વિસ્સજ્જેતિ. સેસં સબ્બત્થ ઉત્તાનમેવ. દસમં.

ઇમસ્સ ચ પન વગ્ગસ્સ એકેકસ્મિં સુત્તે પઞ્ચસતા પઞ્ચસતા ભિક્ખૂ અરહત્તં પત્તાતિ.

ખજ્જનીયવગ્ગો અટ્ઠમો.

૯. થેરવગ્ગો

૧. આનન્દસુત્તવણ્ણના

૮૩. થેરવગ્ગસ્સ પઠમે **મન્તાણિપુત્તો**તિ, મન્તાણિયા નામ બ્રાહ્મણિયા પુત્તો. **ઉપાદાયા**તિ આગમ્મ આરબ્ભ સન્ધાય પટિચ્ચ. **અસ્મીતિ હોતી**તિ અસ્મીતિ એવં પવત્તં તણ્હામાનદિટ્ઠિપપઞ્ચત્તયં હોતિ. **દહરો**તિ તરુણો. **યુવા**તિ યોબ્બનેન સમન્નાગતો. **મણ્ડનકજાતિકો**તિ મણ્ડનકસભાવો મણ્ડનકસીલો. **મુખનિમિત્ત**ન્તિ મુખપટિબિમ્બં. તઞ્હિ પરિસુદ્ધં આદાસમણ્ડલં પટિચ્ચ પઞ્ઞાયતિ. કિં પન તં ઓલોકયતો સકમુખં પઞ્ઞાયતિ, પરમુખન્તિ? યદિ સકં ભવેય્ય, પરમ્મુખં હુત્વા પઞ્ઞાયેય્ય, અથ પરસ્સ ભવેય્ય, વણ્ણાદીહિ અસદિસં હુત્વા પઞ્ઞાયેય્ય. તસ્મા ન તં અત્તનો, ન પરસ્સ, આદાસં પન નિસ્સાય નિભાસરૂપં નામ તં પઞ્ઞાયતીતિ વદન્તિ. અથ યં ઉદકે પઞ્ઞાયતિ, તં કેન કારણેનાતિ ? મહાભૂતાનં વિસુદ્ધતાય. **ધમ્મો મે અભિસમિતો**તિ મયા ઞાણેન ચતુસચ્ચધમ્મો અભિસમાગતો, સોતાપન્નોસ્મિ જાતોતિ કથેસિ. પઠમં.

૨. તિસ્સસુત્તવણ્ણના

૮૪. દુતિયે **મધુરકજાતો વિયા**તિ સઞ્જાતગરુભાવો વિય અકમ્મઞ્ઞો. **દિસાપિ મે**તિ અયં પુરત્થિમા અયં દક્ખિણાતિ એવં દિસાપિ મય્હં ન પક્ખાયન્તિ, ન પાકટા હોન્તીતિ વદતિ. **ધમ્માપિ મં ન પટિભન્તી**તિ પરિયત્તિધમ્માપિ મય્હં ન ઉપટ્ઠહન્તિ, ઉગ્ગહિતં સજ્ઝાયિતં ન દિસ્સતીતિ વદતિ. **વિચિકિચ્છા**તિ નો મહાવિચિકિચ્છા. ન હિ તસ્સ ‘‘સાસનં નિય્યાનિકં નુ ખો, ન નુ ખો’’તિ વિમતિ ઉપ્પજ્જતિ. એવં પનસ્સ હોતિ ‘‘સક્ખિસ્સામિ નુ ખો સમણધમ્મં કાતું, ઉદાહુ પત્તચીવરધારણમત્તમેવ કરિસ્સામી’’તિ.

કામાનમેતં અધિવચનન્તિ યથા હિ નિન્નં પલ્લલં ઓલોકેન્તસ્સ દસ્સનરામણેય્યકમત્તં અત્થિ, યો પનેત્થ ઓતરતિ, તં ચણ્ડમીનાકુલતાય આકડ્ઢિત્વા અનયબ્યસનં પાપેતિ, એવમેવં પઞ્ચસુ કામગુણેસુ ચક્ખુદ્વારાદીનં આરમ્મણે રામણેય્યકમત્તં અત્થિ, યો પનેત્થ ગેધં આપજ્જતિ, તં આકડ્ઢિત્વા નિરયાદીસુ એવ પક્ખિપન્તિ. અપ્પસ્સાદા હિ કામા બહુદુક્ખા બહુપાયાસા, આદીનવો એત્થ ભિય્યોતિ ઇમં અત્થવસં પટિચ્ચ ‘‘કામાનમેતં અધિવચન’’ન્તિ વુત્તં. **અહમનુગ્ગહેના**તિ અહં ધમ્મામિસાનુગ્ગહેહિ અનુગ્ગણ્હામિ. **અભિનન્દી**તિ સમ્પટિચ્છિ. ન કેવલઞ્ચ અભિનન્દિ, ઇમં પન સત્થુ સન્તિકા અસ્સાસં લભિત્વા ઘટેન્તો વાયમન્તો કતિપાહેન અરહત્તે પતિટ્ઠાસિ. દુતિયં.

૩. યમકસુત્તવણ્ણના

૮૫. તતિયે **દિટ્ઠિગત**ન્તિ સચે હિસ્સ એવં ભવેય્ય ‘‘સઙ્ખારા ઉપ્પજ્જન્તિ ચેવ નિરુજ્ઝન્તિ ચ, સઙ્ખારપ્પવત્તમેવ અપ્પવત્તં હોતી’’તિ, દિટ્ઠિગતં નામ ન ભવેય્ય, સાસનાવચરિકં ઞાણં ભવેય્ય. યસ્મા પનસ્સ ‘‘સત્તો ઉચ્છિજ્જતિ વિનસ્સતી’’તિ અહોસિ, તસ્મા દિટ્ઠિગતં નામ જાતં. **થામસા પરામાસા**તિ દિટ્ઠિથામેન ચેવ દિટ્ઠિપરામાસેન ચ.

યેનાયસ્મા સારિપુત્તોતિ યથા નામ પચ્ચન્તે કુપિતે તં વૂપસમેતું અસક્કોન્તા રાજપુરિસા સેનાપતિસ્સ વા રઞ્ઞો વા સન્તિકં ગચ્છન્તિ, એવં દિટ્ઠિગતવસેન તસ્મિં થેરે કુપિતે તં વૂપસમેતું અસક્કોન્તા તે ભિક્ખૂ યેન ધમ્મરાજસ્સ ધમ્મસેનાપતિ આયસ્મા સારિપુત્તો , તેનુપસઙ્કમિંસુ. **એવંબ્યાખો**તિ તેસં ભિક્ખૂનં સન્તિકે વિય થેરસ્સ સમ્મુખા પગ્ગય્હ વત્તું અસક્કોન્તો ઓલમ્બન્તેન હદયેન ‘‘એવંબ્યાખો’’તિ આહ. **તં કિં મઞ્ઞસિ**, **આવુસો**તિ? ઇદં થેરો તસ્સ વચનં સુત્વા, ‘‘નાયં અત્તનો લદ્ધિયં દોસં પસ્સતિ, ધમ્મદેસનાય અસ્સ તં પાકટં કરિસ્સામી’’તિ ચિન્તેત્વા તિપરિવટ્ટં દેસનં દેસેતું આરભિ.

તં કિં મઞ્ઞસિ, **આવુસો યમક**, **રૂપં તથાગતો**તિ ઇદં કસ્મા આરદ્ધં? અનુયોગવત્તં દાપનત્થં. તિપરિવટ્ટદેસનાવસાનસ્મિઞ્હિ થેરો સોતાપન્નો જાતો. અથ નં અનુયોગવત્તં દાપેતું ‘‘તં કિં મઞ્ઞસી’’તિઆદિમાહ? **તથાગતો**તિ સત્તો. રૂપં વેદના સઞ્ઞા સઙ્ખારા વિઞ્ઞાણન્તિ ઇમે પઞ્ચક્ખન્ધે સમ્પિણ્ડેત્વા ‘‘તથાગતો’’તિ સમનુપસ્સસીતિ પુચ્છતિ. **એત્થ ચ તે**, **આવુસો**તિ ઇદં થેરસ્સ અનુયોગે ભુમ્મં. ઇદં વુત્તં હોતિ – એત્થ ચ તે એત્તકે ઠાને દિટ્ઠેવ ધમ્મે સચ્ચતો થિરતો સત્તે અનુપલબ્ભિયમાનેતિ. **સચે તં**, **આવુસો**તિ ઇદમેતં અઞ્ઞં બ્યાકરાપેતુકામો પુચ્છતિ. **યં દુક્ખં તં નિરુદ્ધ**ન્તિ યં દુક્ખં, તદેવ નિરુદ્ધં, અઞ્ઞો સત્તો નિરુજ્ઝનકો નામ નત્થિ, એવં બ્યાકરેય્યન્તિ અત્થો.

એતસ્સેવ અત્થસ્સાતિ એતસ્સ પઠમમગ્ગસ્સ. **ભિય્યોસોમત્તાય ઞાણાયા**તિ અતિરેકપ્પમાણસ્સ ઞાણસ્સ અત્થાય, સહવિપસ્સનકાનં ઉપરિ ચ તિણ્ણં મગ્ગાનં આવિભાવત્થાયાતિ અત્થો. **આરક્ખસમ્પન્નો**તિ અન્તોઆરક્ખેન ચેવ બહિઆરક્ખેન ચ સમન્નાગતો. **અયોગક્ખેમકામો**તિ ચતૂહિ યોગેહિ ખેમભાવં અનિચ્છન્તો. **પસય્હા**તિ પસય્હિત્વા અભિભવિત્વા. **અનુપખજ્જા**તિ અનુપવિસિત્વા.

પુબ્બુટ્ઠાયીતિઆદીસુ દૂરતોવ આગચ્છન્તં દિસ્વા આસનતો પઠમતરં વુટ્ઠાતીતિ **પુબ્બુટ્ઠાયી**. તસ્સ આસનં દત્વા તસ્મિં નિસિન્ને પચ્છા નિપતતિ નિસીદતીતિ, **પચ્છાનિપાતી**. પાતોવ વુટ્ઠાય ‘‘એત્તકા કસિતું ગચ્છથ, એત્તકા વપિતુ’’ન્તિ વા સબ્બપઠમં વુટ્ઠાતીતિ **પુબ્બુટ્ઠાયી**. સાયં સબ્બેસુ અત્તનો અત્તનો વસનટ્ઠાનં ગતેસુ ગેહસ્સ સમન્તતો આરક્ખં સંવિધાય દ્વારાનિ થકેત્વા સબ્બપચ્છા નિપજ્જનતોપિ **પચ્છાનિપાતી**. ‘‘કિં કરોમિ , અય્યપુત્ત ? કિં કરોમિ અય્યપુત્તા’’તિ? મુખં ઓલોકેન્તો કિંકારં પટિસાવેતીતિ **કિંકારપટિસ્સાવી**. મનાપં ચરતીતિ **મનાપચારી**. પિયં વદતીતિ **પિયવાદી**. **મિત્તતોપિ નં સદ્દહેય્યા**તિ મિત્તો મે અયન્તિ સદ્દહેય્ય. **વિસ્સાસં આપજ્જેય્યા**તિ એકતો પાનભોજનાદિં કરોન્તો વિસ્સાસિકો ભવેય્ય. **સંવિસ્સત્થો**તિ સુટ્ઠુ વિસ્સત્થો.

એવમેવ ખોતિ એત્થ ઇદં ઓપમ્મસંસન્દનં – બાલગહપતિપુત્તો વિય હિ વટ્ટસન્નિસ્સિતકાલે અસ્સુતવા પુથુજ્જનો , વધકપચ્ચામિત્તો વિય અબલદુબ્બલા પઞ્ચક્ખન્ધા, વધકપચ્ચામિત્તસ્સ ‘‘બાલગહપતિપુત્તં ઉપટ્ઠહિસ્સામી’’તિ ઉપગતકાલો વિય પટિસન્ધિક્ખણે ઉપગતા પઞ્ચક્ખન્ધા, તસ્સ હિ ‘‘ન મે અયં સહાયો, વધકપચ્ચત્થિકો અય’’ન્તિ અજાનનકાલો વિય વટ્ટનિસ્સિતપુથુજ્જનસ્સ પઞ્ચક્ખન્ધે ‘‘ન ઇમે મય્હ’’ન્તિ અગહેત્વા

''મમ રૂપં, મમ વેદના, મમ સઞ્ઞા, મમ સઙ્ખારા, મમ વિઞ્ઞાણ''ન્તિ ગહિતકાલો, વધકપચ્ચત્થિકસ્સ ''મિત્તો મે અય''ન્તિ ગહેત્વા સક્કારકરણકાલો વિય ''મમ ઇમે''તિ ગહેત્વા પઞ્ચન્નં ખન્ધાનં ન્હાપનભોજનાદીહિ સક્કારકરણકાલો, ''અતિવિસ્સત્થો મે અય''ન્તિ ઞત્વા સક્કારં કરોન્તસ્સેવ અસિના સીસચ્છિન્દનં વિય વિસ્સત્થસ્સ બાલપુથુજ્જનસ્સ તિખિણેહિ ભિજ્જમાનેહિ ખન્ધેહિ જીવિતપરિયાદાનં વેદિતબ્બં.

ઉપેતીતિ ઉપગચ્છતિ. **ઉપાદિયતી**તિ ગણ્હાતિ. **અધિટ્ઠાતી**તિ અધિતિટ્ઠતિ. **અત્તા મે**તિ અયં મે અત્તાતિ. **સુતવા ચ ખો, આવુસો, અરિયસાવકો**તિ યથા પન પણ્ડિતો ગહપતિપુત્તો એવં ઉપગતં પચ્ચત્થિકં ''પચ્ચત્થિકો મે અય''ન્તિ ઞત્વા અપ્પમત્તો તાનિ તાનિ કમ્માનિ કારેત્વા અનત્થં પરિહરતિ, અત્થં પાપુણાતિ, એવં સુતવા અરિયસાવકોપિ ''ન રૂપં અત્તતો સમનુપસ્સતી''તિઆદિના નયેન પઞ્ચક્ખન્ધે અહન્તિ વા મમન્તિ વા અગહેત્વા, ''પચ્ચત્થિકા મે એતે''તિ ઞત્વા રૂપસત્તકઅરૂપસત્તકાદિવસેન વિપસ્સનાય યોજેત્વાવ તતોનિદાનં દુક્ખં પરિવજ્જેત્વા અગ્ગફલં અરહત્તં પાપુણાતિ. સેસમેત્થ ઉત્તાનમેવ. તતિયં.

૪. અનુરાધસુત્તવણ્ણના

૮૬. ચતુત્થે **અરઞ્ઞકુટિકાય**ન્તિ તસ્સેવ વિહારસ્સ પચ્ચન્તે પણ્ણસાલાયં. **તં તથાગતો**તિ તુમ્હાકં સત્થા તથાગતો તં સત્તં તથાગતં. **અઞ્ઞત્ર ઇમેહી**તિ તસ્સ કિર એવં અહોસિ ''ઇમે સાસનસ્સ પટિપક્ખા પટિવિલોમા, યથા ઇમે ભણન્તિ, ન એવં સત્થા પઞ્ઞાપેસ્સતિ, અઞ્ઞથા પઞ્ઞાપેસ્સતી''તિ. તસ્મા એવમાહ. **એવં વુત્તે તે અઞ્ઞતિત્થિયા**તિ એવં થેરેન અત્તનો ચ પરેસઞ્ચ સમયં અજાનિત્વા વુત્તે એકદેસેન સાસનસમયં જાનન્તા થેરસ્સ વાદે દોસં દાતુકામા તે અઞ્ઞતિત્થિયા પરિબ્બાજકા આયસ્મન્તં અનુરાધં એતદવોચું.

તં કિં મઞ્ઞસિ અનુરાધાતિ સત્થા તસ્સ કથં સુત્વા ચિન્તેસિ – ''અયં ભિક્ખુ અત્તનો લદ્ધિયં દોસં ન જાનાતિ, કારકો પનેસ યુત્તયોગો, ધમ્મદેસનાય એવ નં જાનાપેસ્સામી''તિ તિપરિવટ્ટં દેસનં દેસેતુકામો ''તં કિં મઞ્ઞસિ, અનુરાધા''તિઆદિમાહ. અથસ્સ તાય દેસનાય અરહત્તપ્પત્તસ્સ અનુયોગવત્તં આરોપેન્તો **તં કિં મઞ્ઞસિ, અનુરાધ? રૂપં તથાગતો**તિઆદિમાહ. **દુક્ખઞ્ચેવ પઞ્ઞપેમિ, દુક્ખસ્સ ચ નિરોધ**ન્તિ વટ્ટદુક્ખઞ્ચેવ વટ્ટદુક્ખસ્સ ચ નિરોધં નિબ્બાનં પઞ્ઞપેમિ. દુક્ખન્તિ વા વચનેન દુક્ખસચ્ચં ગહિતં. તસ્મિં ગહિતે સમુદયસચ્ચં ગહિતમેવ હોતિ, તસ્સ મૂલત્તા. નિરોધન્તિ વચનેન નિરોધસચ્ચં ગહિતં. તસ્મિં ગહિતે મગ્ગસચ્ચં ગહિતમેવ હોતિ તસ્સ ઉપાયત્તા. ઇતિ પુબ્બે ચાહં, અનુરાધ, એતરહિ ચ ચતુસચ્ચમેવ પઞ્ઞપેમીતિ દસ્સેતિ. એવં ઇમસ્મિં સુત્તે વટ્ટવિવટ્ટમેવ કથિતં. ચતુત્થં.

૫. વક્કલિસુત્તવણ્ણના

૮૭. પઞ્ચમે **કુમ્ભકારનિવેસને**તિ કુમ્ભકારસાલાયં. થેરો કિર વુત્થવસ્સો પવારેત્વા ભગવન્તં દસ્સનાય આગચ્છતિ. તસ્સ નગરમજ્ઝે મહાઆબાધો ઉપ્પજ્જિ, પાદા ન વહન્તિ. અથ નં મઞ્ચકસિવિકાય કુમ્ભકારસાલં આહરિંસુ. સા ચ સાલા તેસં કમ્મસાલા, ન નિવેસનસાલા. તં સન્ધાય વુત્તં ''કુમ્ભકારનિવેસને વિહરતી''તિ. **બાળ્હગિલાનો**તિ અધિમત્તગિલાનો. **સમધોસી**તિ સમન્તતો અધોસિ, ચલનાકારેન અપચિતિં દસ્સેસિ. વત્તં કિરેતં બાળ્હગિલાનેનપિ બુડ્ઢતરં દિસ્વા ઉટ્ઠાનાકારેન અપચિતિ દસ્સેતબ્બા. તેન પન ''મા ચલિ મા ચલી''તિ વત્તબ્બો. **સન્તિમાનિ આસનાની**તિ બુદ્ધકાલસ્મિઞ્હિ એકસ્સપિ ભિક્ખુનો વસનટ્ઠાને ''સચે સત્થા આગચ્છિસ્સતિ, ઇધ નિસીદિસ્સતી''તિ આસનં પઞ્ઞત્તમેવ હોતિ અન્તમસો ફલકમત્તમ્પિ પણ્ણસન્થારમત્તમ્પિ. **ખમનીયં યાપનીય**ન્તિ

કચ્ચિ દુક્ખં ખમિતું ઇરિયાપથં વા યાપેતું સક્કાતિ પુચ્છતિ. **પટિક્કમન્તી**તિ નિવત્તન્તિ. **અભિક્કમન્તી**તિ અધિગચ્છન્તિ . **પટિક્કમોસાનન્તિ** પટિક્કમો એતાસં. **સીલતો ન ઉપવદતી**તિ સીલં આરબ્ભ સીલભાવેન ન ઉપવદતિ. **ચિરપટિકાહ**ન્તિ ચિરપટિકો અહં, ચિરતો પટ્ઠાય અહન્તિ અત્થો. **પૂતિકાયેના**તિ અત્તનો સુવણ્ણવણ્ણમ્પિ કાયં ભગવા ધુવપગ્ઘરણટ્ઠેન એવમાહ. **યો ખો, વક્કલિ, ધમ્મ**ન્તિ ઇધ ભગવા ''ધમ્મકાયો ખો, મહારાજ, તથાગતો''તિ વુત્તં ધમ્મકાયતં દસ્સેતિ. નવવિધો હિ લોકુત્તરધમ્મો તથાગતસ્સ કાયો નામ.

ઇદાનિ થેરસ્સ તિપરિવટ્ટધમ્મદેસનં આરભન્તો **તં કિં મઞ્ઞસી**તિઆદિમાહ. **કાળસિલા**તિ કાળસિલાવિહારો. **વિમોક્ખાયા**તિ મગ્ગવિમોક્ખત્થાય. **સુવિમુત્તો વિમુચ્ચિસ્સતી**તિ અરહત્તફલવિમુત્તિયા વિમુત્તો હુત્વા વિમુચ્ચિસ્સતિ. તા કિર દેવતા ''યેન નીહારેન ઇમિના વિપસ્સના આરદ્ધા, અનન્તરાયેન અરહત્તં પાપુણિસ્સતી''તિ ઞત્વા એવમાહંસુ. **અપાપક**ન્તિ અલામકં. **સત્થં આહરેસી**તિ થેરો કિર અધિમાનિકો અહોસિ. સો સમાધિવિપસ્સનાહિ વિક્ખમ્ભિતાનં કિલેસાનં સમુદાચારં અપસ્સન્તો ''ખીણાસવોમ્હી''તિ સઞ્ઞી હુત્વા ''કિં મે ઇમિના દુક્ખેન જીવિતેન? સત્થં આહરિત્વા મરિસ્સામી''તિ તિખિણેન સત્થેન કણ્ઠનાળં છિન્દિ. અથસ્સ દુક્ખા વેદના ઉપ્પજ્જિ. સો તસ્મિં ખણે અત્તનો પુથુજ્જનભાવં ઞત્વા અવિસ્સટ્ઠકમ્મટ્ઠાનત્તા સીઘં મૂલકમ્મટ્ઠાનં આદાય સમ્મસન્તો અરહત્તં પાપુણિત્વાવ કાલમકાસિ. પચ્ચવેક્ખણા પનસ્સ ચ કથં અહોસીતિ? ખીણાસવસ્સ એકૂનવીસતિ પચ્ચવેક્ખણા ન સબ્બાવ અવસ્સં લદ્ધબ્બા, તિખિણેનાપિ પન અસિના સીસે છિજ્જન્તે એકં દ્વે ઞાણાનિ અવસ્સં ઉપ્પજ્જન્તિ.

વિવત્તક્ખન્ધન્તિ પરિવત્તક્ખન્ધં. **સેમાન**ન્તિ સયમાનં. થેરો કિર ઉત્તાનકો નિપન્નો સત્થં આહરિ. તસ્સ સરીરં યથાઠિતમેવ અહોસિ. સીસં પન દક્ખિણપસ્સેન પરિવત્તિત્વા અટ્ઠાસિ. અરિયસાવકા હિ યેભુય્યેન દક્ખિણપસ્સેનેવ કાલં કરોન્તિ. તેનસ્સ સરીરં યથાઠિતંયેવ અહોસિ. સીસં પન દક્ખિણપસ્સેન પરિવત્તિત્વા ઠિતં. તં સન્ધાય વિવત્તક્ખન્ધો નામ જાતોતિપિ વદન્તિ. **ધૂમાયિતત્ત**ન્તિ ધૂમાયનભાવં . **તિમિરાયિતત્ત**ન્તિ તિમિરાયનભાવં. ધૂમવલાહકં વિય તિમિરવલાહકં વિય ચાતિ અત્થો. પઞ્ચમં.

૬. અસ્સજિસુત્તવણ્ણના

૮૮. છટ્ઠે **કસ્સપકારામે**તિ કસ્સપસેટ્ઠિના કારિતે આરામે. **કાયસઙ્ખારે**તિ અસ્સાસપસ્સાસે . સો હિ તે ચતુત્થજ્ઝાનેન પસ્સમ્ભિત્વા પસ્સમ્ભિત્વા વિહાસિ. **એવં હોતી**તિ ઇદાનિ તં સમાધિં અપ્પટિલભન્તસ્સ એવં હોતિ. **નો ચસ્સાહં પરિહાયામી**તિ કચ્ચિ નુ ખો અહં સાસનતો ન પરિહાયામિ? તસ્સ કિર આબાધદોસેન અપ્પિતપ્પિતા સમાપત્તિ પરિહાયિ, તસ્મા એવં ચિન્તેસિ. **સમાધિસારકા સમાધિસામઞ્ઞા**તિ સમાધિંયેવ સારઞ્ચ સામઞ્ઞઞ્ચ મઞ્ઞન્તિ. મય્હં પન સાસને ન એતં સારં, વિપસ્સનામગ્ગફલાનિ સારં. સો ત્વં સમાધિતો પરિહાયન્તો કસ્મા ચિન્તેસિ ''સાસનતો પરિહાયામી''તિ. એવં થેરં અસ્સાસેત્વા ઇદાનિસ્સ તિપરિવટ્ટં ધમ્મદેસનં આરભન્તો **તં કિં મઞ્ઞસી**તિઆદિમાહ. અથસ્સ તિપરિવટ્ટદેસનાવસાને અરહત્તં પત્તસ્સ સતતવિહારં દસ્સેન્તો **સો સુખં ચે વેદનં વેદયતી**તિઆદિમાહ . તત્થ **અનભિનન્દિતાતિ પજાનાતી**તિ સુખવેદનાય તાવ અભિનન્દના હોતુ, દુક્ખવેદનાય કથં હોતીતિ? દુક્ખં પત્વા સુખં પત્થેતિ, યદગ્ગેન સુખં પત્થેતિ, તદગ્ગેન દુક્ખં પત્થેતિયેવ. સુખવિપરિણામેન હિ દુક્ખં આગતમેવ હોતીતિ એવં દુક્ખે અભિનન્દના વેદિતબ્બા. સેસં પુબ્બે વુત્તનયમેવાતિ. છટ્ઠં.

૭. ખેમકસુત્તવણ્ણના

૮૯. સત્તમે **અત્તનિયન્તિ** અત્તનો પરિક્ખારજાતં. **અસ્મીતિ અધિગતન્તિ** અસ્મીતિ એવં પવત્તા તણ્હામાના અધિગતા. **સન્ધાવનિકાયાતિ** પુનપ્પુનં ગમનાગમનેન. **ઉપસઙ્કમીતિ** બદરિકારામતો ગાવુતમત્તં ઘોસિતારામં અગમાસિ. દાસકત્થેરો પન ચતુક્ખત્તું ગમનાગમનેન તંદિવસં દ્વિયોજનં અદ્ધાનં આહિણ્ડિ. કસ્મા પન તં થેરા પહિણિંસુ? વિસ્સુતસ્સ ધમ્મકથિકસ્સ સન્તિકા ધમ્મં સુણિસ્સામાતિ. સયં કસ્મા ન ગતાતિ? થેરસ્સ વસનટ્ઠાનં અરઞ્ઞં સમ્બાધં, તત્થ સટ્ઠિમત્તાનં થેરાનં ઠાતું વા નિસીદિતું વા ઓકાસો નત્થીતિ ન ગતા. ‘‘ઇધાગન્ત્વા અમ્હાકં ધમ્મં કથેતૂ’’તિપિ કસ્મા પન ન પહિણિંસૂતિ? થેરસ્સ આબાધિકત્તા. અથ કસ્મા પુનપ્પુનં પહિણિંસૂતિ? સયમેવ ઞત્વા અમ્હાકં કથેતું આગમિસ્સતીતિ. થેરોપિ તેસં અજ્ઝાસયં ઞત્વાવ અગમાસીતિ.

ન ખ્વાહં, આવુસો, રૂપન્તિ યો હિ રૂપમેવ અસ્મીતિ વદતિ, તેન ઇતરે ચત્તારો ખન્ધા પચ્ચક્ખાતા હોન્તિ. યો અઞ્ઞત્ર રૂપા વદતિ, તેન રૂપં પચ્ચક્ખાતં હોતિ. વેદનાદીસુપિ એસેવ નયો. થેરસ્સ પન સમૂહતો પઞ્ચસુપિ ખન્ધેસુ અસ્મીતિ અધિગતો, તસ્મા એવમાહ. **હોતેવાતિ** હોતિયેવ. **અનુસહગતોતિ** સુખુમો. **ઊસેતિ** છારિકાખારે. **ખારેતિ** ઊસખારે. **સમ્મદ્દિત્વાતિ** તેમેત્વા ખાદેત્વા.

એવમેવ ખોતિ એત્થ ઇદં ઓપમ્મસંસન્દનં – કિલિટ્ઠવત્થં વિય હિ પુથુજ્જનસ્સ ચિત્તાચારો, તયો ખારા વિય તિસ્સો અનુપસ્સના, તીહિ ખારેહિ ધોતવત્થં વિય દેસનાય મદ્દિત્વા ઠિતો અનાગામિનો ચિત્તાચારો, અનુસહગતો ઊસાદિગન્ધો વિય અરહત્તમગ્ગવજ્ઝા કિલેસા, ગન્ધકરણ્ડકો વિય અરહત્તમગ્ગઞાણં ગન્ધકરણ્ડકં આગમ્મ અનુસહગતાનં ઊસગન્ધાદીનં સમુગ્ઘાતો વિય અરહત્તમગ્ગેન સબ્બકિલેસક્ખયો, ગન્ધપરિભાવિતવત્થં નિવાસેત્વા છણદિવસે અન્તરવીથિયં સુગન્ધગન્ધિનો વિચરણં વિય ખીણાસવસ્સ સીલગન્ધાદીહિ દસ દિસા ઉપવાયન્તસ્સ યથાકામચારો.

આચિક્ખિતુન્તિ કથેતું. **દેસેતુન્તિ** પકાસેતું. **પઞ્ઞાપેતુન્તિ** જાનાપેતું. **પટ્ઠપેતુન્તિ** પતિટ્ઠાપેતું. **વિવરિતુન્તિ** વિવટં કાતું. **વિભજિતુન્તિ** સુવિભત્તં કાતું. **ઉત્તાનીકાતુન્તિ** ઉત્તાનકં કાતું. **સટ્ઠિમત્તાનં થેરાનન્તિ** તે કિર થેરેન કથિતકથિતટ્ઠાને વિપસ્સનં પટ્ઠપેત્વા ઉપરૂપરિ સમ્મસન્તા દેસનાપરિયોસાને અરહત્તં પાપુણિંસુ. થેરોપિ અઞ્ઞેન નીહારેન અકથેત્વા વિપસ્સનાસહગતચિત્તેનેવ કથેસિ. તસ્મા સોપિ અરહત્તં પાપુણિ. તેન વુત્તં – ‘‘સટ્ઠિમત્તાનં થેરાનં ભિક્ખૂનં અનુપાદાય આસવેહિ ચિત્તાનિ વિમુચ્ચિંસુ આયસ્મતો ખેમકસ્સ ચા’’તિ. સત્તમં.

૮. છન્નસુત્તવણ્ણના

૯૦. અટ્ઠમે **આયસ્મા છન્નોતિ** તથાગતેન સદ્ધિં એકદિવસે જાતો મહાભિનિક્ખમનદિવસે સદ્ધિં નિક્ખમિત્વા પુન અપરભાગે સત્થુ સન્તિકે પબ્બજિત્વા ‘‘અમ્હાકં બુદ્ધો અમ્હાકં ધમ્મો’’તિ એવં મક્ખી ચેવ પળાસી ચ હુત્વા સબ્રહ્મચારીનં ફરુસવાચાય સઙ્ઘટ્ટનં કરોન્તો થેરો. **અવાપુરણં આદાયાતિ** કુઞ્ચિકં ગહેત્વા. **વિહારેન વિહારં ઉપસઙ્કમિત્વાતિ** એકં વિહારં પવિસિત્વા તતો અઞ્ઞં, તતો અઞ્ઞન્તિ એવં તેન તેન વિહારેન તં તં વિહારં ઉપસઙ્કમિત્વા. **એતદવોચ ઓવદન્તુ મન્તિ** કસ્મા એવં મહન્તેન ઉસ્સાહેન તત્થ તત્થ ગન્ત્વા એતં અવોચાતિ? ઉપ્પન્નસંવેગતાય. તસ્સ હિ પરિનિબ્બુતે સત્થરિ ધમ્મસઙ્ગાહકત્થેરેહિ પેસિતો આયસ્મા આનન્દો કોસમ્બિં ગન્ત્વા બ્રહ્મદણ્ડં અદાસિ. સો દિન્ને બ્રહ્મદણ્ડે સઞ્જાતપરિળાહો વિસઞ્ઞીભૂતો પતિત્વા પુન સઞ્ઞં લભિત્વા વુટ્ઠાય એકસ્સ ભિક્ખુનો સન્તિકં ગતો, સો તેન સદ્ધિં કિઞ્ચિ ન કથેસિ. અઞ્ઞસ્સ સન્તિકં અગમાસિ, સોપિ ન કથેસીતિ એવં

સકલવિહારં વિચરિત્વા નિબ્બિન્નો પત્તચીવરં આદાય બારાણસિં ગન્ત્વા ઉપ્પન્નસંવેગો તત્થ તત્થ ગન્ત્વા એવં અવોચ.

સબ્બે સઙ્ખારા અનિચ્ચાતિ સબ્બે તેભૂમકસઙ્ખારા અનિચ્ચા. **સબ્બે ધમ્મા અનત્તા**તિ સબ્બે ચતુભૂમકધમ્મા અનત્તા. ઇતિ સબ્બેપિ તે ભિક્ખૂ થેરં ઓવદન્તા અનિચ્ચલક્ખણં અનત્તલક્ખણન્તિ દ્વેવ લક્ખણાનિ કથેત્વા દુક્ખલક્ખણં ન કથયિંસુ. કસ્મા? એવં કિર નેસં અહોસિ – ''અયં ભિક્ખુ વાદી દુક્ખલક્ખણે પઞ્ઞાપિયમાને રૂપં દુક્ખં…પે॰… વિઞ્ઞાણં દુક્ખં, મગ્ગો દુક્ખો, ફલં દુક્ખન્તિ 'તુમ્હે દુક્ખપ્પત્તા ભિક્ખૂ નામા'તિ ગહણં ગણ્હેય્ય, યથા ગહણં ગહેતું ન સક્કોતિ, એવં નિદ્દોસમેવસ્સ કત્વા કથેસ્સામા''તિ દ્વેવ લક્ખણાનિ કથયિંસુ.

પરિતસ્સના ઉપાદાનં ઉપ્પજ્જતીતિ પરિતસ્સના ચ ઉપાદાનઞ્ચ ઉપ્પજ્જતિ. **પચ્ચુદાવત્તતિ માનસં, અથ કો ચરહિ મે અત્તા**તિ યદિ રૂપાદીસુ એકોપિ અનત્તા, અથ કો નામ મે અત્તાતિ એવં પટિનિવત્તતિ ''મય્હં માનસ''ન્તિ. અયં કિર થેરો પચ્ચયે અપરિગ્ગહેત્વા વિપસ્સનં પટ્ઠપેસિ, સાસ્સ દુબ્બલવિપસ્સના અત્તગાહં પરિયાદાતું અસક્કુણન્તી સઙ્ખારેસુ સુઞ્ઞતો ઉપટ્ઠહન્તેસુ ''ઉચ્છિજ્જિસ્સામિ વિનસ્સિસ્સામી''તિ ઉચ્છેદદિટ્ઠિયા ચેવ પરિતસ્સનાય ચ પચ્ચયો અહોસિ. સો ચ અત્તાનં પાપતે પપતન્તં વિય દિસ્વા, ''પરિતસ્સના ઉપાદાનં ઉપ્પજ્જતિ, પચ્ચુદાવત્તતિ માનસં, અથ કો ચરહિ મે અત્તા''તિ આહ. **ન ખો પનેવં ધમ્મં પસ્સતો હોતી**તિ ચતુસચ્ચધમ્મં પસ્સન્તસ્સ એવં ન હોતિ. **તાવતિકા વિસ્સટ્ઠી**તિ તત્તકો વિસ્સાસો. **સમ્મુખા મેત**ન્તિ થેરો તસ્સ વચનં સુત્વા, ''કીદિસા નુ ખો ઇમસ્સ ધમ્મદેસના સપ્પાયા''તિ? ચિન્તેન્તો તેપિટકં બુદ્ધવચનં વિચિનિત્વા કચ્ચાનસુત્તં (સં॰ નિ॰ ૨.૧૫) અદ્દસ ''ઇદં આદિતોવ દિટ્ઠિવિનિવેઠનં કત્વા મજ્ઝે બુદ્ધબલં દીપેત્વા સણ્હસુખુમપચ્ચયાકારં પકાસયમાનં ગતં, ઇદમસ્સ દેસેસ્સામી''તિ દસ્સેન્તો ''સમ્મુખા મેત''ન્તિઆદિમાહ. અટ્ઠમં.

૯-૧૦. રાહુલસુત્તાદિવણ્ણના

૯૧-૯૨. નવમદસમાનિ રાહુલસંયુત્તે (સં॰ નિ॰ ૨.૧૮૮) વુત્તત્થાનેવ. કેવલં હેતાનિ અયં થેરવગ્ગોતિ કત્વા ઇધાગતાનીતિ. નવમદસમાનિ.

થેરવગ્ગો નવમો.

૧૦. પુપ્ફવગ્ગો

૧. નદીસુત્તવણ્ણના

૯૩. પુપ્ફવગ્ગસ્સ પઠમે **પબ્બતેય્યા**તિ પબ્બતે પવત્તા. **ઓહારિની**તિ સોતે પતિતપતિતાનિ તિણપણ્ણકટ્ઠાદીનિ હેટ્ઠાહારિની. **દૂરઙ્ગમા**તિ નિક્ખન્તટ્ઠાનતો પટ્ઠાય ચતુપઞ્ચયોજનસતગામિની. **સીઘસોતા**તિ ચણ્ડસોતા. **કાસા**તિઆદીનિ સબ્બાનિ તિણજાતાનિ. **રુક્ખા**તિ એરણ્ડાદયો દુબ્બલરુક્ખા. **તે નં અજ્ઝોલમ્બેય્યુ**ન્તિ તે તીરે જાતાપિ ઓનમિત્વા અગ્ગેહિ ઉદકં ફુસન્તેહિ અધિઓલમ્બેય્યું, ઉપરિ લમ્બેય્યુન્તિ અત્થો. **પલુજ્જેય્યુ**ન્તિ સમૂલમત્તિકાય સદ્ધિં સીસે પતેય્યું. સો તેહિ અજ્ઝોત્થટો વાલુકમત્તિકોદકેહિ મુખં પવિસન્તેહિ મહાવિનાસં પાપુણેય્ય.

એવમેવ ખોતિ એત્થ સોતે પતિતપુરિસો વિય વટ્ટસન્નિસ્સિતો બાલપુથુજ્જનો દટ્ઠબ્બો, ઉભતોતીરે કાસાદયો વિય દુબ્બલપઞ્ચક્ખન્ધા, ''ઇમે ગહિતાપિ મં તારેતું ન સક્ખિસ્સન્તી''તિ તસ્સ પુરિસસ્સ અજાનિત્વા ગહણં વિય ઇમે ખન્ધા ''ન મય્હં સહાયા''તિ બાલપુથુજ્જનસ્સ અજાનિત્વા ચતૂહિ ગાહેહિ ગહણં, ગહિતગહિતાનં પલુજ્જનત્તા પુરિસસ્સ બ્યસનપ્પત્તિ વિય ચતૂહિ ગાહેહિ ગહિતાનં ખન્ધાનં વિપરિણામે બાલપુથુજ્જનસ્સ સોકાદિબ્યસનપ્પત્તિ વેદિતબ્બા. પઠમં.

૨. પુપ્ફસુત્તવણ્ણના

૯૪. દુતિયે **વિવદતી**તિ ''અનિચ્ચં દુક્ખં અનત્તા અસુભ''ન્તિ યથાસભાવેન વદન્તેન સદ્ધિં ''નિચ્ચં સુખં અત્તા સુભ''ન્તિ વદન્તો વિવદતિ. **લોકધમ્મો**તિ ખન્ધપઞ્ચકં. તઞ્હિ લુજ્જનસભાવત્તા લોકધમ્મોતિ વુચ્ચતિ. **કિન્તિ કરોમી**તિ કથં કરોમિ? મય્હઞ્હિ પટિપત્તિકથનમેવ ભારો, પટિપત્તિપૂરણં પન કુલપુત્તાનં ભારોતિ દસ્સેતિ. ઇમસ્મિં સુત્તે તયો લોકા કથિતા. ''નાહં, ભિક્ખવે, લોકેના''તિ એત્થ હિ સત્તલોકો કથિતો, ''અત્થિ, ભિક્ખવે, લોકે લોકધમ્મો''તિ એત્થ સઙ્ખારલોકો, ''તથાગતો લોકે જાતો લોકે સંવડ્ઢો''તિ એત્થ ઓકાસલોકો કથિતો. દુતિયં.

૩. ફેણપિણ્ડૂપમસુત્તવણ્ણના

૯૫. તતિયે **ગઙ્ગાય નદિયા તીરે**તિ અયુજ્ઝપુરવાસિનો અપરિમાણભિક્ખુપરિવારં ચારિકં ચરમાનં તથાગતં અત્તનો નગરં સમ્પત્તં દિસ્વા એકસ્મિં ગઙ્ગાય નિવત્તનટ્ઠાને મહાવનસણ્ડમણ્ડિતપ્પદેસે સત્થુ વિહારં કત્વા અદંસુ. ભગવા તત્થ વિહરતિ. તં સન્ધાય વુત્તં ''ગઙ્ગાય નદિયા તીરે''તિ. **તત્ર ખો ભગવા ભિક્ખૂ આમન્તેસી**તિ તસ્મિં વિહારે વસન્તો ભગવા સાયન્હસમયં ગન્ધકુટિતો નિક્ખમિત્વા ગઙ્ગાતીરે પઞ્ઞત્તવરબુદ્ધાસને નિસિન્નો ગઙ્ગાય નદિયા આગચ્છન્તં મહન્તં ફેણપિણ્ડં દિસ્વા, ''મમ સાસને પઞ્ચક્ખન્ધનિસ્સિતં એકં ધમ્મં કથેસ્સામી''તિ ચિન્તેત્વા પરિવારેત્વા નિસિન્ને ભિક્ખૂ આમન્તેસિ.

મહન્તં ફેણપિણ્ડન્તિ ઉટ્ઠાનુટ્ઠાને બદરપક્કપ્પમાણતો પટ્ઠાય અનુસોતાગમનેન અનુપુબ્બેન પવડ્ઢિત્વા પબ્બતકૂટમત્તં જાતં, યત્થ ઉદકસપ્પાદયો અનેકપાણયો નિવસન્તિ, એવરૂપં મહન્તં ફેણપિણ્ડં. **આવહેય્યા**તિ આહરેય્ય. સો પનાયં ફેણપિણ્ડો ઉટ્ઠિતટ્ઠાનેપિ ભિજ્જતિ , થોકં ગન્ત્વાપિ, એકદ્વિયોજનાદિવસેન દૂરં ગન્ત્વાપિ, અન્તરા પન અભિજ્જન્તોપિ મહાસમુદ્દં પત્વા અવસ્સમેવ ભિજ્જતિ. **નિજ્ઝાયેય્યા**તિ ઓલોકેય્ય. **યોનિસો ઉપપરિક્ખેય્યા**તિ કારણેન ઉપપરિક્ખેય્ય. **કિઞ્હિ સિયા, ભિક્ખવે, ફેણપિણ્ડે સારો**તિ, ભિક્ખવે, ફેણપિણ્ડમ્હિ સારો નામ કિં ભવેય્ય? વિલીયિત્વા વિદ્ધંસેય્યેવ.

એવમેવ ખોતિ યથા ફેણપિણ્ડો નિસ્સારો, એવં રૂપમ્પિ નિચ્ચસારધુવસારઅત્તસારવિરહેન નિસ્સારમેવ. યથા ચ સો ''ઇમિના પત્તં વા થાલકં વા કરિસ્સામી''તિ ગહેતું ન સક્કા, ગહિતોપિ તમત્થં ન સાધેતિ, ભિજ્જતિ એવ, એવં રૂપમ્પિ નિચ્ચન્તિ વા ધુવન્તિ વા અહન્તિ વા મમન્તિ વા ગહેતું ન સક્કા, ગહિતમ્પિ ન તથા તિટ્ઠતિ, અનિચ્ચં દુક્ખં અનત્તા અસુભઞ્ઞેવ હોતીતિ એવં ફેણપિણ્ડસદિસમેવ હોતિ. યથા વા પન ફેણપિણ્ડો છિદ્દાવછિદ્દો અનેકસન્ધિઘટિતો બહૂનં ઉદકસપ્પાદીનં પાણાનં આવાસો, એવં રૂપમ્પિ છિદ્દાવછિદ્દં અનેકસન્ધિઘટિતં, કુલવસેનેવેત્થ અસીતિ કિમિકુલાનિ વસન્તિ, તદેવ તેસં સૂતિઘરમ્પિ વચ્ચકુટિપિ ગિલાનસાલાપિ સુસાનમ્પિ, ન તે અઞ્ઞત્થ ગન્ત્વા ગબ્ભવુટ્ઠાનાદીનિ કરોન્તિ, એવમ્પિ ફેણપિણ્ડસદિસં.

યથા ચ ફેણપિણ્ડો આદિતો બદરપક્કમત્તો હુત્વા અનુપુબ્બેન પબ્બતકૂટમત્તોપિ હોતિ, એવં રૂપમ્પિ આદિતો કલલમત્તં હુત્વા અનુપુબ્બેન બ્યામમત્તમ્પિ ગોમહિંસહત્થિઆદીનં વસેન પબ્બતકૂટાદિમત્તં હોતિ મચ્છકચ્છપાદીનં વસેન અનેકયોજનસતપમાણમ્પિ, એવમ્પિ ફેણપિણ્ડસદિસં. યથા ચ ફેણપિણ્ડો ઉટ્ઠિતમત્તોપિ ભિજ્જતિ, થોકં ગન્ત્વાપિ, દૂરં ગન્ત્વાપિ, સમુદ્દં પત્વા પન અવસ્સમેવ ભિજ્જતિ, એવમેવં રૂપમ્પિ કલલભાવેપિ ભિજ્જતિ અબ્બુદાદિભાવેપિ, અન્તરા પન અભિજ્જમાનમ્પિ વસ્સસતાયુકાનં વસ્સસતં પત્વા અવસ્સમેવ ભિજ્જતિ, મરણમુખે ચુણ્ણવિચુણ્ણં હોતિ, એવમ્પિ ફેણપિણ્ડસદિસં.

કિઞ્હિ સિયા, ભિક્ખવે, વેદનાય સારોતિઆદીસુ વેદનાદીનં પુબ્બુળાદીહિ એવં સદિસતા વેદિતબ્બા. યથા હિ પુબ્બુળો અસારો એવં વેદનાપિ. યથા ચ સો અબલો અગય્હૂપગો, ન સક્કા તં ગહેત્વા ફલકં વા આસનં વા કાતું, ગહિતોપિ ભિજ્જતેવ, એવં વેદનાપિ અબલા અગય્હૂપગા, ન સક્કા નિચ્ચાતિ વા ધુવાતિ વા ગહેતું, ગહિતાપિ ન તથા તિટ્ઠતિ, એવં અગય્હૂપગતાયપિ વેદના પુબ્બુળસદિસા. યથા પન તસ્મિં તસ્મિં ઉદકબિન્દુમ્હિ પુબ્બુળો ઉપ્પજ્જતિ ચેવ ભિજ્જતિ ચ, ન ચિરટ્ઠિતિકો હોતિ, એવં વેદનાપિ ઉપ્પજ્જતિ ચેવ ભિજ્જતિ ચ, ન ચિરટ્ઠિતિકા હોતિ. એકચ્છરક્ખણે કોટિસતસહસ્સસઙ્ખા ઉપ્પજ્જિત્વા નિરુજ્ઝતિ. યથા ચ પુબ્બુળો ઉદકતલં, ઉદકબિન્દું, ઉદકજલ્લં, સઙ્કડ્ઢિત્વા પુટં કત્વા ગહણવાતઞ્ચાતિ ચત્તારિ કારણાનિ પટિચ્ચ ઉપ્પજ્જતિ, એવં વેદનાપિ વત્થું આરમ્મણં કિલેસજલ્લં ફસ્સસઙ્ઘટ્ટનઞ્ચાતિ ચત્તારિ કારણાનિ પટિચ્ચ ઉપ્પજ્જતિ. એવમ્પિ વેદના પુબ્બુળસદિસા.

સઞ્ઞાપિ અસારકટ્ઠેન મરીચિસદિસા. તથા અગય્હૂપગટ્ઠેન. ન હિ સક્કા તં ગહેત્વા પિવિતું વા ન્હાયિતું વા ભાજનં વા પૂરેતું. અપિચ યથા મરીચિ વિપ્ફન્દતિ, સઞ્જાતૂમિવેગા વિય ખાયતિ, એવં નીલસઞ્ઞાદિભેદા સઞ્ઞાપિ નીલાદિઅનુભવનત્થાય ફન્દતિ વિપ્ફન્દતિ. યથા ચ મરીચિ મહાજનં વિપ્પલમ્ભેતિ ''પુણ્ણવાપિ વિય પુણ્ણનદી વિય દિસ્સતી''તિ વદાપેતિ, એવં સઞ્ઞાપિ વિપ્પલમ્ભેતિ, ''ઇદં નીલકં સુભં સુખં નિચ્ચ''ન્તિ વદાપેતિ. પીતકાદીસુપિ એસેવ નયો. એવં સઞ્ઞા વિપ્પલમ્ભનેનાપિ મરીચિસદિસા.

અકુક્કુકજાતન્તિ અન્તો અસઞ્જાતઘનદણ્ડકં. સઙ્ખારાપિ અસારકટ્ઠેન કદલિક્ખન્ધસદિસા, તથા અગય્હૂપગટ્ઠેન . યથેવ હિ કદલિક્ખન્ધતો કિઞ્ચિ ગહેત્વા ન સક્કા ગોપાનસિઆદીનં અત્થાય ઉપનેતું, ઉપનીતમ્પિ ન તથા હોતિ, એવં સઙ્ખારાપિ ન સક્કા નિચ્ચાદિવસેન ગહેતું, ગહિતાપિ ન તથા હોન્તિ. યથા ચ કદલિક્ખન્ધો બહુપત્તવટ્ટિસમોધાનો હોતિ, એવં સઙ્ખારક્ખન્ધો બહુધમ્મસમોધાનો. યથા ચ કદલિક્ખન્ધો નાનાલક્ખણો. અઞ્ઞોયેવ હિ બાહિરાય પત્તવટ્ટિયા વણ્ણો, અઞ્ઞો તતો અબ્ભન્તરઅબ્ભન્તરાનં, એવમેવ સઙ્ખારક્ખન્ધેપિ અઞ્ઞદેવ ફસ્સસ્સ લક્ખણં, અઞ્ઞા ચેતનાદીનં, સમોધાનેત્વા પન સઙ્ખારક્ખન્ધોવ વુચ્ચતીતિ એવમ્પિ સઙ્ખારક્ખન્ધો કદલિક્ખન્ધસદિસો.

ચક્ખુમા પુરિસોતિ મંસચક્ખુના ચેવ પઞ્ઞાચક્ખુના ચાતિ દ્વીહિ ચક્ખૂહિ ચક્ખુમા. મંસચક્ખુમ્પિ હિસ્સ પરિસુદ્ધં વટ્ટતિ અપગતપટલપિળકં, પઞ્ઞાચક્ખુમ્પિ અસારભાવદસ્સનસમત્થં. વિઞ્ઞાણમ્પિ અસારકટ્ઠેન માયાસદિસં, તથા અગય્હૂપગટ્ઠેન. યથા ચ માયા ઇત્તરા લહુપચ્ચુપટ્ઠાના, એવં વિઞ્ઞાણં. તઞ્હિ તતોપિ ઇત્તરતરઞ્ચેવ લહુપચ્ચુપટ્ઠાનતરઞ્ચ. તેનેવ હિ ચિત્તેન પુરિસો આગતો વિય ગતો વિય ઠિતો વિય નિસિન્નો વિય હોતિ. અઞ્ઞદેવ ચ આગમનકાલે ચિત્તં, અઞ્ઞં ગમનકાલાદીસુ. એવમ્પિ વિઞ્ઞાણં માયાસદિસં. માયા ચ મહાજનં વઞ્ચેતિ, યંકિઞ્ચિદેવ ''ઇદં સુવણ્ણં રજતં મુત્તા''તિ ગાહાપેતિ, વિઞ્ઞાણમ્પિ મહાજનં વઞ્ચેતિ. તેનેવ હિ

ચિત્તેન આગચ્છન્તં વિય ગચ્છન્તં વિય ઠિતં વિય નિસિન્નં વિય કત્વા ગાહાપેતિ. અઞ્ઞદેવ ચ આગમને ચિત્તં, અઞ્ઞં ગમનાદીસુ. એવમ્પિ વિઞ્ઞાણં માયાસદિસં.

ભૂરિપઞ્ઞેનાતિ સણ્હપઞ્ઞેન ચેવ વિપુલવિત્થતપઞ્ઞેન ચ. **આયૂ**તિ જીવિતિન્દ્રિયં. **ઉસ્મા**તિ કમ્મજતેજોધાતુ. **પરભત્ત**ન્તિ નાનાવિધાનં કિમિગણાદીનં ભત્તં હુત્વા. **એતાદિસાયં સન્તાનો**તિ એતાદિસી અયં પવેણી મતકસ્સ યાવ સુસાના ઘટ્ટીયતીતિ. **માયાયં બાલલાપિની**તિ ય્વાયં વિઞ્ઞાણક્ખન્ધો નામ, અયં બાલમહાજનલપાપનિકમાયા નામ. **વધકો**તિ દ્વીહિ કારણેહિ અયં ખન્ધસઙ્ખાતો વધકો અઞ્ઞમઞ્ઞઘાતનેનપિ, ખન્ધેસુ સતિ વધો પઞ્ઞાયતીતિપિ. એકા હિ પથવીધાતુ ભિજ્જમાના સેસધાતુયો ગહેત્વાવ ભિજ્જતિ, તથા આપોધાતુઆદયો. રૂપક્ખન્ધો ચ ભિજ્જમાનો અરૂપક્ખન્ધે ગહેત્વાવ ભિજ્જતિ, તથા અરૂપક્ખન્ધેસુ વેદનાદયો સઞ્ઞાદિકે. ચત્તારોપિ ચેતે વત્થુરૂપન્તિ એવં અઞ્ઞમઞ્ઞવધનેનેત્થ વધકતા વેદિતબ્બા. ખન્ધેસુ પન સતિ વધબન્ધનચ્છેદાદીનિ સમ્ભવન્તિ, એવં એતેસુ સતિ વધભાવતોપિ વધકતા વેદિતબ્બા. **સબ્બસંયોગ**ન્તિ સબ્બં દસવિધમ્પિ સંયોજનં. **અચ્ચુતં પદ**ન્તિ નિબ્બાનં. તતિયં.

૪-૬. ગોમયપિણ્ડસુત્તાદિવણ્ણના

૯૬-૯૮. ચતુત્થે **સસ્સતિસમ**ન્તિ સિનેરુમહાપથવીચન્દિમસૂરિયાદીહિ સસ્સતીહિ સમં. **પરિત્તં ગોમયપિણ્ડ**ન્તિ અપ્પમત્તકં મધુકપુપ્ફપ્પમાણં ગોમયખણ્ડં. કુતો પનાનેનેતં લદ્ધન્તિ. પરિભણ્ડકરણત્થાય આભતતો ગહિતન્તિ એકે. અત્થસ્સ પન વિઞ્ઞાપનત્થં ઇદ્ધિયા અભિસઙ્ખરિત્વા હત્થારુળ્હં કતન્તિ વેદિતબ્બન્તિ. **અત્તભાવપટિલાભો**તિ પટિલદ્ધઅત્તભાવો. **ન યિદં બ્રહ્મચરિયવાસો પઞ્ઞાયેથા**તિ અયં મગ્ગબ્રહ્મચરિયવાસો નામ ન પઞ્ઞાયેય્ય. મગ્ગો હિ તેભૂમકસઙ્ખારે વિવટ્ટેન્તો ઉપ્પજ્જતિ. યદિ ચ એત્તકો અત્તભાવો નિચ્ચો ભવેય્ય, મગ્ગો ઉપ્પજ્જિત્વાપિ સઙ્ખારવટ્ટં વિવટ્ટેતું ન સક્કુણેય્યાતિ બ્રહ્મચરિયવાસો ન પઞ્ઞાયેથ.

ઇદાનિ સચે કોચિ સઙ્ખારો નિચ્ચો ભવેય્ય, મયા મહાસુદસ્સનરાજકાલે અનુભૂતા સમ્પત્તિ નિચ્ચા ભવેય્ય, સાપિ ચ અનિચ્ચાતિ તં દસ્સેતું **ભૂતપુબ્બાહં ભિક્ખુ રાજા અહોસિ**ન્તિઆદિમાહ. તત્થ **કુસાવતીરાજધાનિપ્પમુખાની**તિ કુસાવતીરાજધાની તેસં નગરાનં પમુખા, સબ્બસેટ્ઠાતિ અત્થો. **સારમયાની**તિ રત્તચન્દનસારમયાનિ. ઉપધાનં પન સબ્બેસં સુત્તમયમેવ. **ગોણકત્થતાની**તિ ચતુરઙ્ગુલાધિકલોમેન કાળકોજવેન અત્થતાનિ, યં મહાપિટ્ઠિયકોજવોતિ વદન્તિ. **પટકત્થતાની**તિ ઉભતોલોમેન ઉણ્ણામયેન સેતકમ્બલેન અત્થતાનિ. **પટલિકત્થતાની**તિ ઘનપુપ્ફેન ઉણ્ણામયઅત્થરણેન અત્થતાનિ. **કદલિમિગપવરપચ્ચત્થરણાની**તિ કદલિમિગચમ્મમયેન ઉત્તમપચ્ચત્થરણેન અત્થતાનિ. તં કિર પચ્ચત્થરણં સેતવત્થસ્સ ઉપરિ કદલિમિગચમ્મં અત્થરિત્વા સિબ્બેત્વા કરોન્તિ. **સઉત્તરચ્છદાની**તિ સહ ઉત્તરચ્છદેન, ઉપરિ બદ્ધેન રત્તવિતાનેન સદ્ધિન્તિ અત્થો. **ઉભતોલોહિતકૂપધાની**તિ સીસૂપધાનઞ્ચ પાદૂપધાનઞ્ચાતિ પલ્લઙ્કાનં ઉભતોલોહિતકૂપધાનાનિ. **વેજયન્તરથપ્પમુખાની**તિ એત્થ વેજયન્તો નામ તસ્સ રઞ્ઞો રથો, યસ્સ ચક્કાનં ઇન્દનીલમણિમયા નાભિ, સત્તરતનમયા અરા, પવાળમયા નેમિ, રજતમયો અક્ખો, ઇન્દનીલમણિમયં ઉપક્ખરં, રજતમયં કુબ્બરં. સો તેસં રથાનં પમુખો અગ્ગો. **દુકૂલસન્દાનાની**તિ દુકૂલસન્થરાનિ. **કંસૂપધારણાની**તિ રજતમયદોહભાજનાનિ. **વત્થકોટિસહસ્સાની**તિ યથારુચિતં પરિભુઞ્જિસ્સતીતિ ન્હત્વા ઠિતકાલે ઉપનીતવત્થાનેવ સન્ધાયેતં વુત્તં. **ભત્તાભિહારો**તિ અભિહરિતબ્બભત્તં.

યમહં તેન સમયેન અજ્ઝાવસામીતિ યત્થ વસામિ, તં એકઞ્ઞેવ નગરં હોતિ, અવસેસેસુ પુત્તધીતાદયો ચેવ દાસમનુસ્સા ચ વસિંસુ. પાસાદકૂટાગારાદીસુપિ એસેવ નયો. પલ્લઙ્કાદીસુ એકંયેવ સયં પરિભુઞ્જતિ, સેસા પુત્તાદીનં પરિભોગા હોન્તિ. ઇત્થીસુ એકાવ પચ્ચુપટ્ઠાતિ, સેસા પરિવારમત્તા હોન્તિ. **વેલામિકા**તિ ખત્તિયસ્સ વા બ્રાહ્મણિયા, બ્રાહ્મણસ્સ વા ખત્તિયાનિયા કુચ્છિસ્મિં જાતા. **પરિદહામી**તિ એકંયેવ દુસ્સયુગં નિવાસેમિ, સેસાનિ પરિવારેત્વા વિચરન્તાનં અસીતિસહસ્સાધિકાનં સોળસન્નં પુરિસસતસહસ્સાનં હોન્તીતિ દસ્સેતિ. **ભુઞ્જામી**તિ પરમપ્પમાણેન નાળિકોદનમત્તં ભુઞ્જામિ, સેસં પરિવારેત્વા વિચરન્તાનં ચત્તાલીસસહસ્સાધિકાનં અટ્ઠન્નં પુરિસસતસહસ્સાનં હોતીતિ દસ્સેતિ. એકથાલિપાકો હિ દસન્નં જનાનં પહોતિ.

ઇતિ ઇમં મહાસુદસ્સનકાલે સમ્પત્તિં દસ્સેત્વા ઇદાનિ તસ્સા અનિચ્ચતં દસ્સેન્તો **ઇતિ ખો ભિક્ખૂ**તિઆદિમાહ. તત્થ **વિપરિણતા**તિ પકતિજહનેન નિબ્બુતપદીપો વિય અપણ્ણત્તિકભાવં ગતા. **એવં અનિચ્ચા ખો ભિક્ખુ સઙ્ખારા**તિ એવં હુત્વાઅભાવટ્ઠેન અનિચ્ચા. એત્તાવતા ભગવા યથા નામ પુરિસો સતહત્થુબ્બેધે ચમ્પકરુક્ખે નિસ્સેણિં બન્ધિત્વા અભિરુહિત્વા ચમ્પકપુપ્ફં આદાય નિસ્સેણિં મુઞ્ચન્તો ઓતરેય્ય, એવમેવં નિસ્સેણિં બન્ધન્તો વિય અનેકવસ્સકોટિસતસહસ્સુબ્બેધં મહાસુદસ્સનસમ્પત્તિં આરુય્હ સમ્પત્તિમત્થકે ઠિતં અનિચ્ચલક્ખણં આદાય નિસ્સેણિં મુઞ્ચન્તો વિય ઓતિણ્ણો. **એવં અદ્ધુવા**તિ એવં ઉદકપુબ્બુળાદયો વિય ધુવભાવરહિતા. **એવં અનસ્સાસિકા**તિ એવં સુપિનકે પીતપાનીયં વિય અનુલિત્તચન્દનં વિય ચ અસ્સાસવિરહિતા. ઇતિ ઇમસ્મિં સુત્તે અનિચ્ચલક્ખણં કથિતં. પઞ્ચમે સબ્બં વુત્તનયમેવ. છટ્ઠં તથા બુજ્ઝનકસ્સ અજ્ઝાસયેન વુત્તં. ચતુત્થાદીનિ.

૭. ગદ્દુલબદ્ધસુત્તવણ્ણના

૯૯. સત્તમે **યં મહાસમુદ્દો**તિ યસ્મિં સમયે પઞ્ચમે સૂરિયે ઉટ્ઠિતે મહાસમુદ્દો ઉસ્સુસ્સતિ. **દુક્ખસ્સ અન્તકિરિયન્તિ** ચત્તારિ સચ્ચાનિ અપ્પટિવિજ્ઝિત્વા અવિજ્જાય નિવુતાનંયેવ સતં વટ્ટદુક્ખસ્સ અન્તકિરિયં પરિચ્છેદં ન વદામિ. **સા ગદ્દુલબદ્ધો**તિ ગદ્દુલેન બદ્ધસુનખો. **ખીલે**તિ પથવિયં આકોટિતે મહાખીલે. **થમ્ભે**તિ નિખણિત્વા ઠપિતે થમ્ભે. **એવમેવ ખો**તિ એત્થ સુનખો વિય વટ્ટનિસ્સિતો બાલો, ગદ્દુલો વિય દિટ્ઠિ, થમ્ભો વિય સક્કાયો, ગદ્દુલરજ્જુયા થમ્ભે ઉપનિબદ્ધસુનખસ્સ થમ્ભાનુપરિવત્તનં વિય દિટ્ઠિતણ્હાય સક્કાયે બદ્ધસ્સ પુથુજ્જનસ્સ સક્કાયાનુપરિવત્તનં વેદિતબ્બં. સત્તમં.

૮. દુતિયગદ્દુલબદ્ધસુત્તવણ્ણના

૧૦૦. અટ્ઠમે **તસ્મા**તિ યસ્મા દિટ્ઠિગદ્દુલનિસ્સિતાય તણ્હારજ્જુયા સક્કાયથમ્ભે ઉપનિબદ્ધો વટ્ટનિસ્સિતો બાલપુથુજ્જનો સબ્બિરિયાપથેસુ ખન્ધપઞ્ચકં નિસ્સાયેવ પવત્તતિ, યસ્મા વા દીઘરત્તમિદં ચિત્તં સંકિલિટ્ઠં રાગેન દોસેન મોહેન, તસ્મા. **ચિત્તસંકિલેસા**તિ સુન્હાતાપિ હિ સત્તા ચિત્તસંકિલેસેનેવ સંકિલિસ્સન્તિ, મલગ્ગહિતસરીરાપિ ચિત્તસ્સ વોદાનત્તા વિસુજ્ઝન્તિ. તેનાહુ પોરાણા –

‘‘રૂપમ્હિ સંકિલિટ્ઠમ્હિ, સંકિલિસ્સન્તિ માણવા;
રૂપે સુદ્ધે વિસુજ્ઝન્તિ, અનક્ખાતં મહેસિના.

‘‘ચિત્તમ્હિ સંકિલિટ્ઠમ્હિ, સંકિલિસ્સન્તિ માણવા;
ચિત્તે સુદ્ધે વિસુજ્ઝન્તિ, ઇતિ વુત્તં મહેસિના’’તિ.

ચરણં નામ ચિત્તન્તિ વિચરણચિત્તં. સઙ્ખા નામ બ્રાહ્મણપાસણ્ડિકા હોન્તિ, તે પટકોટ્ઠકં કત્વા તત્થ નાનપ્પકારા સુગતિદુગ્ગતિવસેન સમ્પત્તિવિપત્તિયો લેખાપેત્વા, ''ઇમં કમ્મં કત્વા ઇદં પટિલભતિ, ઇદં કત્વા ઇદ''ન્તિ દસ્સેન્તા તં ચિત્તં ગહેત્વા વિચરન્તિ. **ચિત્તેનેવ ચિન્તિતન્તિ** ચિત્તકારેન ચિન્તેત્વા કતત્તા ચિત્તેન ચિન્તિતં નામ. **ચિત્તઞ્ઞેવ ચિત્તતરન્તિ** તસ્સ ચિત્તસ્સ ઉપાયપરિયેસનચિત્તં તતોપિ ચિત્તતરં. **તિરચ્છાનગતા પાણા ચિત્તેનેવ ચિન્તિતાતિ** કમ્મચિત્તેનેવ ચિન્તિતા. તં પન કમ્મચિત્તં ઇમે વટ્ટકતિત્તિરાદયો ''એવં ચિત્તા ભવિસ્સામા''તિ આયૂહન્તા નામ નત્થિ. કમ્મં પન યોનિં ઉપનેતિ, યોનિમૂલકો તેસં ચિત્તભાવો. યોનિઉપગતા હિ સત્તા તંતંયોનિકેહિ સદિસચિત્તાવ હોન્તિ. ઇતિ યોનિસિદ્ધો ચિત્તભાવો, કમ્મસિદ્ધા યોનીતિ વેદિતબ્બા.

અપિચ ચિત્તં નામેતં સહજાતં સહજાતધમ્મચિત્તતાય ભૂમિચિત્તતાય વત્થુચિત્તતાય દ્વારચિત્તતાય આરમ્મણચિત્તતાય કમ્મનાનત્તમૂલકાનં લિઙ્ગનાનત્તસઞ્ઞાનાનત્તવોહારનાનત્તાદીનં અનેકવિધાનં ચિત્તાનં નિપ્ફાદનતાયપિ તિરચ્છાનગતચિત્તતો ચિત્તતરમેવ વેદિતબ્બં.

રજકોતિ વત્થેસુ રઙ્ગેન રૂપસમુટ્ઠાપનકો. સો પન અછેકો અમનાપં રૂપં કરોતિ, છેકો મનાપં દસ્સનીયં, એવમેવ પુથુજ્જનો અકુસલચિત્તેન વા ઞાણવિપ્પયુત્તકુસલેન વા ચક્ખુસમ્પદાદિવિરહિતં વિરૂપં સમુટ્ઠાપેતિ, ઞાણસમ્પયુત્તકુસલેન ચક્ખુસમ્પદાદિસમ્પન્નં અભિરૂપં. અટ્ઠમં.

૯. વાસિજટસુત્તવણ્ણના

૧૦૧. નવમે **સેય્યથાપિ, ભિક્ખવે, કુક્કુટિયા અણ્ડાનીતિ** ઇમા કણ્હપક્ખસુક્કપક્ખવસેન દ્વે ઉપમા વુત્તા. તાસુ કણ્હપક્ખઉપમા અત્થસ્સ અસાધિકા, ઇતરા સાધિકાતિ. સુક્કપક્ખઉપમાય એવં અત્થો વેદિતબ્બો – **સેય્યથાતિ** ઓપમ્મત્થે નિપાતો, **અપીતિ** સમ્ભાવનત્થે. ઉભયેનાપિ સેય્યથા નામ, ભિક્ખવેતિ દસ્સેતિ. **કુક્કુટિયા અણ્ડાનિ અટ્ઠ વા દસ વા દસ વા દ્વાદસ વાતિ** એત્થ પન કિઞ્ચાપિ કુક્કુટિયા વુત્તપ્પકારતો ઊનાધિકાનિપિ અણ્ડાનિ હોન્તિ, વચનસિલિટ્ઠતાય પન એવં વુત્તં. એવઞ્હિ લોકે સિલિટ્ઠવચનં હોતિ. **તાનસ્સૂતિ** તાનિ અસ્સુ, તાનિ ભવેય્યુન્તિ અત્થો. **કુક્કુટિયા સમ્મા અધિસયિતાનીતિ** તાય ચ જનેત્તિયા કુક્કુટિયા પક્ખે પસારેત્વા તેસં ઉપરિ સયન્તિયા સમ્મા અધિસયિતાનિ. **સમ્મા પરિસેદિતાનીતિ** કાલેન કાલં ઉતું ગણ્હાપેન્તિયા સુટ્ઠુ સમન્તતો સેદિતાનિ ઉસ્મીકતાનિ. **સમ્મા પરિભાવિતાનીતિ** કાલેન કાલં સુટ્ઠુ સમન્તતો ભાવિતાનિ, કુક્કુટગન્ધં ગાહાપિતાનીતિ અત્થો. **કિઞ્ચાપિ તસ્સા કુક્કુટિયાતિ** તસ્સા કુક્કુટિયા ઇમિના તિવિધકિરિયાકરણેન અપ્પમાદં કત્વા કિઞ્ચાપિ ન એવં ઇચ્છા ઉપ્પજ્જેય્ય. **અથ ખો ભબ્બાવ તેતિ** અથ ખો તે કુક્કુટપોતકા વુત્તનયેન સોત્થિના અભિનિબ્ભિજ્જિતું ભબ્બાવ. તે હિ યસ્મા તાય કુક્કુટિયા એવં તીહાકારેહિ તાનિ અણ્ડાનિ પરિપાલિયમાનાનિ ન પૂતીનિ હોન્તિ, યો નેસં અલ્લસિનેહો, સોપિ પરિયાદાનં ગચ્છતિ, કપાલં તનુકં હોતિ, પાદનખસિખા ચ મુખતુણ્ડકઞ્ચ ખરં હોતિ, સયમ્પિ પરિણામં ગચ્છન્તિ, કપાલસ્સ તનુત્તા બહિ આલોકો અન્તો પઞ્ઞાયતિ, તસ્મા ''ચિરં વત મયં સઙ્કુટિતહત્થપાદા સમ્બાધે સયિમ્હા, અયઞ્ચ બહિ આલોકો દિસ્સતિ, એત્થ દાનિ નો સુખવિહારો ભવિસ્સતી''તિ નિક્ખમિતુકામા હુત્વા કપાલં પાદેન પહરન્તિ, ગીવં પસારેન્તિ, તતો તં કપાલં દ્વેધા ભિજ્જતિ. અથ તે પક્ખે વિધુનન્તા તંખણાનુરૂપં વિરવન્તા નિક્ખમન્તિયેવ, નિક્ખમિત્વા ચ ગામક્ખેત્તં ઉપસોભયમાના વિચરન્તિ.

એવમેવ ખોતિ ઇદં ઓપમ્મસમ્પટિપાદનં. તં એવં અત્થેન સંસન્દિત્વા વેદિતબ્બં – તસ્સા કુક્કુટિયા અણ્ડેસુ તિવિધકિરિયાકરણં વિય હિ ઇમસ્સ ભિક્ખુનો ભાવાનુયોગં અનુયુત્તકાલો, કુક્કુટિયા તિવિધકિરિયાસમ્પાદનેન

અણ્ડાનં અપૂતિભાવો વિય ભાવનાનુયોગમનુયુત્તસ્સ ભિક્ખુનો તિવિધાનુપસ્સનાસમ્પાદનેન વિપસ્સનાઞાણસ્સ અપરિહાનિ, તસ્સા તિવિધકિરિયાકરણેન અલ્લસિનેહપરિયાદાનં વિય તસ્સ ભિક્ખુનો તિવિધાનુપસ્સનાસમ્પાદનેન ભવત્તયાનુગતનિકન્તિસિનેહપરિયાદાનં, અણ્ડકપાલાનં તનુભાવો વિય તસ્સ ભિક્ખુનો અવિજ્જણ્ડકોસસ્સ તનુભાવો, કુક્કુટપોતકાનં પાદનખસિખમુખતુણ્ડકાનં થદ્ધખરભાવો વિય ભિક્ખુનો વિપસ્સનાઞાણસ્સ તિક્ખખરવિપ્પસન્ન સૂરભાવો, કુક્કુટપોતકાનં પરિણામકાલો વિય ભિક્ખુનો વિપસ્સનાઞાણસ્સ પરિણામકાલો વડ્ઢિતકાલો ગબ્ભગ્ગહણકાલો, કુક્કુટપોતકાનં પાદનખસિખાય વા મુખતુણ્ડકેન વા અણ્ડકોસં પદાલેત્વા પક્ખે પપ્ફોટેત્વા સોત્થિના અભિનિબ્ભિદાકાલો વિય તસ્સ ભિક્ખુનો વિપસ્સનાઞાણગબ્ભં ગણ્હાપેત્વા વિચરન્તસ્સ તજ્જાતિકં ઉતુસપ્પાયં વા ભોજનસપ્પાયં વા પુગ્ગલસપ્પાયં વા ધમ્મસ્સવનસપ્પાયં વા લભિત્વા એકાસને નિસિન્નસ્સેવ વિપસ્સનં વડ્ઢેન્તસ્સ અનુપુબ્બાધિગતેન અરહત્તમગ્ગેન અવિજ્જણ્ડકોસં પદાલેત્વા અભિઞ્ઞાપક્ખે પપ્ફોટેત્વા સોત્થિના અરહત્તપત્તકાલો વેદિતબ્બો. યથા પન કુક્કુટપોતકાનં પરિણતભાવં ઞત્વા માતાપિ અણ્ડકોસં ભિન્દતિ, એવં તથારૂપસ્સ ભિક્ખુનો ઞાણપરિપાકં ઞત્વા સત્થાપિ –

> ‘‘ઉચ્છિન્દ સિનેહમત્તનો, કુમુદં સારદિકંવ પાણિના;
> સન્તિમગ્ગમેવ બ્રૂહય, નિબ્બાનં સુગતેન દેસિત’’ન્તિ. (ધ॰ પ॰ ૨૮૫) –

આદિના નયેન ઓભાસં ફરિત્વા ગાથાય અવિજ્જણ્ડકોસં પહરતિ. સો ગાથાપરિયોસાને અવિજ્જણ્ડકોસં ભિન્દિત્વા અરહત્તં પાપુણાતિ. તતો પટ્ઠાય યથા તે કુક્કુટપોતકા ગામક્ખેત્તં ઉપસોભયમાના તત્થ વિચરન્તિ, એવં અયમ્પિ મહાખીણાસવો નિબ્બાનારમ્મણં ફલસમાપત્તિં અપ્પેત્વા સઙ્ઘારામં ઉપસોભયમાનો વિચરતિ.

પલગણ્ડસ્સાતિ વડ્ઢકિસ્સ. સો હિ ઓલમ્બકસઙ્ખાતં પલં ધારેત્વા દારૂનં ગણ્ડં હરતીતિ પલગણ્ડોતિ વુચ્ચતિ. **વાસિજટે**તિ વાસિદણ્ડકસ્સ ગહણટ્ઠાને. **એત્તકં વત મે અજ્જ આસવાનં ખીણ**ન્તિ પબ્બજિતસ્સ હિ પબ્બજ્જાસઙ્ખેપેન ઉદ્દેસેન પરિપુચ્છાય યોનિસો મનસિકારેન વત્તપટિપત્તિયા ચ નિચ્ચકાલં આસવા ખીયન્તિ. એવં ખીયમાનાનં પન તેસં ‘‘એત્તકં અજ્જ ખીણં, એત્તકં હિય્યો’’તિ એવમસ્સ ઞાણં ન હોતીતિ અત્થો. ઇમાય ઉપમાય વિપસ્સનાયાનિસંસો દીપિતો. **હેમન્તિકેના**તિ હેમન્તસમયેન. **પટિપ્પસ્સમ્ભન્તી**તિ થિરભાવેન પરિહાયન્તિ.

એવમેવ ખોતિ એત્થ મહાસમુદ્દો વિય સાસનં દટ્ઠબ્બં, નાવા વિય યોગાવચરો, નાવાય મહાસમુદ્દે પરિયાદાનં વિય ઇમસ્સ ભિક્ખુનો ઊનપઞ્ચવસ્સકાલે આચરિયુપજ્ઝાયાનં સન્તિકે વિચરણં, નાવાય મહાસમુદ્દોદકેન ખજ્જમાનાનં બન્ધનાનં તનુભાવો વિય ભિક્ખુનો પબ્બજ્જાસઙ્ખેપેન ઉદ્દેસપરિપુચ્છાદીહિ ચેવ સંયોજનાનં તનુભાવો, નાવાય થલે ઉક્ખિત્તકાલો વિય ભિક્ખુનો નિસ્સયમુચ્ચકસ્સ કમ્મટ્ઠાનં ગહેત્વા અરઞ્ઞે વસનકાલો, દિવા વાતાતપેન સંસુસ્સનં વિય વિપસ્સનાઞાણેન તણ્હાસ્નેહસંસુસ્સનં, રત્તિં હિમોદકેન તેમનં વિય કમ્મટ્ઠાનં નિસ્સાય ઉપ્પન્નેન પીતિપામોજ્જેન ચિત્તતેમનં, રત્તિન્દિવં વાતાતપેન ચેવ હિમોદકેન ચ પરિસુક્ખપરિતિન્તાનં બન્ધનાનં દુબ્બલભાવો વિય એકદિવસં ઉતુસપ્પાયાદીનિ લદ્ધા વિપસ્સનાઞાણપીતિપામોજ્જેહિ સંયોજનાનં ભિય્યોસોમત્તાય દુબ્બલભાવો, પાવુસ્સકમેઘો વિય અરહત્તમગ્ગઞાણં , મેઘવુટ્ઠિઉદકેન નાવાય બન્ધે પૂતિભાવો વિય આરદ્ધવિપસ્સકસ્સ રૂપસત્તકાદિવસેન વિપસ્સનં વડ્ઢેન્તસ્સ ઓક્ખાયમાને પક્ખાયમાને કમ્મટ્ઠાને એકદિવસં ઉતુસપ્પાયાદીનિ લદ્ધા એકપલ્લઙ્કેન નિસિન્નસ્સ અરહત્તફલાધિગમો, પૂતિબન્ધનાવાય કઞ્ચિ કાલં ઠાનં વિય ખીણસંયોજનસ્સ અરહતો મહાજનં અનુગ્ગણ્હન્તસ્સ

યાવતાયુકં ઠાનં, પૂતિબન્ધનાવાય અનુપુબ્બેન ભિજ્જિત્વા અપણ્ણત્તિકભાવૂપગમો વિય ખીણાસવસ્સ ઉપાદિણ્ણક્ખન્ધભેદેન અનુપાદિસેસાય નિબ્બાનધાતુયા પરિનિબ્બુતસ્સ અપણ્ણત્તિકભાવૂપગમોતિ ઇમાય ઉપમાય સંયોજનાનં દુબ્બલતા દીપિતા. નવમં.

૧૦. અનિચ્ચસઞ્ઞાસુત્તવણ્ણના

૧૦૨. દસમે **અનિચ્ચસઞ્ઞા**તિ અનિચ્ચં અનિચ્ચન્તિ ભાવેન્તસ્સ ઉપ્પન્નસઞ્ઞા. **પરિયાદિયતી**તિ ખેપયતિ. **સબ્બં અસ્મિમાનન્**તિ નવવિધં અસ્મિમાનં. **મૂલસન્તાનકાની**તિ સન્તાનેત્વા ઠિતમૂલાનિ. મહાનઙ્ગલં વિય હિ અનિચ્ચસઞ્ઞા, ખુદ્દાનુખુદ્દકાનિ મૂલસન્તાનકાનિ વિય કિલેસા, યથા કસ્સકો કસન્તો નઙ્ગલેન તાનિ પદાલેતિ, એવં યોગી અનિચ્ચસઞ્ઞં ભાવેન્તો અનિચ્ચસઞ્ઞાઞાણેન કિલેસે પદાલેતીતિ ઇદમેત્થ ઓપમ્મસંસન્દનં.

ઓધુનાતીતિ હેટ્ઠા ધુનાતિ. **નિદ્ધુનાતી**તિ પપ્ફોટેતિ. **નિચ્છોટેતી**તિ પપ્ફોટેત્વા છડ્ડેતિ. ઇધાપિ પબ્બજાનિ વિય કિલેસા, લાયનં નિચ્છોટનં વિય અનિચ્ચસઞ્ઞાઞાણન્તિ ઇમિના અત્થેન ઉપમા સંસન્દેતબ્બા.

વણ્ટચ્છિન્નાયાતિ તિણ્હેન ખુરપ્પેન વણ્ટચ્છિન્નાય. **તદન્વયાનિ ભવન્તી**તિ તં અમ્બપિણ્ડિં અનુગચ્છન્તિ, તસ્સા પતમાનાય અમ્બાનિ ભૂમિયં પતન્તિ. ઇધાપિ અમ્બપિણ્ડિ વિય કિલેસા, તિણ્હખુરપ્પો વિય અનિચ્ચસઞ્ઞા, યથા ખુરપ્પેન છિન્નાય અમ્બપિણ્ડિયા સબ્બાનિ અમ્બાનિ ભૂમિયં પતન્તિ, એવં અનિચ્ચસઞ્ઞાઞાણેન કિલેસાનં મૂલભૂતાય અવિજ્જાય છિન્નાય સબ્બકિલેસા સમુગ્ઘાતં ગચ્છન્તીતિ, ઇદં ઓપમ્મસંસન્દનં.

કૂટઙ્ગમાતિ કૂટં ગચ્છન્તિ. **કૂટનિન્ના**તિ કૂટં પવિસનભાવેન કૂટે નિન્ના. **કૂટસમોસરણા**તિ કૂટે સમોસરિત્વા ઠિતા. ઇધાપિ કૂટં વિય અનિચ્ચસઞ્ઞા, ગોપાનસિયો વિય ચતુભૂમકકુસલધમ્મા, યથા સબ્બગોપાનસીનં કૂટં અગ્ગં, એવં કુસલધમ્માનં અનિચ્ચસઞ્ઞા અગ્ગા. નનુ ચ અનિચ્ચસઞ્ઞા લોકિયા, સા લોકિયકુસલાનં તાવ અગ્ગં હોતુ, લોકુત્તરાનં કથં અગ્ગન્તિ? તેસમ્પિ પટિલાભકરણત્થેન અગ્ગન્તિ વેદિતબ્બા. ઇમિના ઉપાયેન સબ્બાસુ ઉપમાસુ ઓપમ્મસંસન્દનં વેદિતબ્બં. પુરિમાહિ પનેત્થ તીહિ અનિચ્ચસઞ્ઞાય કિચ્ચં, પચ્છિમાહિ બલન્તિ. દસમં.

પુપ્ફવગ્ગો દસમો.

મજ્ઝિમપણ્ણાસકો સમત્તો.

૧૧. અન્તવગ્ગો

૧. અન્તસુત્તવણ્ણના

૧૦૩. અન્તવગ્ગસ્સ પઠમે **અન્તા**તિ કોટ્ઠાસા. ઇદં સુત્તં ચતુસચ્ચવસેન પઞ્ચક્ખન્ધે યોજેત્વા **અન્તો**તિ વચનેન બુજ્ઝનકાનં અજ્ઝાસયવસેન વુત્તં. પઠમં.

૨-૩. દુક્ખસુત્તાદિવણ્ણના

૧૦૪-૧૦૫. દુતિયમ્પિ પઞ્ચક્ખન્ધે ચતુસચ્ચવસેન યોજેત્વા **દુક્ખન્**તિ બુજ્ઝનકાનં અજ્ઝાસયેન કથિતં. તતિયમ્પિ તથેવ **સક્કાયો**તિ બુજ્ઝનકાનં અજ્ઝાસયેન કથિતં. દુતિયતતિયાનિ.

૪. પરિઞ્ઞેય્યસુત્તવણ્ણના

૧૦૬. ચતુત્થે **પરિઞ્ઞેય્યે**તિ પરિજાનિતબ્બે સમતિક્કમિતબ્બે. **પરિઞ્ઞન્તિ** સમતિક્કમં. **પરિઞ્ઞાતાવિન્તિ** તાય પરિઞ્ઞાય પરિજાનિત્વા સમતિક્કમિત્વા ઠિતં. **રાગક્ખયો**તિઆદીહિ નિબ્બાનં દસ્સિતં. ચતુત્થં.

૫-૧૦. સમણસુત્તાદિવણ્ણના

૧૦૭-૧૧૨. પઞ્ચમાદીસુ ચતૂસુ ચત્તારિ સચ્ચાનિ કથિતાનિ. નવમદસમેસુ કિલેસપ્પહાનન્તિ. પઞ્ચમાદીનિ.

અન્તવગ્ગો એકાદસમો.

૧૨. ધમ્મકથિકવગ્ગો

૧-૨. અવિજ્જાસુત્તાદિવણ્ણના

૧૧૩-૧૧૪. ધમ્મકથિકવગ્ગસ્સ પઠમે **એત્તાવતા ચ અવિજ્જાગતો હોતી**તિ યાવતા ઇમાય ચતૂસુ સચ્ચેસુ અઞ્ઞાણભૂતાય અવિજ્જાય સમન્નાગતો, એત્તાવતા અવિજ્જાગતો હોતીતિ અત્થો. દુતિયેપિ એસેવ નયો. પઠમદુતિયાનિ.

૩. ધમ્મકથિકસુત્તવણ્ણના

૧૧૫. તતિયે પઠમેન ધમ્મકથિકો, દુતિયેન સેખભૂમિ, તતિયેન અસેખભૂમીતિ એવં ધમ્મકથિકં પુચ્છિતેન વિસેસેત્વા દ્વે ભૂમિયો કથિતા. તતિયં.

૪. દુતિયધમ્મકથિકસુત્તવણ્ણના

૧૧૬. ચતુત્થે તિસ્સન્નમ્પિ પુચ્છાનં તીણિ વિસ્સજ્જનાનિ કથિતાનિ. ચતુત્થં.

૫-૯. બન્ધનસુત્તાદિવણ્ણના

૧૧૭-૧૨૧. પઞ્ચમે **અતીરદસ્સી**તિ તીરં વુચ્ચતિ વટ્ટં, તં ન પસ્સતિ. **અપારદસ્સી**તિ પારં વુચ્ચતિ નિબ્બાનં, તં ન પસ્સતિ. **બદ્ધો**તિ કિલેસબન્ધનેન બદ્ધો હુત્વા જીયતિ ચ મીયતિ ચ અસ્મા લોકા પરં લોકં ગચ્છતીતિ. ઇમસ્મિં સુત્તે વટ્ટદુક્ખં કથિતન્તિ. છટ્ઠાદીનિ ઉત્તાનત્થાનેવ. પઞ્ચમાદીનિ.

૧૦. સીલવન્તસુત્તવણ્ણના

૧૨૨. દસમે **અનિચ્ચતો**તિઆદીસુ હુત્વા અભાવાકારેન **અનિચ્ચતો**, પટિપીળનાકારેન **દુક્ખતો**, આબાધટ્ઠેન **રોગતો**, અન્તોદોસટ્ઠેન **ગણ્ડતો**, તેસં તેસં ગણ્ડાનં પચ્ચયભાવેન વા ખણનટ્ઠેન વા **સલ્લતો** દુક્ખટ્ઠેન **અઘતો**, વિસભાગમહાભૂતસમુટ્ઠાનઆબાધપચ્ચયટ્ઠેન **આબાધતો**, અસકટ્ઠેન **પરતો**, પલુજ્જનટ્ઠેન **પલોકતો** , સત્તસુઞ્ઞતટ્ઠેન **સુઞ્ઞતો**, અત્તાભાવેન **અનત્તતો**. એવમેત્થ ‘‘અનિચ્ચતો પલોકતો’’તિ દ્વીહિ પદેહિ

અનિચ્ચમનસિકારો, ''સુઞ્ઞતો અનત્તતો''તિ દ્વીહિ અનત્તમનસિકારો, સેસેહિ દુક્ખમનસિકારો વુત્તોતિ વેદિતબ્બો. સેસમેત્થ ઉત્તાનમેવ. દસમં.

૧૧. સુતવન્તસુત્તવણ્ણના

૧૨૩. તથા એકાદસમે. દસમસ્મિઞ્હિ ''સીલવતા''તિ ચતુપારિસુદ્ધિસીલં વુત્તં, ઇધ **સુતવતા**તિ કમ્મટ્ઠાનસુતં ઇદમેવ નાનાકરણં. એકાદસમં.

૧૨-૧૩. કપ્પસુત્તાદિવણ્ણના

૧૨૪-૧૨૫. દ્વાદસમતેરસમાનિ રાહુલોવાદસદિસાનેવાતિ. દ્વાદસમતેરસમાનિ.

ધમ્મકથિકવગ્ગો દ્વાદસમો.

૧૩. અવિજ્જાવગ્ગો

૧-૧૦. સમુદયધમ્મસુત્તાદિવણ્ણના

૧૨૬-૧૩૫. અવિજ્જાવગ્ગો ઉત્તાનત્થોવ. ઇમસ્મિઞ્હિ વગ્ગે સબ્બસુત્તેસુ ચતુસચ્ચમેવ કથિતં.

અવિજ્જાવગ્ગો તેરસમો.

૧૪. કુક્કુળવગ્ગો

૧-૧૩. કુક્કુળસુત્તાદિવણ્ણના

૧૩૬-૧૪૯. કુક્કુળવગ્ગસ્સ પઠમે **કુક્કુળ**ન્તિ સન્તત્તં આદિત્તં છારિકરાસિં વિય મહાપરિળાહં. ઇમસ્મિં સુત્તે દુક્ખલક્ખણં કથિતં, સેસેસુ અનિચ્ચલક્ખણાદીનિ. સબ્બાનિ ચેતાનિ પાટિયેક્કં પુગ્ગલજ્ઝાસયેન કથિતાનીતિ.

કુક્કુળવગ્ગો ચુદ્દસમો.

૧૫. દિટ્ઠિવગ્ગો

૧-૯. અજ્ઝત્તસુત્તાદિવણ્ણના

૧૫૦-૧૫૮. દિટ્ઠિવગ્ગસ્સ પઠમે **કિં ઉપાદાયા**તિ કિં પટિચ્ચ. દુતિયે **કિં અભિનિવિસ્સા**તિ કિં અભિનિવિસિત્વા, પચ્ચયં કત્વાતિ અત્થો. તતિયાદીસુ **દિટ્ઠી**તિઆદીનિ પુગ્ગલજ્ઝાસયેન વુત્તાનિ. પઠમાદીનિ.

૧૦. આનન્દસુત્તવણ્ણના

૧૫૯. દસમે **ઉપસઙ્કમી**તિ અઞ્ઞે ભિક્ખૂ પઞ્ચક્ખન્ધકમ્મટ્ઠાનં કથાપેત્વા યુઞ્જિત્વા ઘટેત્વા અરહત્તં પત્વા સત્થુ સન્તિકે અઞ્ઞં બ્યાકરોન્તે દિસ્વા ''અહમ્પિ પઞ્ચક્ખન્ધકમ્મટ્ઠાનં કથાપેત્વા યુઞ્જન્તો ઘટેન્તો, અરહત્તં પત્વા અઞ્ઞં

બ્યાકરિસ્સામી’’તિ ચિન્તેત્વા ઉપસઙ્કમિ. સત્થા પન અત્તનો ધરમાનકાલે થેરસ્સ ઉપરિમગ્ગત્તયવજ્ઝાનં કિલેસાનં પહાનં અપસ્સન્તોપિ ‘‘ઇમસ્સ ચિત્તં ગણ્હિસ્સામી’’તિ કથેસિ. તસ્સાપિ એકં દ્વે વારે મનસિ કત્વાવ બુદ્ધુપટ્ઠાનવેલા જાતાતિ ગન્તબ્બં હોતિ. ઇતિસ્સ ચિત્તં સમ્પહંસમાનો વિમુત્તિપરિપાચનીયધમ્મોવ સો કમ્મટ્ઠાનાનુયોગો જાતોતિ. દસમં.

દિટ્ઠિવગ્ગો પન્નરસમો.

ઉપરિપણ્ણાસકો સમત્તો.

ખન્ધસંયુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. રાધસંયુત્તં

૧. પઠમવગ્ગો

૧. મારસુત્તવણ્ણના

૧૬૦. રાધસંયુત્તસ્સ પઠમે **મારો વા અસ્સા**તિ મરણં વા ભવેય્ય. **મારેતા વા**તિ મારેતબ્બો વા. **યો વા પન મીયતી**તિ યો વા પન મરતિ. **નિબ્બિદત્થ**ન્તિ નિબ્બિદાઞાણત્થં. **નિબ્બાનત્થા**તિ ફલવિમુત્તિ નામેસા અનુપાદાનિબ્બાનત્થાતિ અત્થો. **અચ્ચયાસી**તિ અતિક્કન્તોસિ. **નિબ્બાનોગધ**ન્તિ નિબ્બાને પતિટ્ઠિતં. ઇદં મગ્ગબ્રહ્મચરિયં નામ નિબ્બાનબ્ભન્તરે વુસ્સતિ, ન નિબ્બાનં અતિક્કમિત્વાતિ અત્થો. **નિબ્બાનપરિયોસાન**ન્તિ નિબ્બાનં અસ્સ પરિયોસાનં, નિપ્ફત્તિ નિટ્ઠાતિ અત્થો. પઠમં.

૨-૧૦. સત્તસુત્તાદિવણ્ણના

૧૬૧-૧૬૯. દુતિયે **સત્તો સત્તો**તિ લગ્ગપુચ્છા. **તત્ર સત્તો તત્ર વિસત્તો**તિ તત્ર લગ્ગો તત્ર વિલગ્ગો. **પંસ્વાગારકેહી**તિ પંસુઘરકેહિ. **કેળાયન્તી**તિ કીળન્તિ. **ધનાયન્તી**તિ ધનં વિય મઞ્ઞન્તિ. **મમાયન્તી**તિ ‘‘મમ ઇદં, મમ ઇદ’’ન્તિ મમત્તં કરોન્તિ, અઞ્ઞસ્સ કુસિતુમ્પિ ન દેન્તિ. **વિકીળનિયં કરોન્તી**તિ ‘‘નિટ્ઠિતા કીળા’’તિ તે ભિન્દમાના કીળાવિગમં કરોન્તિ. તતિયે **ભવનેત્તી**તિ ભવરજ્જુ. ચતુત્થં ઉત્તાનમેવ. પઞ્ચમાદીસુ ચતૂસુ ચત્તારિ સચ્ચાનિ કથિતાનિ, દ્વીસુ કિલેસપ્પહાનન્તિ. દુતિયાદીનિ.

પઠમો વગ્ગો.

૨. દુતિયવગ્ગો

૧-૧૨. મારસુત્તાદિવણ્ણના

૧૭૦-૧૮૧. દુતિયવગ્ગસ્સ પઠમે **મારો, મારો**તિ મરણં પુચ્છતિ. યસ્મા પન રૂપાદિવિનિમુત્તં મરણં નામ નત્થિ, તેનસ્સ ભગવા **રૂપં ખો, રાધ, મારો**તિઆદિમાહ . દુતિયે **મારધમ્મો**તિ મરણધમ્મો. એતેનુપાયેન સબ્બત્થ અત્થો વેદિતબ્બોતિ.

દુતિયો વગ્ગો.

૩-૪. આયાચનવગ્ગાદિ

૧-૧૧. મારાદિસુત્તએકાદસકવણ્ણના

૧૮૨-૨૦૫. તતો પરં ઉત્તાનત્થમેવ. અયઞ્હિ રાધત્થેરો પટિભાનિયત્થેરો નામ. તથાગતસ્સ ઇમં થેરં દિસ્વા સુખુમં કારણં ઉપટ્ઠાતિ. તેનસ્સ ભગવા નાનાનયેહિ ધમ્મં દેસેતિ. એવં ઇમસ્મિં રાધસંયુત્તે આદિતો દ્વે વગ્ગા

પુચ્છાવસેન દેસિતા, તતિયો આયાચનેન, ચતુત્થો ઉપનિસિન્નકકથાવસેન. સકલમ્પિ પનેતં રાધસંયુત્તં થેરસ્સ વિમુત્તિપરિપાચનીયધમ્મવસેનેવ ગહિતન્તિ વેદિતબ્બં.

રાધસંયુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. દિટ્ઠિસંયુત્તં

૧. સોતાપત્તિવગ્ગો

૧. વાતસુત્તવણ્ણના

૨૦૬. દિટ્ઠિસંયુત્તે **ન વાતા વાયન્તી**તિઆદીસુ એવં કિર તેસં દિટ્ઠિ – ''યેપિ એતે રુક્ખસાખાદીનિ ભઞ્જન્તા વાતા વાયન્તિ, ન એતે વાતા, વાતલેસો નામેસો, વાતો પન એસિકત્થમ્ભો વિય પબ્બતકૂટં વિય ચ ઠિતો. તથા યાપિ એતા તિણકટ્ઠાદીનિ વહન્તિયો નદિયો સન્દન્તિ, ન એત્થ ઉદકં સન્દતિ, ઉદકલેસો નામેસ, ઉદકં પન એસિકત્થમ્ભો વિય પબ્બતકૂટં વિય ચ ઠિતં. યાપિમા ગબ્ભિનિયો વિજાયન્તીતિ ચ વુચ્ચન્તિ, કિઞ્ચાપિ તા મિલાતુદરા હોન્તિ, ગબ્ભો પન ન નિક્ખમતિ, ગબ્ભલેસો નામેસો, ગબ્ભો પન એસિકત્થમ્ભો વિય પબ્બતકૂટં વિય ચ ઠિતો. યેપિ એતે ચન્દિમસૂરિયા ઉદેન્તિ વા અપેન્તિ વા, નેવ તે ઉદેન્તિ ન અપેન્તિ, ચન્દિમસૂરિયલેસો નામેસ, ચન્દિમસૂરિયા પન એસિકત્થમ્ભો વિય પબ્બતકૂટં વિય ચ ઠિતા''તિ.

૨-૪. એતંમમસુત્તાદિવણ્ણના

૨૦૭-૨૦૯. **દિટ્ઠ**ન્તિઆદીસુ **દિટ્ઠં** રૂપાયતનં. **સુતં** સદ્દાયતનં. **મુતં** ગન્ધાયતનં રસાયતનં ફોટ્ઠબ્બાયતનં. તઞ્હિ પત્વા ગહેતબ્બતો મુતન્તિ ચ વુત્તં. અવસેસાનિ સત્તાયતનાનિ **વિઞ્ઞાતં** નામ. **પત્ત**ન્તિ પરિયેસિત્વા વા અપરિયેસિત્વા વા પત્તં. **પરિયેસિત**ન્તિ પત્તં વા અપત્તં વા પરિયેસિતં. **અનુવિચરિતં મનસા**તિ ચિત્તેન અનુસઞ્ચરિતં. લોકસ્મિઞ્હિ પરિયેસિત્વા પત્તમ્પિ અત્થિ, પરિયેસિત્વા નોપત્તમ્પિ, અપરિયેસિત્વા પત્તમ્પિ, અપરિયેસિત્વા નોપત્તમ્પિ. તત્થ પરિયેસિત્વા પત્તં પત્તં નામ, પરિયેસિત્વા નોપત્તં પરિયેસિતં નામ . અપરિયેસિત્વા પત્તઞ્ચ અપરિયેસિત્વા નોપત્તઞ્ચ મનસાનુવિચરિતં નામ. અથ વા પરિયેસિત્વા પત્તમ્પિ અપરિયેસિત્વા પત્તમ્પિ પત્તટ્ઠેન પત્તં નામ, પરિયેસિત્વા નોપત્તમેવ પરિયેસિતં નામ, અપરિયેસિત્વા નોપત્તં મનસાનુવિચરિતં નામ. સબ્બં વા એતં મનસા અનુવિચરિતમેવ.

૫. નત્થિદિન્નસુત્તવણ્ણના

૨૧૦. **નત્થિ દિન્ન**ન્તિઆદીસુ **નત્થિ દિન્ન**ન્તિ દિન્નસ્સ ફલાભાવં સન્ધાય વદન્તિ. **યિટ્ઠં** વુચ્ચતિ મહાયાગો. **હુત**ન્તિ પહેણકસક્કારો અધિપ્પેતો. તમ્પિ ઉભયં ફલાભાવમેવ સન્ધાય પટિક્ખિપન્તિ. **સુકતદુક્કટાન**ન્તિ સુકતદુક્કતાનં, કુસલાકુસલાનન્તિ અત્થો. **ફલં વિપાકો**તિ યં ફલન્તિ વા વિપાકોતિ વા વુચ્ચતિ, તં નત્થીતિ વદન્તિ. **નત્થિ અયં લોકો**તિ પરલોકે ઠિતસ્સ અયં લોકો નત્થિ. **નત્થિ પરો લોકો**તિ ઇધ લોકે ઠિતસ્સપિ પરો લોકો નત્થિ, સબ્બે તત્થ તત્થેવ ઉચ્છિજ્જન્તીતિ દસ્સેન્તિ. **નત્થિ માતા નત્થિ પિતા**તિ તેસુ સમ્માપટિપત્તિમિચ્છાપટિપત્તીનં ફલાભાવવસેન વદન્તિ. **નત્થિ સત્તા ઓપપાતિકા**તિ ચવિત્વા ઉપ્પજ્જનકસત્તા નામ નત્થીતિ વદન્તિ. **નત્થિ લોકે સમણબ્રાહ્મણા**તિ લોકે સમ્માપટિપન્ના સમણબ્રાહ્મણા નામ નત્થીતિ વદન્તિ.

ચાતુમહાભૂતિકોતિ ચતુમહાભૂતમયો. **પથવી પથવીકાય**ન્તિ અજ્ઝત્તિકા પથવીધાતુ બાહિરં પથવીધાતું. **અનુપેતી**તિ અનુયાતિ. **અનુપગચ્છતી**તિ તસ્સેવ વેવચનં, અનુગચ્છતીતિપિ અત્થો. ઉભયેનાપિ ઉપેતિ ઉપગચ્છતીતિ દસ્સેન્તિ. **આપાદીસુપિ** એસેવ નયો. **ઇન્દ્રિયાની**તિ મનચ્છટ્ઠાનિ ઇન્દ્રિયાનિ. **સઙ્કમન્તી**તિ આકાસં

પક્ખન્દન્તિ. **આસન્દિપઞ્ચમા**તિ નિપન્નમઞ્ચેન પઞ્ચમા, મઞ્ચો ચેવ, ચત્તારો મઞ્ચપાદે ગહેત્વા ઠિતા ચત્તારો પુરિસા ચાતિ અત્થો. **યાવ આળાહના**તિ યાવ સુસાના. **પદાની**તિ ''અયં એવં સીલવા અહોસિ, એવં દુસ્સીલો''તિઆદિના નયેન પવત્તાનિ ગુણાગુણપદાનિ. સરીરમેવ વા એત્થ પદાનીતિ અધિપ્પેતં. **કાપોતકાની**તિ કપોતકવણ્ણાનિ, પારાવતપક્ખવણ્ણાનીતિ અત્થો. **ભસ્સન્તા**તિ ભસ્મન્તા. અયમેવ વા પાળિ. **આહુતિયો**તિ યં પહેણકસક્કારાદિભેદં દિન્નદાનં, સબ્બં તં છારિકાવસાનમેવ હોતિ, ન તતો પરં ફલદાયકં હુત્વા ગચ્છતીતિ અત્થો. **દત્તુપઞ્ઞત્ત**ન્તિ દત્તૂહિ બાલમનુસ્સેહિ પઞ્ઞત્તં. ઇદં વુત્તં હોતિ – બાલેહિ અબુદ્ધીહિ પઞ્ઞત્તમિદં દાનં, ન પણ્ડિતેહિ. બાલા દેન્તિ, પણ્ડિતા ગણ્હન્તીતિ દસ્સેન્તિ.

૬. કરોતોસુત્તવણ્ણના

૨૧૧. કરોતોતિ સહત્થા કરોન્તસ્સ. **કારયતો**તિ આણત્તિયા કારેન્તસ્સ. **છિન્દતો**તિ પરેસં હત્થાદીનિ છિન્દન્તસ્સ. **છેદાપયતો**તિ પરેહિ છેદાપેન્તસ્સ. **પચતો**તિ દણ્ડેન પીળેન્તસ્સ. **પચાપયતો**તિ પરેહિ દણ્ડાદિના પીળાપેન્તસ્સ. **સોચતો સોચાપયતો**તિ પરસ્સ ભણ્ડહરણાદીહિ સોકં સયં કરોન્તસ્સાપિ પરેહિ કારેન્તસ્સાપિ. **કિલમતો કિલમાપયતો**તિ આહારુપચ્છેદબન્ધનાગારપવેસનાદીહિ સયં કિલમેન્તસ્સપિ પરેહિ કિલમાપેન્તસ્સપિ. **ફન્દતો ફન્દાપયતો**તિ પરં ફન્દન્તં ફન્દનકાલે સયમ્પિ ફન્દતો પરેમ્પિ ફન્દાપયતો. **પાણમતિપાતયતો**તિ પાણં હનન્તસ્સપિ હનાપેન્તસ્સપિ. એવં સબ્બત્થ કરણકારાપનવસેનેવ અત્થો વેદિતબ્બો.

સન્ધિન્તિ ઘરસન્ધિં. **નિલ્લોપ**ન્તિ મહાવિલોપં. **એકાગારિક**ન્તિ એકમેવ ઘરં પરિવારેત્વા વિલુમ્પનં. **પરિપન્થે તિટ્ઠતો**તિ આગતાગતાનં અચ્છિન્દનત્થં મગ્ગે તિટ્ઠતો. **કરોતો ન કરીયતિ પાપ**ન્તિ યંકિઞ્ચિ પાપં કરોમીતિ સઞ્ઞાય કરોતોપિ પાપં ન કરીયતિ, નત્થિ પાપં. સત્તા પન કરોમાતિ એવંસઞ્ઞિનો હોન્તીતિ દીપેન્તિ. **ખુરપરિયન્તેના**તિ ખુરનેમિના, ખુરધારસદિસપરિયન્તેન વા. **એકમંસખલ**ન્તિ એકમંસરાસિં. **પુઞ્જ**ન્તિ તસ્સેવ વેવચનં. **તતોનિદાન**ન્તિ એકમંસખલકરણનિદાનં.

દક્ખિણન્તિ દક્ખિણતીરે મનુસ્સા કક્ખળા દારુણા, તે સન્ધાય **હનન્તો**તિઆદિ વુત્તં. **ઉત્તર**ન્તિ ઉત્તરતીરે સદ્ધા હોન્તિ પસન્ના બુદ્ધમામકા ધમ્મમામકા સઙ્ઘમામકા, તે સન્ધાય **દદન્તો**તિઆદિ વુત્તં. તત્થ **યજન્તો**તિ મહાયાગં કરોન્તો. **દમેના**તિ ઇન્દ્રિયદમેન ઉપોસથકમ્મેન. **સંયમેના**તિ સીલસંયમેન. **સચ્ચવજ્જેના**તિ સચ્ચવચનેન. **આગમો**તિ આગમનં, પવત્તીતિ અત્થો. સબ્બથાપિ પાપપુઞ્ઞાનં કિરિયમેવ પટિક્ખિપન્તિ.

૭. હેતુસુત્તવણ્ણના

૨૧૨. નત્થિ હેતુ નત્થિ પચ્ચયોતિ એત્થ **પચ્ચયો**તિ હેતુવેવચનમેવ. ઉભયેનાપિ વિજ્જમાનમેવ કાયદુચ્ચરિતાદીનં સંકિલેસપચ્ચયં, કાયસુચરિતાદીનઞ્ચ વિસુદ્ધિપચ્ચયં પટિક્ખિપન્તિ. **નત્થિ બલ**ન્તિ યમ્હિ અત્તનો બલે પતિટ્ઠિતા ઇમે સત્તા દેવત્તમ્પિ મારત્તમ્પિ બ્રહ્મત્તમ્પિ સાવકબોધિમ્પિ પચ્ચેકબોધિમ્પિ સબ્બઞ્ઞુતમ્પિ પાપુણન્તિ, તં બલં પટિક્ખિપન્તિ. **નત્થિ વીરિય**ન્તિઆદીનિ સબ્બાનિ અઞ્ઞમઞ્ઞવેવચનાનેવ. ''ઇદં નો વીરિયેન, ઇદં પુરિસથામેન, ઇદં પુરિસપરક્કમેન પત્ત''ન્તિ, એવં પવત્તવચનપટિક્ખેપકરણવસેન પનેતાનિ વિસું આદિયન્તિ.

સબ્બે સત્તાતિ ઓટ્ઠગોણગદ્રભાદયો અનવસેસે પરિગ્ગણ્હન્તિ. **સબ્બે પાણા**તિ એકિન્દ્રિયો પાણો, દ્વિન્દ્રિયો પાણોતિઆદિવસેન વદન્તિ. **સબ્બે ભૂતા**તિ અણ્ડકોસવત્થિકોસેસુ ભૂતે સન્ધાય વદન્તિ. **સબ્બે જીવા**તિ સાલિયવગોધુમાદયો સન્ધાય વદન્તિ. તેસુ હિ તે વિરુહનભાવેન જીવસઞ્ઞિનો. **અવસા અબલા અવીરિયા**તિ તેસં અત્તનો વસો વા બલં વા વીરિયં વા નત્થિ. **નિયતિસઙ્ગતિભાવપરિણતા**તિ એત્થ **નિયતી**તિ નિયતતા. **સઙ્ગતી**તિ છન્નં અભિજાતીનં તત્થ તત્થ ગમનં. **ભાવો**તિ સભાવોયેવ. એવં નિયતિયા ચ સઙ્ગતિયા ચ ભાવેન ચ પરિણતા નાનપ્પકારતં પત્તા. યેન હિ યથા ભવિતબ્બં, સો તથેવ ભવતિ. યેન ન ભવિતબ્બં, સો ન ભવતીતિ દસ્સેન્તિ. **છસ્વેવાભિજાતીસૂ**તિ છસુ એવ અભિજાતીસુ ઠત્વા સુખઞ્ચ દુક્ખઞ્ચ પટિસંવેદેન્તિ, અઞ્ઞા સુખદુક્ખભૂમિ નત્થીતિ દસ્સેન્તિ.

૮-૧૦. મહાદિટ્ઠિસુત્તાદિવણ્ણના

૨૧૩-૨૧૫. અકટાતિ અકતા. **અકટવિધા**તિ અકતવિધાના, ‘‘એવં કરોહી’’તિ કેનચિ કારિતાપિ ન હોન્તીતિ અત્થો. **અનિમ્મિતા**તિ ઇદ્ધિયાપિ ન નિમ્મિતા. **અનિમ્માતા**તિ અનિમ્માપિતા. ‘‘અનિમ્મિતબ્બા’’તિપિ પાઠો, ન નિમ્મિતબ્બાતિ અત્થો. **વઞ્ઝા**તિ વઞ્ઝપસુવઞ્ઝતાલાદયો વિય અફલા કસ્સચિ અજનકા. પબ્બતકૂટં વિય ઠિતાતિ **કૂટટ્ઠા**. એસિકટ્ઠાયિનો વિય હુત્વા ઠિતાતિ **એસિકટ્ઠાયિટ્ઠિતા**, યથા સુનિખાતો એસિકત્થમ્ભો નિચ્ચલો તિટ્ઠતિ, એવં ઠિતાતિ અત્થો. **ન ઇઞ્જન્તી**તિ એસિકત્થમ્ભો વિય ઠિતત્તા ન ચલન્તિ. **ન વિપરિણમન્તી**તિ પકતિં ન વિજહન્તિ. **ન અઞ્ઞમઞ્ઞં બ્યાબાધેન્તી**તિ અઞ્ઞમઞ્ઞં ન ઉપહનન્તિ. **નાલ**ન્તિ ન સમત્થા. **પથવીકાયો**તિઆદીસુ પથવીયેવ પથવીકાયો, પથવીસમૂહો વા. **સત્તન્નંત્વેવ કાયાન**ન્તિ યથા મુગ્ગરાસિઆદીસુ પહટં સત્થં મુગ્ગરાસિઆદીનં અન્તરેનેવ પવિસતિ, એવં સત્તન્નં કાયાનં અન્તરેન છિદ્દેન વિવરેન સત્થં પવિસતિ. તત્થ ‘‘અહં ઇમં જીવિતા વોરોપેમી’’તિ કેવલં સઞ્ઞામત્તમેવ હોતીતિ દસ્સેન્તિ.

યોનિપમુખસતસહસ્સાનીતિ પમુખયોનીનં ઉત્તમયોનીનં ચુદ્દસસતસહસ્સાનિ અઞ્ઞાનિ ચ સટ્ઠિસતાનિ અઞ્ઞાનિ ચ છસતાનિ **પઞ્ચ ચ કમ્મુનો સતાની**તિ પઞ્ચકમ્મસતાનિ ચાતિ કેવલં તક્કમત્તકેન નિરત્થકદિટ્ઠિં દીપેન્તિ. **પઞ્ચ ચ કમ્માનિ તીણિ ચ કમ્માની**તિઆદીસુપિ એસેવ નયો. કેચિ પનાહુ ‘‘પઞ્ચ કમ્માનીતિ પઞ્ચિન્દ્રિયવસેન ગણ્હન્તિ, તીણીતિ કાયકમ્માદિવસેના’’તિ. **કમ્મે ચ અડ્ઢકમ્મે ચા**તિ એત્થ પનસ્સ કાયકમ્મવચીકમ્માનિ કમ્મન્તિ લદ્ધિ, મનોકમ્મં ઉપડ્ઢકમ્મન્તિ. **દ્વટ્ઠિપટિપદા**તિ દ્વાસટ્ઠિપટિપદાતિ વદન્તિ. **દ્વટ્ઠન્તરકપ્પા**તિ એકસ્મિં કપ્પે ચતુસટ્ઠિ અન્તરકપ્પા નામ હોન્તિ, અયં પન અઞ્ઞે દ્વે અજાનન્તો એવમાહ.

છળાભિજાતિયોતિ કણ્હાભિજાતિ નીલાભિજાતિ લોહિતાભિજાતિ હલિદ્દાભિજાતિ સુક્કાભિજાતિ પરમસુક્કાભિજાતીતિ ઇમા છ અભિજાતિયો વદન્તિ. તત્થ ઓરબ્ભિકા સૂકરિકા સાકુણિકા માગવિકા લુદ્દા મચ્છઘાતકા ચોરા ચોરઘાતકા બન્ધનાગારિકા, યે વા પનઞ્ઞેપિ કેચિ કુરૂરકમ્મન્તા, અયં કણ્હાભિજાતીતિ વદન્તિ. ભિક્ખૂ નીલાભિજાતીતિ વદન્તિ. તે કિર ચતૂસુ પચ્ચયેસુ કણ્ટકે પક્ખિપિત્વા ખાદન્તિ, ‘‘ભિક્ખૂ ચ કણ્ટકવુત્તિકા’’તિ (અ॰ નિ॰ ૬.૫૭) અયં હિસ્સ પાળિ એવ. અથ વા કણ્ટકવુત્તિકા એવ નામ એકે પબ્બજિતાતિ વદન્તિ. લોહિતાભિજાતિ નામ નિગણ્ઠા એકસાટકાતિ વદન્તિ. ઇમે કિર પુરિમેહિ દ્વીહિ પણ્ડરતરા. ગિહી ઓદાતવસના અચેલકસાવકા હલિદ્દાભિજાતીતિ વદન્તિ. એવં અત્તનો પચ્ચયદાયકે નિગણ્ઠેહિપિ જેટ્ઠકતરે કરોન્તિ. આજીવકા આજીવિનિયો અયં સુક્કાભિજાતીતિ વદન્તિ. તે કિર પુરિમેહિ ચતૂહિ પણ્ડરતરા . નન્દો વચ્છો, કિસો સંકિચ્ચો, મક્ખલિ ગોસાલો પરમસુક્કાભિજાતીતિ વદન્તિ. તે કિર સબ્બેહિ પણ્ડરતરા.

અટ્ઠ પુરિસભૂમિયોતિ મન્દભૂમિ ખિડ્ડાભૂમિ વીમંસકભૂમિ ઉજુગતભૂમિ સેખભૂમિ સમણભૂમિ જાનનભૂમિ પન્નભૂમીતિ ઇમા અટ્ઠ પુરિસભૂમિયોતિ વદન્તિ. તત્થ જાતદિવસતો પટ્ઠાય સત્ત દિવસે સમ્બાધટ્ઠાનતો નિક્ખન્તત્તા સત્તા મન્દા હોન્તિ મોમૂહા, અયં મન્દભૂમીતિ વદન્તિ. યે પન દુગ્ગતિતો આગતા હોન્તિ, તે અભિણ્હં રોદન્તિ ચેવ વિરવન્તિ ચ, સુગતિતો આગતા તં અનુસ્સરિત્વા અનુસ્સરિત્વા હસન્તિ, અયં ખિડ્ડાભૂમિ નામ. માતાપિતૂનં હત્થં વા પાદં વા મઞ્ચં વા પીઠં વા ગહેત્વા ભૂમિયં પદનિક્ખિપનં વીમંસકભૂમિ નામ. પદસા ગન્તું સમત્થકાલો ઉજુગતભૂમિ નામ. સિપ્પાનિ સિક્ખનકાલો સેખભૂમિ નામ. ઘરા નિક્ખમ્મ પબ્બજનકાલો સમણભૂમિ નામ. આચરિયં સેવિત્વા જાનનકાલો જાનનભૂમિ નામ. ''ભિક્ખુ ચ પન્નકો જિનો ન કિઞ્ચિ આહા''તિ એવં અલાભિં સમણં પન્નભૂમીતિ વદન્તિ.

એકૂનપઞ્ઞાસ આજીવકસતેતિ એકૂનપઞ્ઞાસ આજીવવુત્તિસતાનિ. **પરિબ્બાજકસતે**તિ પરિબ્બાજકપબ્બજ્જાસતાનિ. **નાગવાસસતે**તિ નાગમણ્ડલસતાનિ. **વીસે ઇન્દ્રિયસતે**તિ વીસ ઇન્દ્રિયસતાનિ. **તિંસે નિરયસતે**તિ તિંસ નિરયસતાનિ. **રજોધાતુયો**તિ રજઓકિરણટ્ઠાનાનિ. હત્થપિટ્ઠિપાદપિટ્ઠાદીનિ સન્ધાય વદતિ. **સત્ત સઞ્ઞીગબ્ભા**તિ ઓટ્ઠગોણગદ્રભઅજપસુમિગમહિંસે સન્ધાય વદતિ. **સત્ત અસઞ્ઞીગબ્ભા**તિ સાલિયવગોધુમમુગ્ગકઙ્ગુવરકકુદ્રૂસકે સન્ધાય વદતિ. **નિગણ્ઠિગબ્ભા**તિ ગણ્ઠિમ્હિ જાતગબ્ભા, ઉચ્છુવેળુનળાદયો સન્ધાય વદતિ. **સત્ત દેવા**તિ બહૂ દેવા, સો પન સત્તાતિ વદતિ. મનુસ્સાપિ અનન્તા, સો સત્તાતિ વદતિ. **સત્ત પેસાચા**તિ પિસાચા મહન્તમહન્તા, સત્તાતિ વદતિ. **સરા**તિ મહાસરા. કણ્ણમુણ્ડ-રથકાર-અનોતત્ત-સીહપ્પપાત-છદ્દન્ત-મુચલિન્દ-કુણાલદહે ગહેત્વા વદતિ.

પવુટાતિ ગણ્ઠિકા. **પપાતા**તિ મહાપપાતા. **પપાતસતાની**તિ ખુદ્દકપપાતસતાનિ. **સુપિના**તિ મહાસુપિના. **સુપિનસતાની**તિ ખુદ્દકસુપિનસતાનિ. **મહાકપ્પિનો**તિ મહાકપ્પાનં. એત્થ એકમ્હા મહાસરા વસ્સસતે વસ્સસતે કુસગ્ગેન એકં ઉદકબિન્દું નીહરિત્વા સત્તક્ખત્તું તમ્હિ સરે નિરુદકે કતે એકો મહાકપ્પોતિ વદતિ. એવરૂપાનં મહાકપ્પાનં ચતુરાસીતિસતસહસ્સાનિ ખેપેત્વા બાલે ચ પણ્ડિતે ચ દુક્ખસ્સન્તં કરોન્તીતિ અયમસ્સ લદ્ધિ. પણ્ડિતોપિ કિર અન્તરાવિસુજ્ઝિતું ન સક્કોતિ, બાલોપિ તતો ઉદ્ધં ન ગચ્છતિ.

સીલેન વાતિ અચેલકસીલેન વા અઞ્ઞેન વા યેન કેનચિ. **વતેના**તિ તાદિસેનેવ વતેન. **તપેના**તિ તપોકમ્મેન. **અપરિપક્કં પરિપાચેતિ** નામ યો ''અહં પણ્ડિતો''તિ અન્તરા વિસુજ્ઝતિ. **પરિપક્કં ફુસ્સ ફુસ્સ બ્યન્તીકરોતિ** નામ યો ''અહં બાલો''તિ વુત્તપરિમાણકાલં અતિક્કમિત્વા યાતિ. **હેવં નત્થી**તિ એવં નત્થિ. તઞ્હિ ઉભયમ્પિ ન સક્કા કાતુન્તિ દીપેતિ. **દોણમિતે**તિ દોણેન મિતં વિય. **સુખદુક્ખે**તિ સુખદુક્ખં. **પરિયન્તકતે**તિ વુત્તપરિમાણેન કાલેન કતપરિયન્તો. **નત્થિ હાયનવડ્ઢને**તિ નત્થિ હાયનવડ્ઢનાનિ, ન સંસારો પણ્ડિતસ્સ હાયતિ, ન બાલસ્સ વડ્ઢતીતિ અત્થો. **ઉક્કંસાવકંસે**તિ ઉક્કંસાવકંસા. હાયનવડ્ઢનાનમેવેતં વેવચનં. ઇદાનિ તમત્થં ઉપમાય સાધેન્તો **સેય્યથાપિ નામા**તિઆદિમાહ. તત્થ **સુત્તગુળે**તિ વેઠેત્વા કતસુત્તગુળે. **નિબ્બેઠિયમાનમેવ પલેતી**તિ પબ્બતે વા રુક્ખગ્ગે વા ઠત્વા ખિત્તં સુત્તપ્પમાણેન નિબ્બેઠિયમાનમેવ ગચ્છતિ, સુત્તે ખીણે તત્થેવ તિટ્ઠતિ, ન ગચ્છતિ એવમેવ બાલા ચ પણ્ડિતા ચ કાલવસેન નિબ્બેઠિયમાના સુખદુક્ખં પલેન્તિ, યથાવુત્તેન કાલેન અતિક્કમન્તીતિ દસ્સેતિ.

૧૧-૧૮. અન્તવાસુત્તાદિવણ્ણના

૨૧૬-૨૨૩. અન્તવા લોકોતિ એકતો વડ્ઢિતનિમિત્તં લોકોતિ ગાહેન વા તક્કેન વા ઉપ્પન્નદિટ્ઠિ. **અનન્તવા**તિ સબ્બતો વડ્ઢિતં અપ્પમાણનિમિત્તં લોકોતિ ગાહેન વા તક્કેન વા ઉપ્પન્નદિટ્ઠિ. **તં જીવં તં સરીર**ન્તિ જીવઞ્ચ સરીરઞ્ચ એકમેવાતિ ઉપ્પન્નદિટ્ઠિ. સેસં સબ્બત્થ ઉત્તાનમેવાતિ. ઇમાનિ તાવ સોતાપત્તિમગ્ગવસેન અટ્ઠારસ વેય્યાકરણાનિ એકં ગમનં.

૨. દુતિયગમનાદિવગ્ગવણ્ણના

૨૨૪-૩૦૧. દુતિયં ગમનં દુક્ખવસેન વુત્તં. તત્રાપિ અટ્ઠારસેવ વેય્યાકરણાનિ, તતો પરાનિ ‘‘રૂપી અત્તા હોતી’’તિઆદીનિ અટ્ઠ વેય્યાકરણાનિ, તેહિ સદ્ધિં તં દુતિયપેય્યાલોતિ વુત્તો.

તત્થ **રૂપી**તિ આરમ્મણમેવ ‘‘અત્તા’’તિ ગહિતદિટ્ઠિ. **અરૂપી**તિ ઝાનં ‘‘અત્તા’’તિ ગહિતદિટ્ઠિ . **રૂપી ચ અરૂપી ચા**તિ આરમ્મણઞ્ચ ઝાનઞ્ચ ‘‘અત્તા’’તિ ગહિતદિટ્ઠિ. **નેવ રૂપી નારૂપી**તિ તક્કમત્તેન ગહિતદિટ્ઠિ. **એકન્તસુખી**તિ લાભીતક્કીજાતિસ્સરાનં ઉપ્પન્નદિટ્ઠિ. ઝાનલાભિનોપિ હિ અતીતે એકન્તસુખં અત્તભાવં મનસિકરોતો એવં દિટ્ઠિ ઉપ્પજ્જતિ. તક્કિનોપિ ‘‘યથા એતરહિ અહં એકન્તસુખી, એવં સમ્પરાયેપિ ભવિસ્સામી’’તિ ઉપ્પજ્જતિ. જાતિસ્સરસ્સપિ સત્તટ્ઠભવે સુખિતભાવં પસ્સન્તસ્સ એવં ઉપ્પજ્જતિ, **એકન્તદુક્ખી**તિઆદીસુપિ એસેવ નયો.

તતિયપેય્યાલો અનિચ્ચદુક્ખવસેન તેહિયેવ છબ્બીસતિયા સુત્તેહિ વુત્તો, ચતુત્થપેય્યાલો તિપરિવટ્ટવસેનાતિ.

દિટ્ઠિસંયુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. ઓક્કન્તસંયુત્તં

૧-૧૦. ચક્ખુસુત્તાદિવણ્ણના

૩૦૨-૩૧૧. ઓક્કન્તસંયુત્તે **અધિમુચ્ચતી**તિ સદ્ધાધિમોક્ખં પટિલભતિ. **ઓક્કન્તો સમ્મત્તનિયામ**ન્તિ પવિટ્ઠો અરિયમગ્ગં. **અભબ્બો ચ તાવ કાલં કાતુ**ન્તિ ઇમિના ઉપ્પન્ને મગ્ગે ફલસ્સ અનન્તરાયતં દીપેતિ. ઉપ્પન્નસ્મિઞ્હિ મગ્ગે ફલસ્સ અન્તરાયકરણં નામ નત્થિ. તેનેવાહ – ''અયઞ્ચ પુગ્ગલો સોતાપત્તિફલસચ્છિકિરિયાય પટિપન્નો અસ્સ, કપ્પસ્સ ચ ઉડ્ડય્હનવેલા અસ્સ, નેવ તાવ કપ્પો ઉડ્ડય્હેય્ય, યાવાયં પુગ્ગલો ન સોતાપત્તિફલં સચ્છિકરોતિ, અયં વુચ્ચતિ પુગ્ગલો ઠિતકપ્પી''તિ (પુ॰ પ॰ ૧૭). **મત્તસો નિજ્ઝાનં ખમન્તી**તિ પમાણતો ઓલોકનં ખમન્તિ. સેસં સબ્બત્થ ઉત્તાનમેવાતિ.

ઓક્કન્તસંયુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. ઉપ્પાદસંયુત્તવણ્ણના

૩૧૨-૩૨૧. ઉપ્પાદસંયુત્તે સબ્બં પાકટમેવ.

ઉપ્પાદસંયુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. કિલેસસંયુત્તવણ્ણના

૩૨૨-૩૩૧. કિલેસસંયુત્તે **ચિત્તસ્સેસો ઉપક્કિલેસો**તિ કતરચિત્તસ્સ? ચતુભૂમકચિત્તસ્સ. તેભૂમકચિત્તસ્સ તાવ હોતુ, લોકુત્તરસ્સ કથં ઉપક્કિલેસો હોતીતિ? ઉપ્પત્તિનિવારણતો. સો હિ તસ્સ ઉપ્પજ્જિતું અપ્પદાનેન ઉપક્કિલેસોતિ વેદિતબ્બો. **નેક્ખમ્મનિન્ન**ન્તિ નવલોકુત્તરધમ્મનિન્નં. **ચિત્ત**ન્તિ સમથવિપસ્સનાચિત્તં. **અભિઞ્ઞા સચ્છિકરણીયેસુ ધમ્મેસૂ**તિ પચ્ચવેક્ખણઞાણેન અભિજાનિત્વા સચ્છિકાતબ્બેસુ છળભિઞ્ઞાધમ્મેસુ, એકં ધમ્મં વા ગણ્હન્તેન નેક્ખમ્મન્તિ ગહેતબ્બં. સેસં સબ્બત્થ ઉત્તાનમેવાતિ.

કિલેસસંયુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. સારિપુત્તસંયુત્તં

૧-૯. વિવેકજસુત્તાદિવણ્ણના

૩૩૨-૩૪૦. સારિપુત્તસંયુત્તસ્સ પઠમે **ન એવં હોતી**તિ અહઙ્કારમમઙ્કારાનં પહીનત્તા એવં ન હોતિ. દુતિયાદીસુપિ એસેવ નયો. પઠમાદીનિ.

૧૦. સુચિમુખીસુત્તવણ્ણના

૩૪૧. દસમે **સુચિમુખી**તિ એવંનામિકા. **ઉપસઙ્કમી**તિ થેરં અભિરૂપં દસ્સનીયં સુવણ્ણવણ્ણં સમન્તપાસાદિકં દિસ્વા ''ઇમિના સદ્ધિં પરિહાસં કરિસ્સામી''તિ ઉપસઙ્કમિ. અથ થેરેન તસ્મિં વચને પટિક્ખિત્તે ''ઇદાનિસ્સ વાદં આરોપેસ્સામી''તિ મઞ્ઞમાના **તેન હિ, સમણ, ઉબ્ભમુખો ભુઞ્જસી**તિ આહ. **દિસામુખો**તિ ચતુદ્દિસામુખો, ચતસ્સો દિસા ઓલોકેન્તોતિ અત્થો. **વિદિસામુખો**તિ ચતસ્સો વિદિસા ઓલોકેન્તો.

વત્થુવિજ્જાતિરચ્છાનવિજ્જાયાતિ વત્થુવિજ્જાસઙ્ખાતાય તિરચ્છાનવિજ્જાય. વત્થુવિજ્જા નામ લાબુવત્થુ-કુમ્ભણ્ડવત્થુ-મૂલકવત્થુ-આદીનં વત્થૂનં ફલસમ્પત્તિકારણકાલજાનનુપાયો. **મિચ્છાજીવેન જીવિકં કપ્પેન્તી**તિ તેનેવ વત્થુવિજ્જાતિરચ્છાનવિજ્જાસઙ્ખાતેન મિચ્છાજીવેન જીવિકં કપ્પેન્તિ, તેસં વત્થૂનં સમ્પાદનેન પસન્નેહિ મનુસ્સેહિ દિન્ને પચ્ચયે પરિભુઞ્જન્તા જીવન્તીતિ અત્થો. **અધોમુખા**તિ વત્થું ઓલોકેત્વા ભુઞ્જમાનવસેન અધોમુખા ભુઞ્જન્તિ નામ. એવં સબ્બત્થ યોજના કાતબ્બા. અપિ ચેત્થ **નક્ખત્તવિજ્જા**તિ ''અજ્જ ઇમં નક્ખત્તં ઇમિના નક્ખત્તેન ગન્તબ્બં, ઇમિના ઇદઞ્ચિદઞ્ચ કાતબ્બ''ન્તિ એવં જાનનવિજ્જા. **દૂતેય્ય**ન્તિ દૂતકમ્મં, તેસં તેસં સાસનં ગહેત્વા તત્થ તત્થ ગમનં. **પહિણગમન**ન્તિ એકગામસ્મિંયેવ એકકુલસ્સ સાસનેન અઞ્ઞકુલં ઉપસઙ્કમનં. **અઙ્ગવિજ્જા**તિ ઇત્થિલક્ખણપુરિસલક્ખણવસેન અઙ્ગસમ્પત્તિં ઞત્વા ''તાય અઙ્ગસમ્પત્તિયા ઇદં નામ લબ્ભતી''તિ એવં જાનનવિજ્જા. **વિદિસામુખા**તિ અઙ્ગવિજ્જા હિ તં તં સરીરકોટ્ઠાસં આરબ્ભ પવત્તત્તા વિદિસાય પવત્તા નામ, તસ્મા તાય વિજ્જાય જીવિકં કપ્પેત્વા ભુઞ્જન્તા વિદિસામુખા ભુઞ્જન્તિ નામ. **એવમારોચેસી**તિ ''ધમ્મિકં સમણા''તિઆદીનિ વદમાના સાસનસ્સ નિય્યાનિકં ગુણં કથેસિ. તઞ્ચ પરિબ્બાજિકાય કથં સુત્વા પઞ્ચમત્તાનિ કુલસતાનિ સાસને ઓતરિંસૂતિ.

સારિપુત્તસંયુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. નાગસંયુત્તં

૧. સુદ્ધિકસુત્તવણ્ણના

૩૪૨. નાગસંયુત્તે **અણ્ડજા**તિ અણ્ડે જાતા. **જલાબુજા**તિ વત્થિકોસે જાતા. **સંસેદજા**તિ સંસેદે જાતા. **ઓપપાતિકા**તિ ઉપપતિત્વા વિય જાતા. ઇદઞ્ચ પન સુત્તં અટ્ઠુપ્પત્તિયા વુત્તં. ભિક્ખૂનઞ્હિ ‘‘કતિ નુ ખો નાગયોનિયો’’તિ કથા ઉદપાદિ. અથ ભગવા પુગ્ગલાનં નાગયોનીહિ ઉદ્ધરણત્થં નાગયોનિયો આવિકરોન્તો ઇમં સુત્તમાહ.

૨-૫૦. પણીતતરસુત્તાદિવણ્ણના

૩૪૩-૩૯૧. દુતિયાદીસુ **વોસ્સટ્ઠકાયા**તિ અહિતુણ્ડિકપરિબુદ્ધં અગણેત્વા વિસ્સટ્ઠકાયા. **દ્વયકારિનો**તિ દુવિધકારિનો, કુસલાકુસલકારિનોતિ અત્થો. **સચજ્જ મય**ન્તિ સચે અજ્જ મયં. **સહબ્યતં ઉપપજ્જતી**તિ સહભાવં આપજ્જતિ. તત્રસ્સ અકુસલં ઉપપત્તિયા પચ્ચયો હોતિ, કુસલં ઉપપન્નાનં સમ્પત્તિયા. **અન્ન**ન્તિ ખાદનીયભોજનીયં. **પાન**ન્તિ યંકિઞ્ચિ પાનકં. **વત્થ**ન્તિ નિવાસનપારુપનં. **યાન**ન્તિ છત્તુપાહનં આદિં કત્વા યંકિઞ્ચિ ગમનપચ્ચયં. **માલ**ન્તિ યંકિઞ્ચિ સુમનમાલાદિપુપ્ફં. **ગન્ધ**ન્તિ યંકિઞ્ચિ ચન્દનાદિગન્ધં. **વિલેપન**ન્તિ યંકિઞ્ચિ છવિરાગકરણં. **સેય્યાવસથપદીપેય્ય**ન્તિ મઞ્ચપીઠાદિસેય્યં એકભૂમિકાદિઆવસથં વટ્ટિતેલાદિપદીપૂપકરણઞ્ચ દેતીતિ અત્થો. તેસઞ્હિ દીઘાયુકતાય ચ વણ્ણવન્તતાય ચ સુખબહુલતાય ચ પત્થનં કત્વા ઇમં દસવિધં દાનવત્થું દત્વા તં સમ્પત્તિં અનુભવિતું તત્થ નિબ્બત્તન્તિ. સેસં સબ્બત્થ ઉત્તાનમેવાતિ.

નાગસંયુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. સુપણ્ણસંયુત્તવણ્ણના

૩૯૨-૪૩૭. સુપણ્ણસંયુત્તે પત્તાનં વણ્ણવન્તતાય ગરુળા **સુપણ્ણા**તિ વુત્તા. ઇધાપિ પઠમસુત્તં પુરિમનયેનેવ અટ્ઠુપ્પત્તિયં વુત્તં. **હરન્તી**તિ ઉદ્ધરન્તિ. ઉદ્ધરમાના ચ પન તે અત્તના હીને વા સમે વા ઉદ્ધરિતું સક્કોન્તિ, ન અત્તના પણીततરે. સત્તવિધા હિ અનુદ્ધરણીયનાગા નામ પણીતતરા કમ્બલસ્સતરા ધતરટ્ઠા સત્તસીદન્તરવાસિનો પથવિટ્ઠકા પબ્બતટ્ઠકા વિમાનટ્ઠકાતિ. તત્ર અણ્ડજાદીનં જલાબુજાદયો પણીતતરા , તે તેહિ અનુદ્ધરણીયા. કમ્બલસ્સતરા પન નાગસેનાપતિનો, તે યત્થ કત્થચિ દિસ્વા યો કોચિ સુપણ્ણો ઉદ્ધરિતું ન સક્કોતિ. ધતરટ્ઠા પન નાગરાજાનો, તેપિ કોચિ ઉદ્ધરિતું ન સક્કોતિ. યે પન સત્તસીદન્તરે મહાસમુદ્દે વસન્તિ, તે યસ્મા કત્થચિ વિકમ્પનં કાતું ન સક્કા, તસ્મા કોચિ ઉદ્ધરિતું ન સક્કોતિ. પથવિટ્ઠકાદીનં નિલીયનોકાસો અત્થિ, તસ્મા તેપિ ઉદ્ધરિતું ન સક્કોતિ. યે પન મહાસમુદ્દે ઊમિપિટ્ઠે વસન્તિ, તે યો કોચિ સમો વા પણીતતરો વા સુપણ્ણો ઉદ્ધરિતું સક્કોતિ. સેસં નાગસંયુત્તે વુત્તનયમેવાતિ.

સુપણ્ણસંયુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. ગન્ધબ્બકાયસંયુત્તવણ્ણના

૪૩૮-૫૪૯. ગન્ધબ્બકાયસંયુત્તે **મૂલગન્ધે અધિવત્થા**તિ યસ્સ રુક્ખસ્સ મૂલે ગન્ધો અત્થિ, તં નિસ્સાય નિબ્બત્તા. સો હિ સકલોપિ રુક્ખો તેસં ઉપકપ્પતિ. સેસપદેસુપિ એસેવ નયો. **ગન્ધગન્ધે**તિ મૂલાદિગન્ધાનં ગન્ધે. યસ્સ હિ રુક્ખસ્સ સબ્બેસમ્પિ મૂલાદીનં ગન્ધો અત્થિ, સો ઇધ ગન્ધો નામ. તસ્સ ગન્ધસ્સ ગન્ધે, તસ્મિં અધિવત્થા. ઇધ મૂલાદીનિ સબ્બાનિ તેસંયેવ ઉપકપ્પન્તિ. **સો દાતા હોતિ મૂલગન્ધાન**ન્તિ સો કાળાનુસારિકાદીનં મૂલગન્ધાનં દાતા હોતિ. એવં સબ્બપદેસુ અત્થો વેદિતબ્બો. એવઞ્હિ સરિક્ખદાનમ્પિ દત્વા પત્થનં ઠપેન્તિ, અસરિક્ખદાનમ્પિ. તં દસ્સેતું **સો અન્નં દેતી**તિઆદિ દસવિધં દાનવત્થુ વુત્તં. સેસં સબ્બત્થ ઉત્તાનમેવાતિ.

ગન્ધબ્બકાયસંયુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૧. વલાહકસંયુત્તવણ્ણના

૫૫૦-૬૦૬. વલાહકસંયુત્તે **વલાહકકાયિકા**તિ વલાહકનામકે દેવકાયે ઉપ્પન્ના આકાસચારિકદેવા. **સીતવલાહકા**તિ સીતકરણવલાહકા. સેસપદેસુપિ એસેવ નયો. **ચેતોપણિધિમન્વાયા**તિ ચિત્તટ્ઠપનં આગમ્મ. **સીતં હોતી**તિ યં વસ્સાને વા હેમન્તે વા સીતં હોતિ, તં ઉતુસમુટ્ઠાનમેવ. યં પન સીતેપિ અતિસીતં, ગિમ્હે ચ ઉપ્પન્નં સીતં, તં દેવતાનુભાવેન નિબ્બત્તં સીતં નામ. **ઉણ્હં હોતી**તિ યં ગિમ્હાને ઉણ્હં, તં ઉતુસમુટ્ઠાનિકં પાકતિકમેવ. યં પન ઉણ્હેપિ અતિઉણ્હં, સીતકાલે ચ ઉપ્પન્નં ઉણ્હં, તં દેવતાનુભાવેન નિબ્બત્તં ઉણ્હં નામ. **અબ્ભં હોતી**તિ અબ્ભમણ્ડપો હોતિ. ઇધાપિ યં વસ્સાને ચ સિસિરે ચ અબ્ભં ઉપ્પજ્જતિ, તં ઉતુસમુટ્ઠાનિકં પાકતિકમેવ. યં પન અબ્ભેયેવ અતિઅબ્ભં, સત્તસત્તાહમ્પિ ચન્દસૂરિયે છાદેત્વા એકન્ધકારં કરોતિ, યઞ્ચ ચિત્તવેસાખમાસેસુ અબ્ભં, તં દેવતાનુભાવેન ઉપ્પન્નં અબ્ભં નામ. **વાતો હોતી**તિ યો તસ્મિં તસ્મિં ઉતુમ્હિ ઉત્તરદક્ખિણાદિપકતિવાતો હોતિ, અયં ઉતુસમુટ્ઠાનોવ. યોપિ પન રુક્ખક્ખન્ધાદિપદાલનો અતિવાતો નામ અત્થિ, અયઞ્ચેવ, યો ચ અઞ્ઞોપિ અકાલવાતો, અયં દેવતાનુભાવનિબ્બત્તો નામ. **દેવો વસ્સતી**તિ યં વસ્સિકે ચત્તારો માસે વસ્સં, તં ઉતુસમુટ્ઠાનમેવ. યં પન વસ્સેયેવ અતિવસ્સં, યઞ્ચ ચિત્તવેસાખમાસેસુ વસ્સં, તં દેવતાનુભાવનિબ્બત્તં નામ.

તત્રિદં વત્થુ – એકો કિર વસ્સવલાહકદેવપુત્તો તલકૂટકવાસિ ખીણાસવત્થેરસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા વન્દિત્વા અટ્ઠાસિ. થેરો ''કોસિ ત્વ''ન્તિ પુચ્છિ. ''અહં, ભન્તે, વસ્સવલાહકદેવપુત્તો''તિ. ''તુમ્હાકં કિર ચિત્તેન દેવો વસ્સતી''તિ? ''આમ, ભન્તે''તિ. ''પસ્સિતુકામા મય''ન્તિ . ''તેમિસ્સથ, ભન્તે''તિ. ''મેઘસીસં વા ગજ્જિતં વા ન પઞ્ઞાયતિ, કથં તેમિસ્સામા''તિ? ''ભન્તે, અમ્હાકંચિત્તેન દેવો વસ્સતિ, તુમ્હે પણ્ણસાલં પવિસથા''તિ . ''સાધુ દેવપુત્તા''તિ સો પાદે ધોવિત્વા પણ્ણસાલં પાવિસિ. દેવપુત્તો તસ્મિં પવિસન્તેયેવ એકં ગીતં ગાયિત્વા હત્થં ઉક્ખિપિ. સમન્તા તિયોજનટ્ઠાનં એકમેઘં અહોસિ. થેરો અદ્ધતિન્તો પણ્ણસાલં પવિટ્ઠોતિ. અપિચ દેવો નામેસ અટ્ઠહિ કારણેહિ વસ્સતિ નાગાનુભાવેન સુપણ્ણાનુભાવેન દેવતાનુભાવેન સચ્ચકિરિયાય ઉતુસમુટ્ઠાનેન મારાવટ્ટનેન ઇદ્ધિબલેન વિનાસમેઘેનાતિ.

વલાહકસંયુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૨. વચ્છગોત્તસંયુત્તવણ્ણના

૬૦૭-૬૬૧. વચ્છગોત્તસંયુત્તે **અઞ્ઞાણા**તિ અઞ્ઞાણેન. એવં સબ્બપદેસુ કરણવસેનેવ અત્થો વેદિતબ્બો. સબ્બાનિ ચેતાનિ અઞ્ઞમઞ્ઞવેવચનાનેવાતિ. ઇમસ્મિઞ્ચ પન સંયુત્તે એકાદસ સુત્તાનિ પઞ્ચપઞ્ઞાસ વેય્યાકરણાનીતિ વેદિતબ્બાનિ.

વચ્છગોત્તસંયુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૩. ઝાનસંયુત્તં

૧. સમાધિમૂલકસમાપત્તિસુત્તવણ્ણના

૬૬૨. ઝાનસંયુત્તસ્સ પઠમે **સમાધિકુસલો**તિ પઠમં ઝાનં પઞ્ચઙ્ગિકં દુતિયં તિવઙ્ગિકન્તિ એવં અઙ્ગવવત્થાનકુસલો. **ન સમાધિસ્મિં સમાપત્તિકુસલો**તિ ચિત્તં હાસેત્વા કલ્લં કત્વા ઝાનં સમાપજ્જિતું ન સક્કોતિ. ઇમિના નયેન સેસપદાનિપિ વેદિતબ્બાનિ.

૨-૫૫. સમાધિમૂલકઠિતિસુત્તાદિવણ્ણના

૬૬૩-૭૧૬. દુતિયાદીસુ **ન સમાધિસ્મિં ઠિતિકુસલો**તિ ઝાનં ઠપેતું અકુસલો, સત્તટ્ઠઅચ્છરામત્તં ઝાનં ઠપેતું ન સક્કોતિ. **ન સમાધિસ્મિં વુટ્ઠાનકુસલો**તિ ઝાનતો વુટ્ઠાતું અકુસલો, યથાપરિચ્છેદેન વુટ્ઠાતું ન સક્કોતિ. **ન સમાધિસ્મિં કલ્લિતકુસલો**તિ ચિત્તં હાસેત્વા કલ્લં કાતું અકુસલો. **ન સમાધિસ્મિં આરમ્મણકુસલો**તિ કસિણારમ્મણેસુ અકુસલો. **ન સમાધિસ્મિં ગોચરકુસલો**તિ કમ્મટ્ઠાનગોચરે ચેવ ભિક્ખાચારગોચરે ચ અકુસલો. **ન સમાધિસ્મિં અભિનીહારકુસલો**તિ કમ્મટ્ઠાનં અભિનીહરિતું અકુસલો. **ન સમાધિસ્મિં સક્કચ્ચકારી**તિ ઝાનં અપ્પેતું સક્કચ્ચકારી ન હોતિ. **ન સમાધિસ્મિં સાતચ્ચકારી**તિ ઝાનપ્પનાય સતતકારી ન હોતિ, કદાચિદેવ કરોતિ. **ન સમાધિસ્મિં સપ્પાયકારી**તિ સમાધિસ્સ સપ્પાયે ઉપકારકધમ્મે પૂરેતું ન સક્કોતિ. તતો પરં સમાપત્તિઆદીહિ પદેહિ યોજેત્વા ચતુક્કા વુત્તા. તેસં અત્થો વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બો. સકલં પનેત્થ ઝાનસંયુત્તં લોકિયજ્ઝાનવસેનેવ કથિતન્તિ.

ઝાનસંયુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ઇતિ સારત્થપ્પકાસિનિયા સંયુત્તનિકાય-અટ્ઠકથાય

ખન્ધવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સંયુત્તનિકાય-અટ્ઠકથાય દુતિયો ભાગો.